

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО, ХРАНИТЕ И ГОРИТЕ

УТВЪРДИЛ: (П)

ПРОФ. Д-Р ХРИСТО БОЗУКОВ

МИНИСТЪР НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО,

ХРАНИТЕ И ГОРИТЕ

**НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА
УСТОЙЧИВИ ОПЕРАТИВНИ
ПРОГРАМИ НА ОРГАНИЗАЦИИ НА
ПРОИЗВОДИТЕЛИ
НА ПЛОДОВЕ И ЗЕЛЕНЧУЦИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА
ПЕРИОДА 2017-2025 г.**

Изменена и адаптирана спрямо законодателството на ЕС:

1. Първо изменение – 04.01.2018 г.
2. Второ изменение – 09.02.2021 г.
3. Трето изменение – 28.06.2021 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въведение	4
1.1. Продължителност на Националната стратегия за устойчиви оперативни програми на организации на производители на плодове и зеленчуци в Република България	4
1.2. Нормативна и стратегическа рамка.....	4
1.3. Целеви групи.....	10
2. Анализ на положението по отношение на силните и слабите страни и потенциала за развитие на сектор „Плодове и зеленчуци“ и стратегия за подкрепа на потенциала	12
2.1. Анализ на положението в сектор „Плодове и зеленчуци“	12
2.2. Ситуация и развитие на организациите на производители.....	14
2.3. Влияния на околната среда върху производството на плодове и зеленчуци.....	19
2.4. Избрана стратегия в отговор на идентифицираните силни и слаби страни на сектора	22
2.5. Въздействие на предходни оперативни програми	26
3. Цели на оперативните програми и инструменти, показатели за постигнатите резултати.....	31
3.1. Общи цели на оперативните програми	31
3.2. Специфични цели на оперативните програми	31
3.3. Дейности, които могат да бъдат включени в оперативните програми и показатели за изпълнение	37
3.4. Указания за всички или определени видове дейности.....	37
3.5. Указания за прилагане на мерките за предотвратяване и управление на кризи.....	43
3.6. Специфични указания за видовете дейности	46
3.7. Вътрешна съгласуваност на стратегията.....	47
3.8. Допълняемост и съгласуваност между избраните действия, както и между тях и други национални действия, подпомагани със средства на Съюза.....	48
4. Определяне на компетентни органи и отговорни органи	53
5. Описание на системите за мониторинг и оценка.....	53
5.1. Оценка на оперативните програми и задължения за отчитане на организациите на производители, както е посочено в член 36, параграф 2, букви г) и д) от Регламент (ЕО) № 1308/2013	53
5.2. Мониторинг и оценяване на националната стратегия	56

Приложения:

- Приложение 1:** **Национална рамка за екологични дейности**
- Приложение 2:** **Анализ на състоянието на сектор „Плодове и зеленчуци“ – силни и слаби страни, потенциал за развитие и стратегия за подкрепа на потенциала**
- Приложение 3:** **Дейности, които могат да бъдат включени в оперативните програми и показатели за изпълнение**

1. Въведение

1.1. Продължителност на Националната стратегия за устойчиви оперативни програми на организации на производители на плодове и зеленчуци в Република България

Продължителността на Национална стратегия за устойчиви оперативни програми на организации на производители на плодове и зеленчуци в Република България е 5 години, считано от 2017 година¹. Съгласно Делегиран регламент (ЕС) 2021/652 на Комисията от 10 февруари 2021 година за изменение на Делегиран регламент (ЕС) 2017/891 по отношение на дейностите и оперативните програми на организациите на производители в сектора на плодовете и зеленчуците продължителността на Националната стратегия за устойчиви оперативни програми на организации на производители на плодове и зеленчуци в Република България се удължава до 31.12.2025 г. Националната стратегия може да бъде изменена, но не по-късно от 2 месеца преди началната дата на годишното представяне на проектите на оперативните програми.

1.2. Нормативна и стратегическа рамка

С реформата от 1996 г. организациите на производителите (ОП) се превърнаха в основен стълб на режима на ЕС в сектора на плодовете и зеленчуците (ПЗ). Целта бе да се подсили позицията на производителите в контекста на повишената концентрация на търсенето и да се включат въпросите, свързани с грижата за околната среда, в производството на ПЗ и търговията с тях. За първи път ОП бяха в състояние да получат подпомагане от ЕС под формата на финансово участие в оперативните фондове, необходими за изпълнение на оперативните програми.

Целта на реформата от 2007 г. бе допълнително да се подсилят ОП. Бе осигурен по-широкообхватен набор от инструменти, за да могат ОП да предотвратяват и да управляват кризи на пазара. Бяха създадени стимули, с които да се насърчат сливания на ОП, асоциации на ОП (АОП) и също така транснационалното сътрудничество. Бе обърнато специално внимание на опазването на околната среда, като ОП трябваше да включат в своите оперативни програми определено минимално равнище на изразходване на средства в областта на околната среда.

¹ Петгодишният период на стратегията е определен в съответствие с чл. 33(1) от Регламент №1308 от 2013 г., съгласно който оперативните програми в сектора на плодовете и зеленчуците имат продължителност най-малко три години и най-много пет години

Държавите членки за първи път трябваше да създадат национални стратегии за устойчиви оперативни програми, в които е интегрирана специфична рамка за околната среда. Освен това с реформата от 2007 г. бяха премахнати възстановяванията при износ в сектора, а помощите за плодове, предназначени за преработка, бяха отделени от производството. Помощите, с които се насърчава да се създават групи производители (ГП) и те да осъществяват инвестиции, за да се превърнат в напълно развити ОП в рамките на пет години, бяха ограничени до държавите членки, които се присъединиха към ЕС на 1 май 2004 г. или след това, най-отдалечените региони и малките острови в Егейско море.

С реформата на Общата селскостопанска политика (ОСП) до 2020 г. не се извършват значителни промени в режима на ЕС за сектора на плодове и зеленчуци, в смисъл че ОП продължават да получават подпомагане от ЕС единствено чрез оперативните програми, с две важни изключения: а) асоциациите на ОП вече могат да създават оперативни фондове с финансовите вноски на асоциираните ОП и финансовата помощ от ЕС, и б) разширява се наборът от инструменти за предотвратяване и управление на кризи (ПУК)². Друго съществено изменение е прехвърлянето на помощта от ЕС за групите производители от първия във втория стълб и предоставянето ѝ на разположение на всички държави членки³.

Правната рамка за финансиране на ниво ЕС се формира от Регламент (ЕС) № 1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година за установяване на обща организация на пазарите на селскостопански продукти и за отмяна на регламенти (ЕИО) № 922/72, (ЕИО) № 234/79, (ЕО) № 1037/2001 и (ЕО) № 1234/2007 (Регламент 1308/2013), Делегиран регламент (ЕС) 2017/891 на Комисията от 13 март 2017 г. за допълване на Регламент (ЕС) №1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на секторите на плодовете и зеленчуците и на преработените плодове и зеленчуци, за допълване на Регламент (ЕС) № 1306/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на санкциите, приложими в посочените сектори, и за изменение на Регламент за изпълнение (ЕС) № 543/2011 на Комисията и Регламент за изпълнение (ЕС) 892/2017 на Комисията за определяне на правила за прилагането на

² Бяха включени два нови инструмента за ПУК: а) инвестиции за по-ефективно управление на предлагания на пазара обем, и б) презасаждане на овощни градини, когато това е необходимо поради задължително изкореняване по съображения, свързани със здравето на човека или растенията, по инструкции на компетентния орган на държавата членка. Освен това към съществуващите мерки за обучение бе добавен обмен на най-добри практики.

³ Общата селскостопанска политика е съставена от два стълба: пазарни мерки и директни плащания (първи стълб) и политика за развитие на селските райони (втори стълб).

Регламент (ЕС) № 1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на секторите на плодовете и зеленчуците и на преработените плодове и зеленчуци.

Организациите на производители (ОП) в сектора на плодовете и зеленчуците и/или техните асоциации могат да създадат **оперативен фонд**. Фондът се финансира от:

- **финансови вноски от:**
 - членове на организация на производители и/или самата организация на производители (в т.ч. банкови кредити или друго външно финансиране); или
 - асоциации на организации на производители чрез членовете на тези асоциации;
- **финансова помощ от Съюза**, която може да бъде предоставена на организациите на производители или на техните асоциации, когато тези асоциации представляват, управляват и прилагат оперативна програма или частична оперативна програма, в съответствие с условията, които се приемат от Комисията.

Оперативните фондове се използват само за финансиране на оперативни програми, представени на държавите членки и одобрени от тях.

Оперативните програми в сектора на плодовете и зеленчуците имат продължителност най-малко три години и най-много пет години. Съгласно Регламент (ЕС) 2020/2220 на Европейския парламент и на Съвета от 23 декември 2020 година за определяне на някои преходни разпоредби във връзка с подпомагането от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) и от Европейския фонд за гарантиране на земеделието (ЕФГЗ) през 2021 г. и 2022 г. и за изменение на регламенти (ЕС) № 1305/2013, (ЕС) № 1306/2013 и (ЕС) № 1307/2013 по отношение на ресурсите и на прилагането през 2021 г. и 2022 г. и Регламент (ЕС) № 1308/2013 по отношение на ресурсите и разпределението на това подпомагане за 2021 г. и 2022 г., продължителността на съществуващите оперативни програми, които към 29 декември 2020 г. не са достигнали максималната си продължителност от пет години, може да бъде удължена само до 31 декември 2022 г. Оперативни програми, подадени през 2021 г. и 2022 г., могат да бъдат одобрени само за максимална продължителност от три години. **Те си поставят цели, съгласно изискванията на Регламент 1308/2013 и нуждите на членовете на ОП.**

Оперативните програми следва да **включват две или повече екологични действия, представени в Приложение 1 от настоящата Национална стратегия, или поне 10 % от разходите по оперативните програми да покриват такива**

екологични действия. При екологичните действия се спазват изискванията за плащане за агроекология и климат, предвидени в член 28, параграф 3 и член 29, параграфи 2 и 3 от Регламент (ЕС) № 1305/2013.

Когато най-малко 80 % от производителите - членове на ОП са поели един или повече еднакви агроекологични и климатични ангажименти или ангажименти за биологично земеделие, предвидени в член 28, параграф 3 и чл. 29, параграф 2 и 3 от Регламент (ЕС) № 1305/2013, тогава всеки от тези ангажименти, покриващ условието за 80%, се счита за едно екологично действие съгласно чл. 33, параграф 5, буква а) от Регламент (ЕС) № 1308/2013.

Асоциациите на организациите на производителите могат също така да представят цялостна или частична оперативна програма, **състояща се от мерки, които са определени, но не са реализирани от членуващите в тях организации в рамките на техните оперативни програми.** За оперативните програми на асоциациите на организациите на производителите важат същите правила, както за оперативните програми на организациите на производителите и те се разглеждат с оперативните програми на членуващите в асоциацията организации.

Финансовата помощ от Съюза е равна на размера на реално платените вноски в оперативния фонд, платени от членовете на ОП, самата ОП или асоциациите на ОП и е ограничена до **50% от реално извършените разходи.** Помощта е ограничена и до **4,1 % от стойността на предлаганата на пазара продукция от всяка организация на производители** или от асоциация на такива организации. Допустимо е увеличаване на процента до 4,6% за ОП и 4,7% от стойността на предлаганата на пазара продукция при условие, че количеството, което превишава прага от 4,1% се използва единствено за мерки за предотвратяване и управление на кризи.

Също така, предвиденото ограничение за помощ до 50% от реално направените разходи може да бъде увеличено по искане на ОП на 60% за оперативна програма или за част от такава, при изпълнено поне едно от следните условия:

- представена е от една или повече организации на производители, участващи в схеми, управлявани на междубраншова основа;
- обхваща единствено специално подпомагане на производството на биологични продукти, включени в обхвата на Регламент (ЕО) № 834/2007 на Съвета;
- представлява първата програма, представена от призната организация на производители, която е резултат от сливане на две признати организации на производители;

- представлява първата програма, представена от призната асоциация на организации на производители;
- представена е от организации на производители в държави членки, в които организациите на производители предлагат на пазара по-малко от 20 % от продукцията на плодове и зеленчуци;
- представена е от организация на производители в някой от най-отдалечените региони, посочени в член 349 от ДФЕС.
- представена е от няколко организации на производители, работещи в различни държави членки по транснационални схеми;

В регионите на държавите членки, където степента на организираност на производителите в сектора на плодовете и зеленчуците е значително под средния за ЕС, държавите членки могат да изплащат на организациите на производители национална финансова помощ, равна на максимум 80 % от вноските направени от членовете или самата ОП в оперативните фондове на ОП, но не повече от 10% от стойността на продукцията търгувана от ОП. Тази помощ е в допълнение към оперативния фонд.

Всяка държава членка изготвя национална стратегия за устойчиви оперативни програми за пазара на плодове и зеленчуци. Тази стратегия включва:

- анализ на положението по отношение на силните и слабите страни и потенциала за развитие;
- обосноваване на избраните приоритети;
- цели на оперативните програми и инструменти и показатели за резултатите;
- оценка на оперативните програми;
- задължения за отчитане на организациите на производители.

Националната стратегия включва също така и национална рамка, съдържаща общите условия, свързани с екологичните действия и съответствието им с изискванията на законодателството. В рамката се предвижда по-конкретно екологичните действия да отговарят на съответните изисквания на Регламент (ЕС) № 1305/2013, и по-специално на изискванията, посочени в член 3 от него. В съответствие с чл. 36, параграф 2 от Регламент (ЕС) № 1308/2013 Националната рамка за екологични дейности е представена в Приложение 1 на Националната стратегия.

Цялостната структура и съдържание на националната стратегия се определя в съответствие с насоките, определени в Приложение I на Регламент за изпълнение (ЕС)

892/2017 на Комисията за определяне на правила за прилагането на Регламент (ЕО) № 1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на секторите на плодовете и зеленчуците и на преработените плодове и зеленчуци.

В националната стратегия се определят максималните проценти от оперативния фонд на ОП, които могат да бъдат изразходвани за индивидуална мярка и/или вид действие и/или разход, с цел да се гарантира подходящ баланс между различните мерки.

Правната рамка за финансиране на национално ниво се формира от Закона за прилагане на Общата организация на пазарите на Европейския съюз и Наредба № 11 от 15 май 2007 г. за условията и реда за признаване на организации на производители на плодове и зеленчуци и на техните асоциации и за условията и реда за одобряване и изменение на одобрените оперативни. Признатите организации на производители на плодове и зеленчуци могат да кандидатстват за финансово подпомагане, като създадат оперативен фонд и представят в Разплащателната агенция оперативна програма съгласно изискванията на Регламент (ЕС) № 1308/2013, Делегиран Регламент (ЕС) 2017/891 на Комисията и Регламент за изпълнение (ЕС) № 2017/892 на Комисията за определяне на правила за прилагането на Регламент (ЕО) № 1308/2013. Организациите на производители на плодове и зеленчуци, които са създали оперативни фондове, могат да включат в оперативните си програми и искане за национална помощ за *тяхното допълване* в размер до 80 на сто от собственото им участие. През 2018 г. националната помощ може да бъде в размер до 25 % от стойността на търгуваната от ОП продукция, а от 01.01.2019 г. - не повече от 10% от стойността на търгуваната от ОП продукция.

1.3. Целеви групи

Основна задача на Националната стратегия за устойчиви оперативни програми е да осигури **насоки за разработване на оперативните програми на организациите на производители в сектор „Плодове и зеленчуци“**, вкл. конкретни действия за постигане целите на организациите и посрещане на нуждите и възможностите за развитие на сектора.

Организация на производители на плодове и зеленчуци може да бъде кооперация, събирателно дружество или дружество с ограничена отговорност. Членове на организацията могат да бъдат физически или юридически лица с изключение на юридическите лица с нестопанска цел, които имат завършена финансова година, регистрирани са по чл. 7 или по чл. 31 от Закона за подпомагане на земеделските производители и извършват дейност като производители на плодове и зеленчуци, за които организацията кандидатства за признаване.

В организациите на производители на плодове и зеленчуци, при определени условия, могат да членуват и физически и юридически лица, които не са производители на плодове и зеленчуци, но тяхната дейност е свързана с дейността, за която организацията иска признаване.

Асоциация на организации на производители на плодове и зеленчуци по смисъла на чл. 156 от Регламент (ЕС) № 1308/2013 може да бъде събирателно дружество, дружество с ограничена отговорност или кооперативен съюз. В асоциации на организации на производители на плодове и зеленчуци при определени условия могат да членуват и юридически лица, които не са признати организации на производители на плодове и зеленчуци.

При вземане на решения в дружеството – ОП всеки член може да притежава не повече от 40 % от гласовете и дяловете. При определяне на процента от правото на глас и на дяловете в дружеството се прилагат разпоредбите за свързани лица по Наредба № 11 от 2007 г. и са свързани предприятия и предприятия партньори съгласно чл. 4 от Закона за малки и средни предприятия.

Организацията на производители на плодове и зеленчуци може да бъде призната за реализация на един или повече видове продукти, произведени от нейните членове, включително за продукти, предназначени за преработка.

Членовете на организацията на производители са задължени да реализират чрез нея цялото произведено количество продукти, за които тя е призната. Когато е предвидено в устройствения акт на организацията те могат да предлагат пряко на пазара до 25 на сто, а за биологично произведени продукти – до 40 на сто от произведените от тях продукти, за които организацията на производители е призната, в следните случаи:

- когато продават на крайни потребители;
- когато продават самостоятелно или чрез друга организация на производители продукти, които за тази организация на производители представляват незначителна част от обема на предлаганата на пазара продукция или не се включват обичайно в нейната търговска дейност.

Организациите на производители на плодове и зеленчуци се признават, когато отговарят едновременно на определени критерии за признаване, вкл. имат не по-малко от 6 членове; членовете на организацията всяка година предлагат на пазара продукция на стойност не по-малко от 50 000 лева; водят счетоводство за дейността, за която са признати, по реда на Закона за счетоводството; разполагат с персонал, инфраструктура и оборудване, необходими за предоставянето на професионална, материална и техническа подкрепа за своите членове; не извършват пряка производствена дейност и др.

Стойността на предлаганата на пазара продукция се изчислява през първата година от създаване на организацията на производители на плодове и зеленчуци като сбор от стойността на предлаганите на пазара през предходната година от отделните членове плодове и зеленчуци, а от втората година - като стойност на предлаганите на пазара през предходната година плодове и зеленчуци от организацията за продуктите, за които е призната. Стойността на предлаганата на пазара продукция се доказва със счетоводни данни съгласно Закона за счетоводството.

Производител може да членува за всеки отделен вид плодове или зеленчуци само в една организация на производители.

2. Анализ на положението по отношение на силните и слабите страни и потенциала за развитие на сектор „Плодове и зеленчуци“ и стратегия за подкрепа на потенциала

2.1. Анализ на положението в сектор „Плодове и зеленчуци“

Анализът на състоянието на сектор „Плодове и зеленчуци“ има за цел да проследи тенденциите в производството и реализация през последните години, за идентифицира и оцени потребностите на производителите и съответните приоритети в отговор на определените потребности. В резултат на анализа ще бъдат идентифицирани основните цели, които трябва да бъдат постигнати чрез оперативните програми на организациите на производителите, така че да отговарят на потребностите, както и очакваните резултати в сравнение с първоначалното състояние. Въз основа на изводите ще бъде определен и подхода при изготвянето на стратегията за устойчиви оперативни програми и съответно определени най-подходящите инструменти и действия за постигане на целите.

Състоянието на сектора е описано с помощта на количествени и качествени данни, като въз основа на тях са изведени силните и слабите страни, несъответствията, нуждите и пропуските, както и потенциала за развитие въз основа на анализа на съответните общи базови показатели, определени в приложение II на Регламент за изпълнение (ЕС) № 2017/892 на Комисията, и на други подходящи допълнителни показатели.

Анализът включва описание на сектора, което се основава на следните основни показатели и техни структури и съставни индикатори:

- брутна продукция в сектора селско стопанство по базисни цени;
- индекс на цени на селскостопанската продукция и релевантни стоки и услуги;
- основни макроикономически показатели за сектора селско стопанство (заети, ДМА, износ, НИРД и други подобни);
- натурални показатели за сектора плодове и зеленчуци;
- мерки за подпомагане на сектора предприети от Министерство на земеделието и храните и „Държавен фонд Земеделие“ - Разплащателна агенция.

Въз основа на описаната количествена информация и събирането и обработването на качествена информация от други източници са изведени ключовите тенденции: силни и слаби страни на сектора, възможности и заплахи, включително по отношение на конкурентоспособността и потенциала за развитие на организациите на производители на плодове и зеленчуци. Последиците върху околната среда (въздействия/натиск и ползи) от производството на плодове и зеленчуци, включително ключовите тенденции са представени в Националната рамка за екологични дейности (Приложение 1).

За целите на анализа са използвани данни от Националния статистически институт, отдел „Агростатистика“ на Министерството на земеделието и храните, Държавен фонд „Земеделие“ - Разплащателна агенция, данни от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г., Оценка на Националната стратегия за устойчиви оперативни програми на организации на производители на плодове и зеленчуци в Република България за периода 2009-2013 г., както и доклади и анализи на процесите в сектора, изготвени през 2015 г. Следва да се отбележи, че към момента на изготвяне на анализа, не е изготвена актуална национална стратегия за развитието на сектор „Плодове и зеленчуци“.

Изготвеният SWOT анализ извежда слабите страни и потребностите, както и възможностите за развитие и подкрепа на организациите на производителите в отговор на нуждите и заплахите в сектора.

Основните изводи по отношение на потребностите и възможностите са:

- Негативни тенденции по отношение на площите, добивите и реализацията особено силно изразени при производството на зеленчуци;
- Трайна тенденция на намаляване на цените на плодовете и зеленчуците, въпреки нарастването на цените на основни видове стоки необходими за произвеждане на продукцията;
- Неблагоприятна структура на земеделските стопанства – малки по площ и по обем производство, съответно производство на разнородна по вид и качество продукция;
- Ограничен достъп до пазара поради невъзможност за посрещане изискванията за качество на клиентите;
- Остаряло оборудване и ниска степен на механизация на производството и предварителната обработка на продукцията;

- Липса на оборудване за първоначално съхранение на събраната продукция и на инвестиции в хидромелиоративната структура и поливните технологии;
- Липса на познания и ограничено прилагане на маркетингови стратегии за реализация на продукцията, вкл. брандиране и търговски марки;
- Затруднен достъп до финансов ресурс за инвестиции поради висок дял на „сиво“ производство и ограничена кредитоспособност;
- Ниско ниво на организиране на производителите;
- Неефективно производство, което е следствие на нарушената връзка между наука, производство и пазар.

Възможностите за подкрепа на сектора, съответно на организациите на производителите са свързани с

- Тенденциите за нарастване търсенето на плодове и зеленчуци, произведени на местно ниво;
- Прилагане на маркетингови похвати за определяне и разработване на специфични пазарни ниши;
- Прилагане на съвременни методи за растителна защита и подхранване на насажденията;
- Прилагане на съвременни методи и техники за оранжерийно производство;
- Наличие на финансова подкрепа за производителите на плодове и зеленчуци и за създаване на организации на производители и техни асоциации;
- Наличие на подкрепа за въвеждане на иновации в производството и предварителната обработка, в маркетинга и пазарната реализация на продукцията.

Цялостният анализ е представен в **Приложение 2.**

2.2. Ситуация и развитие на организациите на производители

Създаването на организации на производители на плодове и зеленчуци в България, както и тяхното признаване от компетентните национални органи е динамичен процес, започнал след 2001 г. и особено динамичен в периода от 2007 г. след приемането на национална нормативна уредба, хармонизирана с европейското законодателство.

През последната година се наблюдава тенденция на увеличаване на учредяване на организации на производители и на групи производители, като това обхваща както

сектора на плодове и зеленчуци, така и секторите зърнено-житни култури, винено грозде, медицински и етеричномаслени култури и семена и посадъчен материал.

От стартирането на различни по вид схеми за подпомагане (достъпни за организации на производители на плодове и зеленчуци в България) общо 12 организации са били признати от националните органи. Към 24 август 2016 г. признатите организации на производители в сектор „Плодове и зеленчуци“ са осем. Към момента на изготвяне на стратегията е одобрена и се изпълнява една оперативна програма.

От признатите към август 2016 г. 8 организации на производители на плодове и зеленчуци, 5 са новосъздадени, а 3 са признати съответно през 2002, 2007 и 2010. Така 6 от общи 12-те признати организации са загубили статута си на признати/преустановили са дейност. Няма данни за наличие на сливане/обединяване на организации на производители.

Общо 84 производители и 2 непроизводител са членове на осемте признати към момента организации на производители. Най-голямата организация (и най-) има 27 члена, а втората по големина - 16 члена. Останалите организации са с брой членове близо до минимално изисквания за признаване.

Всички признати организации на производители са дружества с ограничена отговорност, регистрирани по търговския закон.

Териториалните райони на действие на осемте признати организации са съсредоточени в Южна България – Кюстендил, Пловдив, Сливен, Ямбол, Свиленград, Батак, Самоков. Само една организация развива дейност в района на Добрич.

Две от организациите стопанисват овощни насаждения и произвеждат съответно праскови, череши, ябълки сливи. Една от организациите произвеждат зеленчуци оранжерийно (домати, краставици), една организация произвежда гъби, а Продуктите на останалите две са смесени – зеленчуци и плодове – основно домати, пипер, патладжани, дини и пъпеши. Само две от организациите са монокултурни – произвеждат по един вид култура, съответно праскови и гъби.

Декларираният годишен оборот на организациите варира в много широки граници – от 60 хил. лева до 4,5 млн. лева.

Признатите групи на производители в сектор „Плодове и зеленчуци“ към 24 август 2016 г. са 21, като подобно на организациите и при групите се наблюдават съществени различия между обема на обработваемите площи и декларираните годишно обороти.

Общо 89 производители са членове на признатите към момента групи на производители. Броят на членовете в групите варира от 4 до 6, като преобладават тези с по 4, което представлява и минималното изискване за признаване на групите. Минималният деклариран годишен оборот при тях е 25 хиляди, докато максималния достига 3,7 млн. лева.

И при двата типа на сдружаване се наблюдава засилване на желанието за регистрация и признаване с оглед на възможностите, които се предлагат за финансиране на дейността на организациите и групите.

Въпреки, че има признати организации и групи производители и в други сфери, преобладават тези в секторите плодове и зеленчуци, като 2/3 от признатите организации развиват дейност в сектор плодове и зеленчуци, докато при групите този дял достига 91%. Половината от организациите на производителите развиват дейност в областта на зеленчукопроизводството, 37,5% се занимават изцяло с отглеждането и реализирането на плодове, 12,5% имат смесен характер. При групите преобладаващият дял е в сектора „Плодове“ – 42,9%, докато групите на производителите на зеленчуци и тези със смесен характер са поравно и са по 28,6% от групите в сектор „Плодове и зеленчуци“.

Вземайки предвид мащабите на двата типа структури от гледна точка на икономическите им параметри може да се направи извода, че признатите групи на производители са конкурентоспособни на организациите. Средната заявена стойност на реализираната продукция при групите е 790 669 лева, а при организация е 709 949, като по този показател групите показват по-висока степен на ефективност на производството. По отношение на стандартния производствен обем средната стойност при групите е 1 108 642 евро, докато при организациите достига до 3 055 568 евро.

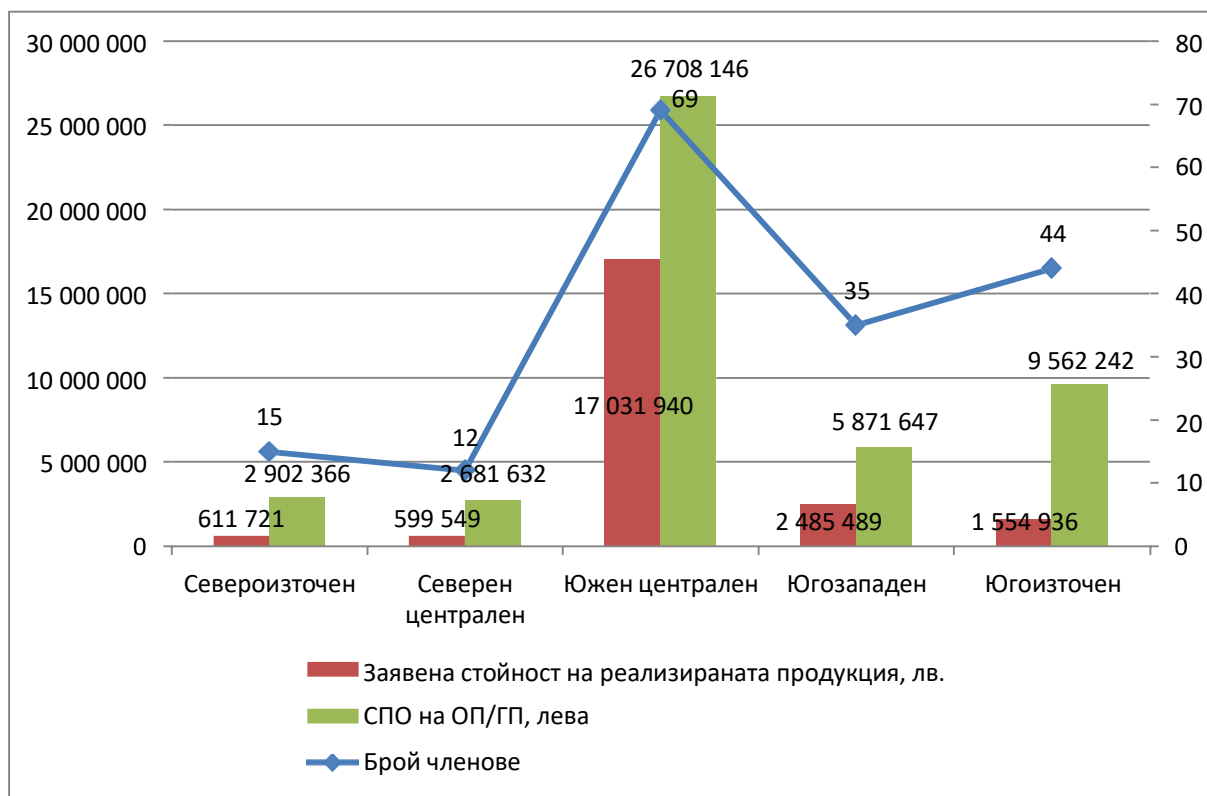
Разсейванията спрямо средната стойност и по отношение на двата показателя, отнасящи се за двата типа структури, са значителни. Заявената стойност на реализираната продукция при групите варира от 25 хил. лева до 3,7 млн. лева. Вариацията за същия показател при организациите е от 59 хил. до 4,6 млн. лева. По отношение на стандартния производствен обем минималната и максималната стойност

при групите е съответно 59 хил. лева и 1,1 млн. лева, докато за организациите е 93 хил. лева и 14,9 млн. лева. Степента на организираност в сектора е в много малки мащаби, като при сектори- те „Плодове“ и „Зеленчуци“ е в малко по-висока степен в сравнение с останалите области на растениевъдството. Степента на организираност на сектора „Плодове и зеленчуци“ е 3,96% спрямо показателя стойност на реализираната продукция, като за съставните сектори стойностите са малко по-ниски т.к. реализираната продукция в сектора за страната се брои повторно поради наличието на смесени организации. Степента на организираност на при производството на плодове е по-ниска в сравнение с тази на зеленчуци и в случая със смесено производство, като стойностите са съответна 1,17% (плодове), 2,34% (зеленчуци) и 2,33 (смесени). При останалите сектори от растениевъдството този дял е под 1%. Общата стойност на индикатора за сектор „Растениевъдство“ по разглеждания показател е 1,06%.

Степента на организираност според показателя „площи“ е малко по-висока и общо за групите и организациите на плодове и зеленчуци е 5,77%, като за организации произвеждащи плодове е 7,20%, а при зеленчуците е 4,50%. По отношение на останалите сектори малко по-висока е стойността за организации произвеждащи винено грозде – 3,87, докато при останалите е под 0,5%. Общата стойност на индикатора за сектор „Растениевъдство“ по разглеждания показател е 0,52%.

Основна част както от организациите, така и от групите са съсредоточени в Южен централен район, докато в Северозападен район не функционира нито една призната организация или група на производители. В Северен централен район са признати само групи на производители. Различията между заявената стойност на реализираната продукция между водещият и най-слабо представеният район е почти 30 пъти, докато за стандартния производствен обем е 10 пъти.

фигура 1 Разпределение на основни показатели за признатите групи и организации на производители по райони за планиране

Източник: МЗХ Дирекция „Пазарни мерки и организации на производителите“

Различията в развитието на организациите и групите производители в териториално отношение в голяма степен се обуславя от развитието на секторите „Плодове“ и „Зеленчуци“ на територията на страната, като най-голям дял на производство на зеленчуци се реализира в Южен централен район, а при плодовете водещ е Североизточен.

Проведените консултации с пет от осем от признатите организации на плодове и зеленчуци (към май 2016 г. признатите организации са шест) потвърждават общите изводи, направени в Оценката на Националната стратегия за устойчиви оперативни програми на организации на производители на плодове и зеленчуци в Република България за периода 2009-2013 г. Ниските нива на доверие между производителите продължава да бъде една от съществените пречки пред сдружаването в организации на производители. Въпреки това, преобладава мнението, че след реализиране на добри практики от съвместната дейност броя на членовете може да се увеличи, което от своя страна ще доведе до увеличаване на разполагаемите площи на организацията и ще повиши нейната ефективност и ефикасност.

Производителите посочват някои основни рискове от сдружаването, като напр. желание на членовете да напуснат организацията след като са придобили активи, като се изисква и придобиване на част от активите, което би затруднило работата на организацията. Друг проблем е невъзможността за осигуряване на средства за вноските на членовете за формиране на оперативния фонд, чрез който организацията финансира дейността си.

Организациите отчитат като голямо свое предимство възможността за продажба на по-големи количества продукция, като по този начин отговарят на търсенето на пазара и използват възможностите за предлагане на продукцията си и на по високи цени. Също така считат, че при осигуряване на по-големи количества продукция е обоснова-но да се разглеждат възможностите за изграждане на преработвателни предприятия, чрез което да затворят цикъла на производството и да предложат продукцията на крайния клиент.

2.3. Влияния на околната среда върху производството на плодове и зеленчуци

Опазването на околната среда при производството на плодове и зеленчуци допри-нася както за прилагането на високи стандарти за опазване на околната среда, така и за повишаване качеството на произвежданата продукция и реализацията ѝ на пазара.

България се нарежда на трето място сред държавите членки в ЕС по богатото си *биоразнообразие*. Защитените територии обхващат 5,3% от територията на страната, а зоните от Натура 2000 – 34,4%, но и извън тях се срещат земеделски земи и гори с ви-сока природна стойност. Съгласно Националната приоритетна рамка за действие най-многобройните заплахи за видовете са свързани с опожаряването, интензификацията на земеделските практики, транспортната инфраструктура, използването на биоциди, хормони и др. в горското стопанство, както и със залесяването на от-крити пространства с неместни видове. При природните местообитания, най-многобройните заплахи са интензивната паша, опожаряването, дисперсната урбанизация, залесяването с чужди дървесни видове и замърсяването.

България се отличава с относително значими пресни *водни ресурси*, но неравно-мерно разпределени на територията на страната и във времето, което води до недостиг на вода в определени райони, който ще се задълбочава от очакваните климатични промени. Наблюдава се тенденция за подобряване на качеството на повърхностните

води, но въпреки това все още има водни тела в риск, посочени в разработените от басейновите дирекции планове за управление на речните басейни (ПУРБ). Постепенно подобряване се наблюдава и на качеството на подземните води за по-голяма част от показателите. Намаляване на средните годишни концентрации показват общото желязо, амониите йони, фосфатите и хлоридите, а липса на изразени тенденции се наблюдават при нитратите, нитритите, перманганатната окисляемост, мангана и сулфатите. През 2014 г. процента на пунктовете, в които се установяват наднормени стойности на средногодишните концентрации на нитрати е 12,06 %. **Основният източник на дифузно замърсяване на повърхностните и подземните води е селскостопанската дейност, емитираща както нитратни и фосфатни съединения, така и пестициди и вещества, ползвани за растителна защита и лечение на животните.**

В периода 2005-2014 г. почвите в страната са в добро екологично състояние по отношение на запасеност с биогенни елементи/органично вещество и по отношение на замърсяване с тежки метали, металоиди и устойчиви органични замърсители).

Значителна част от *почвите* в България са засегнати в различна степен от деградационни процеси, които включват всички видове на проявление на почвена ерозия, киселиняване, засоляване, замърсяване, разрушаване и т.н., което намалява способността на почвите за поглъщане на въглерода и увеличаване на парниковите газове от неподходящи земеделски дейности.

Площите в страната, засегнати от водоплощна ерозия с интензитет над 10 т/ха/година по данни на Евростат⁴ през 2012 година са 2987,5 км², което е по-малко от 2010 година, когато те са 3 129,5 км². По данни на МОСВ през 2014 г. се наблюдава слаба промяна в средногодишния интензитет на водоплощната ерозия при земеделските земи, който е 7,7 тона/ха. Средногодишният интензитет на водоплощната ерозия на земите със земеделско предназначение варира в зависимост от начините на земеполване: 6,5 тона/ха/година при пасищата; 7,1 тона/ха/година при нивите; 20,9 тона/ха/година при трайните насаждения, а в площите заети с други видове селскостопански култури той е 7,4 тона/ха/година. Само 4 % от категория „други селскостопански територии“ и 14% от пасищата имат много слаб ерозионен риск.

⁴ http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=sdg_15_50&language=en

По данни на МОСВ през 2014 г. се наблюдава съвсем слабо увеличаване на площите засегнати от ветровата ерозия (3 816 816 ха), който представляват 34% от обработваемите земи в страната, а средногодишният интензитет на ерозията е 0,27 тона/ха/година. Площите с *висок* ерозионен риск са 58 555 ха, което представлява 1,5% от площта на обработваемите земи; тези с *много висок* риск са 7 493 ха (0,3%). Засегнатите площи с *умерен* ерозионен риск са 303 539 ха (8,0%), а със *слаб* – 3 443 457 ха (90,2). С най-висок интензитет е ветровата ерозия в областите - Добрич (2,2 тона/ха/година), София област (0,9 тона/ха/година) и Варна (0,5 тона/ха/година). Загубите на почва са най-големи в областите: Бургас и Варна, следват Пловдив, София област, Добрич, Хасково и Стара Загора. През 2014 г. само две области имат *много висок* ерозионен риск (над 50 тона/ха/година) – Бургас (6 728 ха) и Добрич (766 ха).

По данни на Евростат през 2015 г. в България с минерални торове – азотни и фосфорни се наторяват 4334 хил. ха. Средно внасяното количество азот е 78,8 кг /ха активно вещество и 6,4 кг/ха фосфор. Това е почти 135% повече азотни торове и 160% повече фосфорни спрямо 2006 година. Използването на оборски тор е значително поограничено. При последното официално преброяване на земеделските стопанства през 2013 година твърд животински тор е употребяван едва върху 3,2% от ИЗП, а течен животински тор върху 0,5% от ИЗП.

Основната причина за процесите на почвена деградация е практиката за ниско-технологична сеитба – небалансирано използване на торове и ниско количество органични торове, намален брой на почвените обработки и т.н. Свърхизпасването на пасищата и отъпкването на затревени площи в близост до населените места, което с особена сила важи за общинските мери, също води до ерозия на почвата и загуба на почвено плодородие.

По отношение на приспособяването към изменението в климата, очакваното повишение на температурите в България в резултат на промените в климата е от 0,7 до 1,8°C към 2020 г., от 1,6 до 3,1°C към 2050 г. и от 2,9 до 4,1°C към 2080 г. Промените в климата ще наложат допълнително напояване на културите през сухите месеци на вегетативния период (юни - септември), за да се компенсира липсата на влага в почвата.

През 2015 година делът на енергията от възобновяеми енергийни източници в brutното потребление на енергия в България е 18,2%, в периода 2011-2015 година

средният дял е 17,1% (Евростат, 2017). Тези проценти надвишават заложената с Директива 2009/28/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2009 година за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници цел за 16% към 2020 година. При задържане на настоящите нива на потребление на енергия от ВЕИ, страна- та ни не би трябвало да изпитва затруднения при постигането на заложените цели. Из- ползваната енергия от ВЕИ в селскостопанския отрасъл в България основно е от биомаса, като най-широко е разпространено използването на дървесина и отпадни дървесни материали (пелети) за добиване на топлинна енергия. Това е от особено силно значение за оранжерийното зеленчукопроизводство, където производството през студените месеци от годината е свързано с осигуряването на отопление. Общата оранжерийна площ в България през 2016 година е 1002 ха, от които стъклените оранжерии, които се отопляват, са 381 ха.

По отношение на оценката на потребностите, анализът на сектор селско стопанство, съответно отнасящ се в голямата си част и до дейностите по производство на плодове и зеленчуци поставя акцент върху следните приоритети:

- Възстановяване, опазване и укрепване на биологичното разнообразие, включително в зони по „Натура 2000“ и в зони с природни или други специфични ограничения и земеделие с висока природна стойност, както и на състоянието на европейските ландшафти
- Опазване на застрашените от изчезване редки породи животни и традиционни, застрашени от изчезване сортове растения
- Предотвратяване и намаляване на замърсяването от селското стопанство.

2.4. Избрана стратегия в отговор на идентифицираните силни и слаби страни на сектора

Съгласно изискванията на Регламент (ЕС) № 1308/2013, държавите членки изготвят национална стратегия за устойчиви оперативни програми за пазара на плодове и зеленчуци. Елементи на тази стратегия са:

- избраните приоритети за подкрепа чрез оперативните програми,
- целите на оперативните програми и
- инструменти и показатели за резултатите, както и

- оценката на програмите и задълженията за отчитане на организациите на производители.

Избраният подход при изготвяне на Националната стратегия има за цел да мотивира дейности за засилване на конкурентоспособността и по-добрата пазарна реализация на плодовете и зеленчуците, произведени от членовете на ОП.

Като ключови области с потенциал, в които намесата ще доведе до максимална добавена стойност могат да бъдат определени:

- **Повишаване нивото на сдружаване на производителите** на плодове и зеленчуци и произтичащите от това положителни тенденции в редица елементи на производството и пазара, като нарастване на дела на предлагане на местна продукция, посрещане на изискванията на клиентите за договориране на търсените количество и качество, повишаване доходите и възвращаемостта на производителите, минимизиране на разходите им, въвеждане на иновации и нови технологии и др. Производителите ще имат възможността да намалят разходите си за производство чрез предоставяне на общи/централизирани (за организацията) услуги и съоръжения и да постигнат по-висока рентабилност на пазара на плодове и зеленчуци. Обединяването позволява минимизиране на разходите на членовете на организацията – закупуване на по-ниски цени на препарати за растителна защита, позволява обмен на специалисти и работна ръка, организация на обучения и споделяне на опит;
- Демонстриране и насърчаване на **позитивните ефекти от консолидацията**: Тенденцията за нарастване на консолидацията и специализация в сектора ще повиши конкурентоспособността му чрез икономии от мащаба. По-големите обединения на производители би трябвало да позволят нарастване на ефективността на производството чрез инвестиции в механизацията в сектор, с традиционно високи нива на заетост и ръчна работа;
- **Осигуряване на продукция, отговаряща на изискванията на клиентите** и на нарастващото разбиране и търсене на **местна продукция**, която е свежа, с минимални нива на обработка за удължаване срока на годност, с добро качество и остатъчни нива на пестициди под минимално позволените;

- **Насърчаване на организациите на производители да скъсяват веригите на доставка** чрез директен маркетинг както самостоятелно (чрез организацията), така и чрез коопериране с други организации на производители, като така се създава възможност производителите да получат по-висока цена за продукцията си, чрез предоставянето ѝ по-близо до крайния потребител. **Оползотворяване на потенциала за нарастване на пазарния дял чрез промоция, маркетинг, иновации и разработване на нови продукти.** Централизирането на тези функции в организациите на производителите ще позволи производителите да се концентрират върху основния си бизнес;
- **Подобряване опазването на околната среда** с акцент върху почвите и водите, като резултат от оптимизирането на агрономските услуги, реализацията на агрозащитните мерки и съобразяването им с нуждите на растенията и продукцията.

Предвид резултатите от предходния период, които разкриват наличие на проблеми в сектора, както и предизвикателства пред процесите на сдружаване на производителите, **избраният при изготвянето на стратегията подход** има за цел **в максимална степен да разшири възможностите за избор на мерки от страна на организациите на производители, които да отговарят на специфичните нужди на възможно най-голям брой производители, предвид и необходимостта от насърчаване на участие- то на индивидуалните производители в организации на производителите.**

В същото време следва да се подчертае, че тенденциите за намаляване на площите, заети с плодове и зеленчуци, както и трайната тенденция на намаляване на цените, въпреки нарастването на цените на основни видове стоки, необходими за произвеждане на продукцията (продиктувани и от достъпа до пазара на продукция на производители от райони с по-благоприятни условия за отглеждане и по-дълъг сезон), както и ограниченията в намирането на работна ръка, предпоставят необходимостта от **съсредоточаване на подкрепата върху дейности и мерки, насочени към:**

- **повишаване ефикасността на производството, намаляване дела на ръчния труд, намаляване разходите за съхранение на продукцията, намаляване щетите от вредители и болести по растенията и др.;**

- подобряване на планирането на производството чрез нарастване на площите и видовете, търсени на пазара, подобряване на сортовия състав, осигуряване на условия за съхранение на продукцията и пускането ѝ на пазара в благоприятни от ценова гледна точка периоди
- осигуряване на регулярни доставки и качество на продукцията в съответствие с търсенето на пазара;
- засилване привлекателността на сдружаването на производителите като инструмент за скъсяване на веригата на доставка и увеличаване на приходите за производителите, както и повишаване конкурентоспособността на стопанствата.

Специфичен интерес представляват дейностите за предотвратяване и управление на кризи, доколкото нивата на застраховане на продукцията в сектора за последици от неблагоприятни метеорологични условия и природни бедствия остават ниски.

Изготвената стратегия се отнася за цялата територия на страната и съответно се прилага за организации на производители, отглеждащи плодове и зеленчуци във всички райони.

Целите на оперативните програми, предвидени в чл.33 от Регламент 1308/2013 са релевантни/съотносими към нуждите на организациите на производители на плодове и зеленчуци в България. Дейностите, предвидени в т. 3.2 (по-долу) и очакваните резултати и показателите за тяхното измерване са дефинирани, за да отговорят на приоритетните нужди, определени въз основа на анализа на настоящата ситуация.

Елементите на избраната стратегия представят съгласуван подход, който отговаря на нуждите на производителите, потребителите и другите участници във веригата на производство и потребление на плодове и зеленчуци, както и че този подход допринася за изпълнението на целите за опазване на околната среда на ниво ЕС.

Избраният подход, също така, не създава риск от конфликт или противоречие между различните цели или мерки, които съставляват стратегията. Подходът осигурява допълняемост на предвидените мерки с други национални мерки, както и с други мерки, финансирани от фондове на ЕС.

Резултатите от прилагането на стратегията, както и въздействието, което ще окаже изпълнението ѝ спрямо описаното в анализа състояние на сектора, ще бъде наблюдавано и анализирано в съответствие с изискванията на Регламент за изпълнение (ЕС)

№ 892/2017 година за определяне на правила за прилагането на Регламент (ЕО) № 1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на секторите на плодовете и зеленчуците и на преработените плодове и зеленчуци.

2.5. Въздействие на предходни оперативни програми

Основните констатации на изготвената Оценка на Националната стратегия за устойчиви оперативни програми на организации на производители на плодове и зеленчуци в Република България за периода 2009-2013 г.⁵ разкриват, че организациите на производители в България са малко на брой и обемът на търгуваната продукция от тях е незначителен, спрямо обемът от реализираната продукция от производството на плодове и зеленчуци, общо за страната.

Представените данни разкриват, че докато през първите две години от членството на България в ЕС – 2007 и 2008, започва процес на създаване на организации на производители на плодове и зеленчуци, през 2009 г. този процес спира, а след 2010 г. започва процес на прекратяване на създадените организации на производители. Като основни причини са идентифицирани както затруднения или невъзможност на признатите организации на производители да отговорят на критериите за признаване, така и на нежеланието на техните членове да продължи тяхното съществуване.

Още в процеса на присъединяване на България към ЕС са отчетени редица фактори, оказващи влияние върху слабата организираност на производителите на плодове и зеленчуци в страната. На първо място това е липсата на доверие между производителите. Съществено отрицателно влияние върху процеса на сдружаване оказват историческите предубеждения, останали от прилаганото в миналото принудително коопериране на земеделските производители. Допълнителен проблем в процеса на създаване на организации на производители на плодове и зеленчуци се оказват по-неблагоприятните условия на данъчно облагане на организациите, които имат по-голям оборот, в сравнение с индивидуалните производители. Признатите организации на производители трябва да полагат допълнителни усилия за спазване на условията за признаване. Наред с това, членуващите в организациите производители не успяват, в резултат на обединяването да увеличат своята конкурентоспособност. Поради малкият размер на създадените организации, те не осигуряват на членовете си подобряване на пазарните им позиции и по-добри цени на продукцията. В крайна сметка членуващите в организациите производители на плодове и зеленчуци не

⁵ Оценка на Националната стратегия за устойчиви оперативни програми на организации на производители на плодове и зеленчуци в Република България за периода 2009-2013 г., юли 2013 г.

установяват особени ползи от членството си в тях.

В периода 2009 – 2012 г. в България е приложена само една оперативна програма. Оперативната програма е прилагана от организация на производители на зеленчуци със 7 члена, която стопанисва 14,728 ха. земеделска земя, предлага на пазара 2 250 тона продукция годишно и има максимален годишен размер на стойността на търгуваната продукция 1 889 682,16 лева.

Въздействието на приложената оперативна програма върху процеса на установяване и развитие на организации на производители е маргинално. Средствата, които е получила организацията на производители по оперативната програма са само 246 443 лева. Програмата е разработена за период от 3 години, но след втората година нейното финансиране е преустановено от Разплащателната агенция. Ниският размер на полученото финансиране и краткият период на въздействие на оперативната програма, правят на практика невъзможна оценката на нейното въздействие. Приложената оперативна програма включва две от предвидените в Националната стратегия мерки – **дейности, насочени към подобряване или запазване на качеството на продукта - други действия и дейности, свързани с околната среда - по-добро използване и/или управление на водите**, включително икономии на вода и дренаж и **действия за предназначени за запазване на почвата.** *Като дейности за подобряване или запазване на продукта са приложени - преминаване към използване в производствената практика на сертифицирани в ЕС семена и регулярен (седмичен) одит на състоянието на производството и качеството на зеленчуците.*

В прилаганата оперативна програма са включени две дейности за **опазване на околната среда**. Първата дейност е за централизирано следене на състоянието на почвите чрез одити. Втората дейност е централизирано следене на състоянието на водите чрез одити. Прилаганите по оперативната програма дейности съответстват на целева област 1 „Опазване на водата” и целева област 2 „Опазване на почвата” от Националната рамка за екологични дейности. От годишните доклади става ясно, че на практика известно приложение има на втората дейност - централизирано следене на състоянието на водите, като през първата година на прилагане на оперативната програма, тя е приложена от четирима члена на организацията на производителите върху 9 ха, а през втората година от две стопанства върху 4 ха. Дейността за централизирано следене на състоянието на почвите е приложено само през първата година от едно стопанство върху 1 ха. Резултатите от основните индикатори за оценка на дейностите за опазване на околната среда, включени в оперативната програма, не са

еднозначни. Интензивността на прилагането на съответни дейности е много ниска, затова не могат да бъдат направени конкретни изводи за тяхното въздействието върху компонентите на околната среда – почва, вода и въздух.

Като **основна причина за липсата на оперативни програми**, предложени от организации на производители в България, оценката на Националната стратегия 2009 – 2013 г. посочва размера на финансиране от ЕС и неговото обвързване със стойността на пазарната продукция на съответната организация на производители. Създаваните в България организации на производители на плодове и зеленчуци са много малки в сравнение с организациите в други държави членки. Това се дължи от една страна на малкия размер на земеделските стопанства в страната. От друга страна, в резултат на липсата на доверие между производителите, създаваните организации на производители не успяват да обединят голям брой индивидуални. Малкият размер на организациите предопределя много ниските стойности на обемите на търгуваната продукция. Допълнителен фактор за ниските стойности на търгуваната продукция са по-ниските цени на продаваните плодове и зеленчуци на вътрешния пазар на страната, в сравнение с цените в други държави членки. Така признатите организации на производители не са се възползвали от възможността да изготвят оперативни програми, тъй като стойността на подпомагането, което биха получили се доближава до разходите, които ще направят за изготвянето и администрирането на оперативната програма. Това не дава възможност на организациите на производители да направят реални инвестиции чрез прилагането на оперативна програма.

Поради наличието на единствена оперативна програма на организация на производители за периода 2009 – 2012, Оценката на Националната стратегия 2009-2013 г. прилага заместващ подход за оценка на въздействието, като разглежда симулация за хипотетично приложение на Националната стратегия чрез анкетиране на признати организации на производители и други сдружения със сходен характер и идентични дейности, както и чрез пренасяне на резултатите от прилагането на схемата за подпомагане за инвестиции на групи производители на плодове и зеленчуци. Последният метод се разглежда като приложим предвид това, че и двете схеми за подпомагане (на организациите на производителите и на групите производители) имат аналогични цели и подпомагани дейности, като разликите са във финансовите параметри и в условията

за участие в тях. Ограничение за използване на този метод обаче е сравнително късното стартиране на схемата за подпомагане на групи производители на инвестиции – през 2012 г. и изискването за продължителност на бизнес плановете от 5 години, поради което към 2016 г. той не позволява оценка на въздействията и оценка на ефективността от подпомагането. В рамките на Оценката на Националната стратегия чрез него е **идентифициран обхвата на дейностите за инвестиции, предвиден в програмите на групите производители на плодове и зеленчуци.**

Дейностите, които са посочени като силно желани за включване в бъдещи оперативни програми и които са включени в бизнес плановете, подадени заедно със заявленията за признаване на групите производители включват:

- дейности за планирането на производството – групите на производителите са планирали вложаването на значително повече средства в дейностите по предварителната обработка и оптимизацията на продуктите, отколкото във формиране на асортимента и управление на производството. Като цяло има стремеж към увеличение на капацитетите както за предварителна обработка и опаковане, така и при производството на продукти. Предпочитанието за закупуване на дълготрайни активи пред другите форми на тяхното придобиване показва стремеж за създаване на трайна материална база за дългосрочно извършване на съвместна дейност от членовете.

- дейности за подобряване или запазване качеството на продуктите. Повечето от групите производители предпочитат закупуването на дълготрайни активи, които са съсредоточени в етапа на първичното производство - основна тежест имат инвестициите насочени към защита на продукцията от външни въздействия и инвестициите в земеделска техника. Относително високата тежест на дейностите за подобряване или запазване на качеството на продуктите в рамките на плановете сочи, че тези специфични мерки до голяма степен са атрактивни за групите производители, така че може да се направи предположението, че те ще съответстват на потребностите и на организациите на производителите и на техните активни членове.

- дейности за подобряване на маркетинга. В плановете на групите производители е предвиден значим дял на инвестиционни разходи и особено на такива за покупка на различни видове палети с оглед необходимостта от начална материална база за нейното успешно извършване. Налице е разнообразие от подходи за изграждане на добър търговски имидж и разширяване на пазарните позиции. Заявено е желание за финансиране на маркетингови проучвания и стратегии.

Сред дейностите, за които е изявен по-нисък интерес са:

- дейности за научни изследвания и експериментални дейности;
- дейности, свързани с обучение в рамките на новосъздадената група/организация, с изключение на консултантски услуги за прилагане и управление на разработените бизнес планове. Все още остават недооценени консултирането и повишаването на квалификацията по теми като качеството на продуктите, растителната защита, биологичното производство и проследяемостта.
- дейности по опазване на околната среда. Налице е предпочитание към дейностите свързани със защита на почвите, защита на водите и намаляване на замърсяването.

Като причини за ниската стойност на търгуваната продукция на организациите на производителите са посочени три основни причини. Първата от тях е слабата организираност на производителите на плодове и зеленчуци в страната. Втората причина е малкият размер на земеделските стопанства в страната, който води и до малък размер на създадените организации на производители. Третата причина са много ниските стойности на обемите на търгуваната продукция в следствие на по-ниските цени на продаваните плодове и зеленчуци на вътрешния пазар на страната, в сравнение с цените в други държави членки. Общият извод е, че може да се очаква известно повишаване на стойността на предлаганата на пазара продукция от организациите на производители на плодове и зеленчуци, но то едва ли ще повлияе съществено върху интереса от прилагането на оперативни програми, а оттам и на степента на усвояване на финансовите средства по Националната стратегия.

Преходната мярка за подпомагане на групи производители на плодове и зеленчуци за инвестиции в новите държави членки не включва възможност за финансиране на дейности за **превенция на кризи и за управление на кризи**. Затова в планове за признаване на групите производители не са предвидени такива дейности. Трябва да се отбележи, че **дейности за застраховане на реколтата са приложени под формата на държавна помощ за съфинансиране на застрахователни премии при застраховане на селскостопанска продукция на производителите на плодове и зеленчуци.**

3. Цели на оперативните програми и инструменти, показатели за постигнатите резултати

3.1. Общи цели на оперативните програми

Основна задача на националната стратегия е да подкрепя използването на съществуващите потенциали за развитие на организациите на производителите, съобразявайки се със високата хетерогенност на структурите както на отделните стопанства, така и на организациите на производители. В средносрочен план следва да бъде постигнато развитие на структурите за предлагане на продукцията на пазара, което директно да допринесе за повишаване на конкурентоспособността на производителите и техните организации.

Значимостта на сектора и повишените обществени изисквания към качеството на продуктите са насочени и към начините на тяхното производство – щадящи ресурсите и опазващи околната среда.

Общите цели, за чието постигане оперативните програми следва допринасят са свързани както с целите на подкрепата на ЕС, така и с нуждите, идентифицирани в рамките на изготвения анализ на сектор:

- Подобряване на конкурентостта;
- Подобряване на привлекателността на членството в организации на производители;
- Поддържане и защита на околната среда.

3.2. Специфични цели на оперативните програми

В отговор на приоритизираните нужди на сектора, всяка оперативна програма следва да си поставя **две** или повече от следните специфични цели⁶:

- планиране на производството, включително прогнозиране и наблюдение на производството и консумацията;
- подобряване на качеството на продуктите, независимо дали са в пресен или преработен вид;
- увеличаване на търговската стойност на продуктите;

⁶ Чл.33 от Регламент 1308/2013

- популяризиране на продуктите, независимо дали са в пресен или преработен вид;
- екологични мерки, особено такива, свързани с водата, и методи на производство, с които се опазва околната среда, включително биологично земеделие;
- предотвратяване и управление на кризи.

3.2.1. Планиране на производството, включително прогнозиране и наблюдение на производството и консумацията

Основна задача пред организациите на производителите е да осигурят ефективно **планиране на производството за гарантиране сигурност на доставките и договорирането, като начин за укрепване на взаимоотношенията между доставчици и клиенти.** Ефективното планиране, вкл. оценка и анализ на търсенето, е съществено и за оползотворяване на възможностите за нарастване на пазарния дял, минимизиране на отпадъците и оптимизиране на производствените разходи. Подходящи могат да бъдат и елементи, насочени към планиране на реакции в извънредни ситуации.

Целта е свързана с развитие на дейностите по отношение планиране на производството, така че то да съответства предлагането на търсенето, вкл. като се отчитат сезонните тенденции, а очакваното въздействие е свързано с две от общите цели на схемата за подпомагане – подобряване на конкурентоспособността и успешното прилагане на действията ще спомогне за повишаване на привлекателността на членството в групи на производители.

Планираните действия биха довели до промени като:

- Улесняване пускането на пазара на продукти на членовете на организацията;
- Повишаване на търговската стойност на продукцията и подкрепа за поддържане на лоялността на клиентите;
- Намаляване на производствените дефицити или излишъци;
- Нарастване на удовлетворението на клиентите;
- Оптимизиране на производствените разходи.

3.2.2. Подобряване на качеството на продуктите, независимо дали са в пресен или преработен вид

Поддържането и повишаването (ако е приложимо) на качеството в съответствие с изискванията на клиентите чрез засилен контрол на ниво организация на

производителите ще подобри имиджа и репутацията на продукцията на съответната организация на производителите.

Прилагането на последователен контрол на качеството от страна на организацията ще даде възможност на производителите да отговарят на качеството, изисквано от клиентите и да минимизират разходите за посрещане на тези изисквания. Контролът ще спомогне и за повишаване на стандартите за хигиена и среда за пакетиране над минималните законови изисквания.

Обратната информация, получена от членовете от процеса на контрол на качеството ще допринесе за намаляване на процента на отхвърлена от пазара продукция и по този начин членовете на организацията имат потенциала да увеличат своята пазарна възвръщаемост.

Прилагането на подходящи режими на изпитване с цел гарантиране постигането на най-високите възможни стандарти за чистота на продукцията, вкл. че изискванията за минимални остатъци от пестициди и замърсители са изпълнени.

Целта е свързана с поддръжката или повишаването на качеството на произвежданата продукция, а очакваното въздействие е свързано с две от общите цели на схемата за подпомагане - подобряване на конкурентоспособността и успешното прилагане на действията ще спомогне за повишаване на привлекателността на членството в групи на производители.

Планираните действия биха довели до промени като:

- Улесняване на пускането на пазара на продукти за членове, поддръжане на пазарния дял и потенциално разработване на нови възможности;
- Гарантиране, че производството се променя, за да отговори на изискванията за качество, като по този начин се поддържа лоялността на клиентите;
- Нарастване на търговската стойност на продуктите.
- Намаляване на нестандартни продукти и свързаните с намаляване на отказите на клиентите;
- Оптимизиране на производствените разходи, които допринасят за поддръжането и потенциално повишаване на възвръщаемостта.
- Подобряване на удовлетвореността на клиентите
- Намаляване на откази от страна на купувачите;
- Намаляване на разходите за обработка.

3.2.3. Подобряване на предлагането на пазара

Подобряването на предлагането на пазара на продуктите ще подобри жизнеспособността на организацията на потребителите и като следствие, възвращаемостта на производителите. Маркетинговите проучвания и анализи на изискванията на клиентите ще доведат до разработване на нови продуктови линии за разширяване на пазара на произвежданата продукция.

Необходимо е да бъдат търсени по-високи пазарни стойности, когато това е възможно, за всички нива (на качество) на продукцията. В същото време следва да се разглеждат и възможностите за развитие или проучване на пазари за продукти „второ качество“ или продукт, който не отговаря на изискванията на основни доставчици.

Целта е свързана с развитие на изпълнението/на дейността по отношение на маркетинг на продукцията; устойчивост на цените; подобряване на възвращаемостта за производителите, а очакваното въздействие е свързано с трите общи цели на схемата за подпомагане - подобряване на конкурентоспособността и успешното прилагане на действията ще спомогне за повишаване на привлекателността на членството в групи на производители и оползотворяване на цялата реколта, което намалява отпадъците и допринася за устойчивото развитие.

Планираните действия биха довели до промени като:

- Улесняване на пускането на пазара на продукти за членове и по-точно увеличаване на пазарния дял, постигнато по този начин;
- Гарантиране, че производството се променя, за да отговори на изискванията за качество, като по този начин се поддържа лоялността на клиентите;
- Нарастване на средна стойност на продукцията на организацията на потребителите;
- Осигуряване на запазването на възвращаемостта на производителите, при нарастващия размер на разходите;
- Открити нови или алтернативни пазари намерени за продукцията или за продукти, които преди това не са имали или са имали ограничен пазар. Продуктова линия-на организацията отговоря по-добре на пазарните изисквания.

3.2.4. Популяризиране на продуктите, независимо дали са в пресен или преработен вид

Изграждането на търговска марка/идентичност на организацията на потребителите дава възможност за нарастване на сигурността у потребителите за произхода и качеството на продуктите, които закупуват. Подобна сигурност, заедно с промотирането на здравословните ефекти от консумиране на плодове и зеленчуци биха довели и до нарастване на потреблението.

Целта е свързана с подпомагане нарастването на продажбите, развитие на пазарните възможности и търсенето на клиентите за продукти на организацията, а очакваното въздействие е свързано с нарастване на продажбите и нарастване на възвращаемостта на производителите и разширяване на кръга на клиентите.

Планираните действия биха довели до промени като:

- Промотиране на продукцията и на организацията на производителите и като резултат нарастване на продажбите на организацията (представяне в магазини, промоции, изложения);
- Възможна промяна на съотношението между продажбите на различни продукти на организацията на производители.

3.2.5. Екологични мерки, особено такива, свързани с водата, и методи на производство, с които се опазва околната среда, включително биологично земеделие

(Организациите на производителите трябва да включат поне две дейности, свързани с опазването на околната среда или тези дейности трябва да бъдат в размер на най-малко 10% от оперативния фонд на организацията)

Прилагането на екологични мерки ще изгради доверие в качеството и сигурността на продукцията, която не уврежда околната среда. Чрез прилагането на мерките, повишаването на производството няма да доведе до увеличаване на отпадъците и въздействието върху околната среда ще бъде сведено до минимум. ОП може да насърчи производителите да произвеждат плодове и зеленчуци възможно най-ефективно, като свежда до минимум въздействието им върху околната среда.

Целта е свързана с намаляване на негативното влияние върху околната среда, а очакваното въздействие е свързано с една от целите на схемата за подпомагане - Управление и опазване на околната среда по отношение на основните ѝ елементи: почви

води, местообитания и биоразнообразие, ландшафти, ограничаване на измененията в климата, качество на въздуха, намаляване на отпадъците.

Планираните действия биха довели до промени като:

- Принос към управлението и опазването на околната среда на местно ниво с фокус върху:
 - Опазване на почвата;
 - Опазване и подобряване качеството на водата;
 - Устойчиво използване на водните ресурси;
 - Опазване на местообитанията и биоразнообразието;
 - Консервация на ландшафта;
 - Ограничаване на промените в климата;
 - Намаляване на отпадъците;
 - Ефективно използване на енергията.

3.2.6. Предотвратяване и управление на кризи

Различни действия за управление или предотвратяване на кризи в рамките на сектора могат да бъдат необходими и подходящи – като застраховане от организацията на производителите на реколтата срещу загуби при екстремни метеорологични условия или застраховка на реколтата за производителите, за да бъде гарантирана минимална цена. Възможно е прилагане на мерки за изтегляне от пазара на продукцията за справяне с кризи, предизвикани от естествени излишъци при определен продукт. (това не се отнася до излишъци, причинени от оттегляне на доставчик).

Целта е свързана с управление или превенция на кризи; избягване или минимизиране на отрицателно въздействие върху приходите на членовете на организацията; осигуряване на възможността организацията на производителите да посреща изискванията на клиентите; поддържане на жизнеността на организацията на производителите. Очакваното въздействие е свързано с две от общите цели на схемата за подпомагане - по-добряване на конкурентоспособността и успешното прилагане на действията ще спомогне за повишаване на привлекателността на членството в групи на производители.

Планираните действия биха довели до промени като:

- Стабилизиране на цените на продукцията;
- Намаляване на колебанията в доходите на производителите;

- Налични застрахователни полици за продукцията;
- Реализирани мерки за преодоляване на колебания в търсенето или цените на продукцията.

3.3. Дейности, които могат да бъдат включени в оперативните програми и показатели за изпълнение

Неизчерпателен списък на дейностите и мерките, които могат да бъдат включени в оперативните програми, както и показателите, чрез които да бъдат оценяван напредъка са включени в **Приложение 3**.

3.4. Указания за всички или определени видове дейности

Съгласно чл. 4, параграф 1 на Регламент за изпълнение (ЕС) № 2017/892 на Комисията, признатите ОП разработват своите оперативни програми по начин, демонстриращ какъв е приносът на програмата към националната стратегия и дали тя съответства на целите на националната стратегия, включително по отношение на баланса между дейностите.

Всички дейности, включени в оперативните програми, следва да съдействат за постигане на целите на ОП. В оперативните програми се включва подробно описание на мерките, включително мерки за предотвратяване и управление на кризи, заедно с отделните действия, които трябва да бъдат предприети, и средствата за постигане на тези цели през всяка година от изпълнението на програмата. В описанието се посочва до каква степен отделните предлагани мерки допълват и са съгласувани с други мерки, включително мерките, финансирани или отговарящи на условията за подпомагане от други фондове на Съюза, и по-специално в съответствие с Регламент (ЕС) № 1305/2013 и програмите за насърчаване, одобрени съгласно Регламент (ЕС) № 1144/2014 на Европейския парламент и на Съвета. Ако е приложимо, се посочват конкретно мерките, извършени в рамките на предишни оперативни програми; и че не съдържат какъвто и да е риск за двойно финансиране от фондове на Съюза.

Оперативните програми включват бюджет и график за предприемане на операции за всяка година от изпълнението на програмата.

За постигане на баланс между дейностите в оперативните програми следва да се отчетат следните насоки:

- За постигането на идентифицираните от ОП цели трябва да бъдат предвидени две или повече дейности;
- Всяка оперативна програма трябва да включва дейности, свързани с постигане на цели по опазване на околната среда и поне две други цели, от посочените в т. 3.2.
- Дейностите по предотвратяването и управлението на кризи, включително изплащането на главници и лихви, не могат да съставляват повече от една трета от разходите по оперативната програма.
- Отделна дейност от оперативната програма не може да възлиза на повече от 50% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма.

Инвестициите или действията могат да се изпълняват в индивидуални стопанства и/или помещения на членове производители на организацията на производители или асоциацията на организации на производители, включително когато действията са възложени за външно изпълнение на членове на организацията на производители или асоциацията на организации на производители, при условие че те допринасят за постигането на целите на оперативната програма.

Инвестициите, включително тези по договори за лизинг, чийто период на изплащане надвишава продължителността на оперативната програма, могат да се прехвърлят в следваща оперативна програма при надлежно обосновани икономически основания, и по-специално в случаите, когато периодът на данъчна амортизация е по-дълъг от пет години.

Съгласно чл. 31, параграф 2 от Делегиран регламент (ЕС) № 2017/891 на Комисията, разходите в рамките на оперативните програми, които отговарят на условията за помощ, се ограничават до реално направените разходи.

С цел гарантиране на подходящ баланс между различните видове действия се определят максимални проценти от оперативния фонд, които могат да бъдат изразходвани за отделна мярка или дейност. :

I. Дейности, насочени към планиране на производството:

- за закупуване, строителство или обновяване на сгради и друга недвижима собственост, използвана за съхранение, пакетиране, подготовка за предлагане

на пазара и на места за пряка продажба и/или за преработка на произведената от членовете на организацията на производители продукция и/или за контрол на нейното качество, включително за хладилни складове, щандове, лаборатории и преработвателни цехове - максимум до 50% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;

- за закупуване, строителство или обновяване на сгради и друга недвижима собственост, използвана за земеделското производство на ниво стопанство, включително такава, използвана за опазване компонентите на околната среда, за съхранение на машини, техника и материали и за ремонтни работилници - максимум до 30% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за закупуване, включително чрез финансов лизинг, и/или инсталиране на машини, съоръжения и оборудване, необходими за преработка на земеделската продукция, произведена от членовете на организацията на производители - максимум до 50% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за създаване и/или презасаждане на трайни насаждения, включително и трайни насаждения от десертни лозя - максимум до 50% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за изграждане, реконструкция и оборудване на оранжерии - максимум до 50% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за закупуване на незастроена земя, необходима за изпълнение на инвестициите във връзка с изграждане и/или модернизиране на сгради, помещения и други недвижими материални активи, предназначени за производствените дейности и/или за реализация, и/или за преработка на продукцията, и/или за създаване, и/или презасаждане на трайни насаждения - максимум до 10% от общите допустими разходи за инвестицията, за която е необходимо закупуването на земята ;
- за закупуване, включително чрез финансов лизинг, на специализирани земеделски машини - максимум до 50% от оперативния фонд на

организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;

- за инвестиции за напоителни съоръжения и оборудване, включително закупувани чрез финансов лизинг, за рехабилитация и/или подобряване на съществуваща мрежа в стопанството, включително нови тръбопроводи, системи за капково напояване, инсталации за дъждуване, малки помпени станции, технически средства и съоръжения за съхраняване и/или опазване на водата - максимум до 30% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;

II. Дейности, насочени към подобряване или запазване на качеството на продуктите:

- за закупуване, включително чрез финансов лизинг, и/или инсталиране на машини, съоръжения и оборудване, необходими за контрол на качеството и съхранение на земеделската продукция, произведена от членовете на организацията на производители, включително хладилно оборудване и техника за складиране - максимум до 50% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за инвестиции за въвеждане на системи за контрол на качеството на непреработената и преработената продукция - максимум до 10% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за инвестиции за изграждане на съоръжения за защита от градушки и от щети, нанасяни от диви животни и птици - максимум до 50% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за закупуване, включително чрез финансов лизинг, на неземеделски транспортни средства за вътрешен транспорт на територията на организацията на производители - максимум до 20% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;

III. Дейности, насочени към подобряване на предлагането на пазара:

- за изграждане и подобряване на площадки и рампи, свързани с реализация на продукцията - максимум до 20% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за закупуване, включително чрез финансов лизинг, и/или инсталиране на машини, съоръжения и оборудване, необходими за проучване на пазара, пакетиране, калибриране, подготовка за продажба, пряка продажба - максимум до 50% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за оборудване на транспортни средства за превоз на продукцията с апаратура за регулиране на температурата или на атмосферата в тях - максимум до 20% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;

IV. Научноизследователска дейност и експериментално производство:

- за закупуване, включително чрез финансов лизинг, и/или инсталиране на машини, съоръжения и оборудване, необходими за подобряване на производствения процес, включително за: а) опазване компонентите на околната среда; б) подобряване на енергийната ефективност; в) растителна защита - максимум до 40% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за закупуване на хардуер и софтуер, включително чрез финансов лизинг, покупка и пускане в експлоатация на модерни информационни, комуникационни системи, включително на софтуер за хранене на растенията - максимум до 20% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;

V. Мерки за предотвратяване и управление на кризи:

- за компенсации при изтегляне от пазара на продуктите, включени в Приложение IV на Делегиран регламент (ЕС) 2017/891 на Комисията - максимум до 5% от оперативния фонд на организацията на

производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;

- за обучение (курсове и информационни дейности), свързани с оперативната програма – за хонорари, наем на зали, както и дневни, пътни и квартирни разходи - максимум до 15% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за субсидиране на процент от застрахователните премии, заплащани от членовете на организацията на производители съгласно чл. 51 от Делегиран регламент (ЕС) № 2017/891 на Комисията. - максимум до 20 % от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;
- за популяризиране, насърчаване и комуникация на: а) марки или търговски марки на организации на производители, асоциации на организации на производители и дъщерни дружества; б) предлаганите на пазара продукти и на знаци за качество - максимум до 15%.

VI. Екологични видове дейности:

- за екологични дейности. съгласно чл. 33, параграф 5 от Регламент на Съвета № 1308/2013 – най-малко 10% и максимум до 30% от оперативния фонд на организацията на производители, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма;

VII. Други дейности:

1. свързани с управлението на оперативния фонд и с изпълнение на оперативната програма, в т.ч.:

а) разходи за управление и персонал, доклади и проучвания за оценяване, разходи за водене на счетоводство и за управление на отчетността, в размер до 2 % от оперативния фонд, отнесено към целия период на изпълнение на оперативната програма и не повече от левовата равностойност на 180 000 евро;

б) разходи за квалифициран персонал, заплати и осигуровки, които са извършени пряко от организацията на производители или асоциацията на организации на производители, свързани с реализирането на една от мерките - подобряване или поддържане на високо ниво на качество или опазване на околната среда; подобряване на нивото на предлагането на пазара;

в) правни и административни разходи за сливане на организации на производители или асоциации на организации на производители.

2. За оперативни програми, одобрени преди 2021 г. - разходи, свързани с програмата, в т.ч. разходи за предпрограмни проучвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултанти, придобиване на ноу-хау, патентни права и лицензии, извършени както в процеса на подготовка на оперативната програма, така и по време на нейното изпълнение - максимум до 10% от допустимите разходи и не повече от левовата равностойност на 100 000 евро;

3. За оперативни програми, одобрени през 2021 г. – разходи, свързани с подготовка и изпълнение на оперативни програми – максимум до 4,75% от допустимите разходи за съответната инвестиция, в т.ч.:

а) разходи за изготвяне на технически и/или работен проект, включително и изготвяне на технологичен проект, в размер до 2,25% от допустимите разходи за съответната инвестиция;

б) разходи за строителен надзор, в размер до 1% от допустимите разходи за съответната инвестиция;

в) разходи за предпрограмно проучване, енергийно обследване, оценка на въздействието върху околната среда, хонорари за архитекти и инженери, извън тези по буква а) и б), в размер до 1,5 % от допустимите разходи за съответната инвестиция.

Когато максималните проценти от оперативния фонд, които могат да бъдат изразходвани за отделна мярка или дейност бъдат надвишени, Държавен Фонд „Земеделие“ служебно редуцира разходите за тази мярка или дейност до максимално определените.

3.5. Указания за прилагане на мерките за предотвратяване и управление на кризи

Предотвратяването и управлението на кризи е свързано с избягване на кризи и справяне с кризи на пазарите на плодове и зеленчуци. То е една от възможните цели на оперативните програми на организациите на производители. Мерките, които могат да бъдат прилагани за предотвратяване и управление на кризи са изброени в чл.33, параграф 3 на Регламент на Съвета № 1308/2013.

Оперативните програми могат да включват една или повече от следните мерки за предотвратяване и управление на кризи⁶:

1. изтегляне на продукти от пазара, в т.ч. разходи за сортиране, опаковане и транспорт за безвъзмездно разпространение по чл. 16 и 17 от Регламент за изпълнение (ЕС) 2017/892 на Комисията;
2. насърчаване и комуникация, включително действия и дейности, насочени към диверсификация и окрупняване на пазарите на плодове и зеленчуци, независимо дали е с превантивна цел, или във времена на криза;
3. мерки за обучение и обмен на най-добри практики;
4. застраховане на реколтата.

Мярката „събиране на реколтата на зелено или небране на реколтата“ няма да бъде прилагана на територията на страната. Причина за неприлагането на тази мярка е, че общественото мнение в страната трудно ще приеме произведените плодове и зеленчуци да не бъдат използвани по предназначение. Няма да бъдат прилагани и мерките

„подкрепа за административните разходи по създаване на взаимоспомагателни фондове и финансови вноски за попълване на взаимоспомагателните фондове след изплащане на обезщетения на членуващите производители, които търпят сериозен спад в доходите в резултат на неблагоприятни пазарни условия“ и „индивидуално обучение за други организации на производители, асоциации на организации на производители и групи производители или отделни производители“. С оглед ниската степен на организираност и малкия брой организации на производители на плодове и зеленчуци с малък брой активни членове в страната, както и ограничения обхват на разходите, които могат да се финансират чрез тях, не се очаква тези мерки да намерят приложение в оперативните програми на ОП в страната.

Мерките за предотвратяване и управление на кризи могат да бъдат финансирани и със заеми при търговски условия. В този случай изплащането на главниците и лихвите по тези заеми може да представлява част от оперативната програма. Всяко конкретно действие по предотвратяването и управлението на кризи може да се финансира с такива заеми или директно или по двата начина.

⁶ Съгласно чл. 20, ал. 2 от Наредба №11 от 2007 г. и чл. 33, параграф 3 от Регламент 1308 от 2013 г. предвижда както промяна в наименованията на мерките, включени в Наредбата, така и две нови мерки - инвестиции за по-ефективно управление на количествата, пуснати на пазара и презасаждане на овощни градини, когато това е необходимо поради задължително изкореняване по съображения, свързани със здравето на човека или растенията, по инструкции на компетентния орган на държавата-членка.

Разходите за прилагане на мерки за предотвратяване и управление на кризи по чл. 20, ал. 2 на Наредба № 11 от 2007 г. не трябва да надхвърлят 0,5 на сто от стойността на реализираната на пазара продукция, изчислена съгласно чл. 18, но не повече от една трета от разходите по оперативната програма.

3.5.1. Критерии за субсидиране на застраховане на реколтата

Дейностите по застраховане на реколтата се изразяват в субсидиране на процент от застрахователните премии, заплащани от членовете на организацията на производители на плодове и зеленчуци, съгласно чл. 51 от Делегиран регламент (ЕС) № 2017/891 на Комисията.

Дейностите по застраховане на реколтата не трябва да са обвързани с условие за сключване на застрахователния договор с определено застрахователно дружество или да бъдат ограничени до застрахователните покрития, предоставяни от едно застрахователно дружество или група дружества.

Със средства от оперативната програма не могат да се субсидират застрахователни премии, които са субсидирани по друга схема за подпомагане със средства от Европейския съюз или под формата на държавна помощ.

3.5.2. Критерии за субсидиране на изтегляне от пазара

Организациите на производители на плодове и зеленчуци могат да предвидят в оперативните си програми изтегляне от пазара на продуктите, включени в Приложение IV на Делегиран регламент (ЕС) № 2017/891 на Комисията и в приложение № 5 на Наредба №11 от 2007 г., и компенсации за тяхното изтегляне, не по-големи от посочените там.

Организациите на производители на плодове и зеленчуци писмено уведомяват Разплащателната агенция за всяка операция по изтегляне на пресни плодове и зеленчуци от пазара в тридневен срок преди нейното извършване. Уведомлението съдържа ви- да, количеството и класа на качество на изтегляните пресни плодове и зеленчуци, тяхното предназначение и мястото, на което се осъществява изтеглянето от пазара.

Изтеглените от пазара продукти не превишават 5 % като дял от обема на предлаганата на пазара продукция за всеки един продукт във всяка една организация на производители.

Изтегляните от пазара продукти се придружават от сертификат за съответствие на качеството. След изтеглянето продуктите трябва да бъдат реализирани чрез безвъзмездно разпределяне за благотворителни организации, училища, детски градини или лечебни заведения.

3.5.3. Критерии за субсидиране на мерки за обучение и обмен на най-добри практики

Оперативните програми могат да включват дейности за обучение, свързани с продуктите, за които съответната организация е одобрена. Допустими дейности за обучение са курсове и информационни дейности, насочени към разпространение на знания и усъвършенстване на уменията за предотвратяване и управление на кризи.

Курсовете са с минимална продължителност 30 часа и включват най-малко 6 производители, членуващи в организацията на производители на плодове и зеленчуци или в дружество - член на организацията на производители на плодове и зеленчуци. Във всеки курс се предвижда провеждане на практическо обучение в най-малко 10 % от общия брой на часовете.

Информационните дейности са с продължителност от 6 до 18 часа и могат да бъдат семинари, информационни сесии или работни срещи. Те трябва да включват най-малко 6 производители, членуващи в организацията на производители на плодове и зеленчуци или в дружество - член на организацията на производители на плодове и зеленчуци. Информационните дейности могат да се допълват с изготвяне и разпространение на брошури.

За всеки курс или информационна дейност в оперативната програма се предвиждат тема и учебна програма.

Не са допустими курсове и информационни дейности, които:

- са част от редовни програми или системи за обучение по земеделие;

- не са свързани със земеделието;
- се финансират по Програмата за развитие на селските райони.

3.5.4. Критерии за субсидиране на насърчаване и комуникация

Оперативните програми могат да включват дейности по реклама и комуникация, съответстващи на изискванията на чл. 14 от Регламент за изпълнение (ЕС) 892/2017 на Комисията, насочени към предоставяне на информация за или насърчаване разпространението на плодове и зеленчуци и/или на методите за тяхното производство. Дейностите реклама и комуникация не трябва да са насочени към представянето на определени търговски наименования.

Дейностите по реклама и комуникация могат да се извършват в страната, в други държави - членки на Европейския съюз, както и в трети страни.

Рекламата и комуникациите трябва да включват послания до потребителите или до други целеви групи, свързани с качествата и/или характеристиките на представяните продукти. Когато включват позоваване на здравните последици от употребата на съответните продукти, посланията трябва да се основават на общоприети научни данни.

3.6. Специфични указания за видовете дейности

3.6.1. Критерии за субсидиране за инвестиции

Инвестиции за модернизация са допустими само, когато новопридобитото или произведеното имущество, поради своето техническо превъзходство или рационален начин на работа, предопределя съществена разлика за организацията на производители в сравнение с подлежащото на подмяна имущество.

Финансирането на оперативни програми, одобрени преди 2021 г., се извършва при запазване на правото за отказ в случай, че финансираните сгради и строителни съоръжения в рамките на 12 - годишен период от завършването и/или многогодишни култури в рамките на 8- годишен период от засаждането и/или технически съоръжения, машини и уреди в рамките на 5 - годишен период от доставката, с изключение на софтуер и хардуер в рамките на 3 - годишен период от доставката, са продадени, отдадени под аренда, спрени от експлоатация или не се използват съгласно условията за субсидиране.

Съгласно член 31, параграф 5, втора алинея от Делегиран регламент (ЕС) 2017/891 на Комисията и с оглед ниската степен на организираност и малкия брой организации на производители на плодове и зеленчуци с малък брой активни членове в страната, като алтернатива на периода на амортизация е допустимо да се приложи друг минимален период на собственост на придобитите физически активи в следствие на реализираните инвестиции. В съответствие с чл. 71, параграф 1 от Регламент (ЕС) № 1303/2013 подпомаганите активи задължително остават във владение на организацията на производители за по-дългия от следните два периода: или до пет години от датата на придобиване на подпомаганите активи, или до получаване на окончателното плащане за последната година на оперативната програма. Съгласно Препоръка 2003/361/ЕО на Комисията и Закона за малки и средни предприятия признатите организации на производители на плодове и зеленчуци в страната попадат в категорията малки и микропредприятия, в резултат на което минималния период на собственост на активите, за които е предоставена финансова помощ, следва да е по-дългият от двата периода: или до три години от датата на придобиване на актива или до получаване на окончателното плащане за последната година на оперативната програма. Предвиденият период на собственост на придобитите физически активи, различен от периода на данъчна амортизация, е достатъчен за поддържането на активите в съответствие с условията на субсидиране, както и за дългосрочно постигане на целите на оперативните програми и след тяхното приключване. По този начин ще бъдат реализирани по-ефективни инвестиции, насочени към трайно повишаване на конкурентоспособността и подобряване на достъпа до пазара на земеделските производители – членове и на организациите на производители на плодове и зеленчуци в България. Описаният алтернативен период на собственост е приложим като критерий за субсидиране на физически активи, придобити в следствие на изпълнение на оперативни програми, одобрени през 2021 г.

3.6.2. Критерии за субсидиране за лизинг

Лизинг на нови машини или инсталации, вкл. софтуер за компютри е възможен до общоприетата пазарна стойност на имуществото. Други, свързани с договора за лизинг разходи, като например разлика между приходите и разходите на предоставящия лизинг, лихвени разходи за рефинансиране, общи разходи и застраховки не са признати допълнителни разходи.

3.6.3. Допълнителни критерии за субсидиране за инвестиции на отделни предприятия на членове

При инвестиции или други дейности на предприятия на членове трябва да се направи описание, какви цели се преследват за цялата организация на производителите и как и в какъв размер дейностите допринасят за постигането на тези цели.

Организацията на производители трябва да е собственик на инвестицията или да се гарантира чрез разрешителни и експлоатационни договори, че организацията, в случай на напускане на някой член, отново изземва инвестицията или нейната остатъчна стойност.

Инвестиции на отделни предприятия, които са необходими за изпълнение на задачи, произтичащи от пазарните отношения на едно селскостопанско предприятие, не се финансират от организацията на производителите. Това са всички дейности, които се извършват обикновено при засяване, грижи и беритба на културите. Тук изключение правят специалните машини в сектора.

3.6.4. Критерии за субсидиране за насаждения с многогодишни култури

При насаждения с многогодишни култури се финансират разходите за инвестиция, т.е. посадъчен материал, принадлежащото оборудване и капиталови разходи.

3.6.5. Критерии за субсидиране за разходи на персонал във връзка с мерки за подобряване или запазване на високо ниво на качеството или опазване на околната среда, както и за подобряване на нивото на маркетинг

При изпълнение на дейност от сътрудници или членове на организацията на производителите, отработеното време трябва да се документира. Независимо от това, дали работата е извършена със собствен труд или от трето лице, тя трябва да е извършена от квалифицирана работна сила.

3.7. Вътрешна съгласуваност на стратегията

Специфичните цели на стратегията се допълват в голяма степен взаимно и изграждат съгласувана обща стратегия. Организациите на производителите определят в рамките на тази стратегия своите оперативни програми, в съответствие с ориентацията

на пазара, нуждите на производителите и изискванията на потребителите. Дейностите, насочени към планиране на производството в съответствие с търсенето се допълват от тези, насочени към повишаване качеството на продукцията. Изпълнението на съвместни действия за предлагане на продукцията на пазара осигурява повишаване на търговската ѝ стойност, подкрепена и от мерките за популяризиране на продуктите. Реализацията на така дефинирани оперативни програми допринася за повишаване конкурентоспособността на производителите, насърчаване на интереса към коопериране и сдружаване в организации на производители и поддържане на ресурсите и опазването на околната среда в съответствие с обществените очаквания.

3.8. Допълняемост и съгласуваност между избраните действия, както и между тях и други национални действия, подпомагани със средства на Съюза

Секторът на производство и преработка на плодове и зеленчуци е подпомаган чрез няколко инструмента.

3.8.1. Схема за единно плащане на площ

Схемата за единно плащане на площ (СЕПП) предвижда финансова подпомагане на всички регистрирани земеделски производители без оглед на отглежданите култури, заетите площи, извършените разходи или реализираната на пазара продукция. Схемата се прилага след присъединяването на България към ЕС.

С цел постигането на последователност в прилаганата политика и отчитането в максимална степен на националната спецификата СЕПП в България ще се прилага до 31 декември 2020 г.

За да достигне подпомагането до по-широк кръг от земеделски стопанства, минималният размер на стопанствата, които могат да получават директни плащания, е намален на 0.5 ха за всички видове стопанства.

За първи път през 2014 г. е приложено преразпределително плащане на хектар, при което на всички регистрирани земеделски производители, заявили подпомагане, се предоставя допълнително плащане за първите 30 ха от обработваните площи.

Според експертни мнения⁷ прилагането на СЕПП в България е довело до силен дисбаланс между подсекторите в земеделието, като стопаните са се пренасочили към зърно-производство и маслодайни култури, при които относителния дял на субсидиите в себестойността на продукцията е много по-висок, отколкото при плодовете и зеленчуците.

3.8.2. Селскостопански практики, благоприятни за климата и околната среда (зелени директни плащания)

Една от целите на новата ОСП е подобряването на екологичните параметри на земеделските земи чрез въвеждането на задължителен компонент „екологизиране“ на директните плащания, които ще подкрепят селскостопанските практики, благоприятни за климата и околната среда. Приносът на земеделието в поддържането на екологичния баланс на територията на България ще се извършва чрез прилагането на т. нар. „зелени директни плащания“.

Бюджетът, определен за зелени плащания, е в размер на 30% от тавана за директни плащания. Зелените плащания се прилагат от кампания 2015.

Земеделските стопани, които имат право да получат плащане по СЕПП, трябва да спазват в рамките на всички свои хектари, отговарящи на условията за подпомагане, селскостопански практики, благоприятни за климата и околната среда. За целите на екологизирането тези практики могат да бъдат диверсификация на културите, запазване на постоянно затревените площи и поддържане на екологично насочените площи.

3.8.3. Обвързано с производството директно подпомагане 2015- 2020г.

Подпомагането на уязвими и приоритетни сектори се осъществява посредством прилагането на схеми за обвързано с производството подпомагане. Бюджетът, определен по схемите за обвързана подкрепа, е в размер на 13% от тавана за директни плащания за секторите „Животновъдство“ и „Плодове и зеленчуци“ и 2% за обвързано подпомагане на протеинови култури. Нотифицираните схеми за плодове и зеленчуци са:

⁷ „Анализ на пазарната ситуация на пресни и преработени плодове и зеленчуци. Проблеми и перспективи за развитие на сектора“, Доклад на тематична работна група 13, Национална селска мрежа, ноември 2015 г.

- Схема за обвързано подпомагане за плодове - право на подпомагане имат земеделски стопани на територията на цялата страна, които стопанисват минимум 0,5 хектара допустими площи с плодове от следните видове култури: ягоди, малини, ябълки, круши, кайсии и зарзали, праскови и нектарини, сливи (*Prunus domestica*), череши, вишни, орехи и десертно грозде;
- Схема за обвързано подпомагане за зеленчуци – право на подпомагане имат земеделски стопани на територията на цялата страна, които стопанисват минимум 0,5 хектара допустими площи със зеленчуци от следните видове култури: домати, пипер, краставици, корнишони, главесто зеле, кромид лук (зрял), патладжан, моркови, грах (зелен), зелен фасул, чесън (зрял), картофи, дини, пъпеши и тикви;
- Схема за обвързано подпомагане за зеленчуци (оранжерийно производство) – право на подпомагане имат земеделски стопани на територията на цялата страна, които стопанисват минимум 0,5 хектара допустими площи със зеленчуци в оранжерии от културите: домати, пипер и краставици;
- Схема за обвързано подпомагане за протеинови култури – право на подпомагане имат производители на територията на цялата страна, които отглеждат минимум 0,5 хектара допустими площи от следните протеинови култури: фасул (зърно), леща, нахут, грах (фуражен за зърно), фъстъци, соя, бакла, люцерна, еспарзета, фий, детелина, вигна, бурчак, лупина и звездан.

3.8.4. Подкрепа за производителите на качествени плодове и зеленчуци

Производителите на плодове и зеленчуци получават финансиране по линия на директните плащания по специално разработена Схема за подобряване на качеството на плодове и зеленчуци, произвеждани в България (СППЗ). Схемата се прилага от кампания 2012 и изцяло се финансира от Европейския фонд за гарантиране на земеделието от бюджета на ЕС. Подпомагането по схемата има за цел да насърчи стопаните да произвеждат качествена продукция.

За кампания 2014 са регистрирани 3 635 кандидати за подпомагане по схемата, като по данни на ДФ „Земеделие“ – Разплащателна агенция заявка за подпомагане са подали 2 015 кандидати. От тях най-голям е броят на производителите на череши – 552, следват производителите на праскови – 534 и на полски пипер – 483.

Общият размер на сумата за специфично подпомагане на качествени плодове и зеленчуци е 35 219 912 лв. Финансиране ще получат производители на ябълки, кайсии, череши, праскови, домати, краставици и пипер, а субсидираната продукция е общо 219 770 тона.

3.8.5. Програма за развитие на селските райони 2014 – 2020

Програмата за развитие на селските райони 2014 – 2020 не предвижда отделна мярка, насочена изключително към производителите на плодове и зеленчуци. Въпреки това, секторът е идентифициран като приоритетен и към момента производителите получават предимство при оценка на представени за финансиране проектни предложения, най-вече тези, свързани с технологичното обновление и разширяване на производство- то, както и с преработката на продукцията.

Програмата има и ключова роля за насърчаване на процеса на сдружаване, като предвижда достъп до финансиране за организации на производители и техни асоциации по две линии:

- Пряко финансиране за ОП/АОП по мярка 9 „Създаване на групи и организации на производителите“, като допустимите за финансиране дейности са:
 - Адаптиране към пазарните изисквания на продукцията и производството на членовете на такива групи или организации;
 - Съвместно пускане на стоки на пазара, включително подготовка за продажби, централизация на продажбите и доставки за купувачи на едро;
 - Установяване на общи правила за информация за продукцията, в частност за прибиране на реколтата и наличностите;
 - Други дейности, които могат да се осъществяват от групи и организации на производителите, като изграждането на умения за стопанска и търговска дейност и организацията и улесняването на иновационните процеси.

Финансовата помощ е под формата на фиксирано годишно плащане, отпускана за не повече от пет последователни години от датата, на която групата или организацията на производителите е призната. Размерът на помощта за всяка група или организация на производителите е не повече от 100 000 евро за всяка една година. Подпомагането трябва да бъде намаляващо.

- Предоставяне на приоритетна подкрепа на ОП/АОП при кандидатстване по други мерки от ПРСР, насочени към инвестиции в производството, в преработката и маркетинга на продуктите, подкрепа за хоризонталното и вертикалното сътрудничество между участниците във веригата на доставки

Участие на ОП/АОП е предвидено в Подмярка 4.1 „Инвестиции в земеделски стопанства“, Подмярка 4.2 „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“, Подмярка 4.4 „Непроизводствени инвестиции“, Подмярка 16.4. „Подкрепа за хоризонтално и вертикално сътрудничество между участниците във веригата на доставки“.

Дейности, определени в настоящата стратегия, могат да бъдат допустими за подпомагане по ПРСР 2014 – 2020. В т. 14.1.1 Програмата определя критериите за разграничаване и административните правила с цел да се гарантира, че бенефициентът може да бъде подпомогнат за дадена операция само по една схема, а именно, че по ПРСР 2014 -2020 организациите на производителите няма да бъдат подпомагани по мярката за дейности включени за подпомагане в техните Оперативни програми, съгласно Регламент (ЕС) № 1308/2013. При прилагането на мерките и действията ще бъдат осигурени необходимите проверки за гарантиране избягването на двойно финансиране с втори стълб от ОСП. Разплащателна агенция извършва кръстосана проверка, целяща избягване на двойно финансиране.

4. Определяне на компетентни органи и отговорни органи

Управлението, мониторингът и оценката на Националната стратегия се осъществява от Разплащателна агенция.

5. Описание на системите за мониторинг и оценка

Тези системи се изграждат въз основа на списъка с общи показатели за постигнатите резултати, посочени в приложение II на Регламент за изпълнение (ЕС) № 892/2017 на Комисията за определяне на правила за прилагането на Регламент (ЕО) № 1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на секторите на плодовете и зеленчуците и на преработените плодове и зеленчуци.

5.1. Оценка на оперативните програми и задължения за отчитане на организациите на производители, както е посочено в член 36, параграф 2, букви г) и д) от Регламент (ЕО) № 1308/2013

Оперативните програми подлежат на мониторинг и оценка с цел да се оцени постигнатият напредък към осъществяването на целите, определени в оперативните програми, както и ефикасността и ефективността във връзка с тези цели.

Напредъкът, ефикасността и ефективността на оперативните програми се оценяват посредством общ набор от показатели за постигнатите резултати, посочен в Приложение II на Регламент за изпълнение (ЕС) № 2017/892 на Комисията, спрямо изходното положение, както и показатели за финансовото изпълнение, обществените дейности и въздействието на изпълнените оперативни програми.

Организациите на производители осигуряват мониторинга и оценката на своите оперативни програми, чрез използване на съответни показатели от общия набор от показатели за постигнатите резултати, посочени в Приложение II на Регламент за изпълнение (ЕС) № 2017/892 на Комисията. За тази цел те изготвят система за събиране, регистриране и поддържане на информацията, полезна за съчетаването на тези показатели.

Мониторингът е насочен към оценяване на постигнатия напредък към целите, които са били определени за оперативната програма. Той се извършва чрез финансови показатели и показатели за продукти и резултатите. Резултатите от извършения мониторинг са насочени към:

- проверката на качеството на изпълнението на програмата;
- идентифицирането на необходимостта от корекции или преглед на оперативната програма, насочени към постигането на целите, определени за програмата, или за подобряването на управлението на програмата, включително финансовото управление;
- приноса за изпълнението на изискванията за докладването, относно изпълнението на оперативната програма.

В съответствие с чл.21, параграф 2 на Регламент за изпълнение (ЕС) № 2017/892 на Комисията, организациите на производители представят годишни отчети, които придружават заявленията за помощ, относно изпълнението на оперативните програми.

Посочените отчети се отнасят до:

- изпълнените оперативни програми през предходната година;
- основни изменения на оперативните програми; и
- разлики между прогнозираната помощ и помощта, за която е подадено заявление.

В годишните отчети на организациите на производители и на асоциациите на организации на производители се посочва следното:

- постиженията на оперативната програма, базирани на показателите, посочени в приложение II, и, когато е приложимо, на допълнителни показатели, посочени в националната стратегия, както следва:
 - общите базови показатели и показателите за вложените ресурси (финансови показатели) се използват във всеки годишен отчет;
 - показателите за осъществени дейности и резултати се използват през последните две години от оперативната програма; и
- обобщение на основните проблеми, възникнали при управлението на програмата, и предприетите мерки за гарантиране на качеството и ефективността на изпълнението на програмата.

Когато е приложимо, годишният отчет посочва какви предпазни средства са предприети в съответствие с националната стратегия и в изпълнение на член 33, параграф 6 от Регламент (ЕС) № 1308/2013 за предпазване на околната среда от повишен натиск в резултат на инвестиции, подкрепени по оперативната програма.

Годишният отчет на организациите на производители и асоциациите на организации на производители за предпоследната година от дадена оперативна програма показва до каква степен целите на програмата са били постигнати. В този отчет се упоменават също така факторите, допринесли за успеха или неуспеха на изпълнението на програмата, както и начинът, по който тези фактори са били взети предвид в текущата програма или ще бъдат взети предвид в следващата оперативна програма.

Съгласно чл. 56 на Делегиран регламент (ЕС) № 2017/891 на Комисията, оперативните програми и националните стратегии подлежат на мониторинг и оценка, предназначени да оценят постигнатия напредък при осъществяването на целите, определени в оперативните програми, както и ефикасността и ефективността във връзка с тези цели. Напредъкът, ефикасността и ефективността се оценяват посредством определения в приложение II към Регламент за изпълнение (ЕС) № 2017/892 на Комисията общи показатели за постигнатите резултати по отношение на изходното положение, както и на вложените ресурси (финансово изпълнение), осъществените дейности, резултатите и въздействието на изпълняваните оперативни програми.

Организациите на производители и асоциациите на организации на производители въвеждат система за събиране, регистриране и поддържане на информация с цел съставяне на приложимите показатели за мониторинга и оценката на оперативните програми.

Мониторингът се извършва по такъв начин, че резултатите му:

- да проверяват качеството на изпълнение на програмата;
- да идентифицират евентуална нужда от корекции или преглед на оперативната програма;
- да предоставят информация за задължителното отчитане. Информацията относно резултатите от дейностите по мониторинга се включва в годишния отчет, посочен в член 21, параграф 2 от Регламент за изпълнение (ЕС) № 2017/892 на Комисията.
- Оценката се изготвя под формата на доклад през предпоследната година на изпълнението на оперативната програма съгласно член 21, параграф 4 от Регламент за изпълнение (ЕС) № 2017/892 на Комисията.

В оценката се разглежда постигнатият напредък по отношение на общите цели на програмата. За тази цел се използват общи показатели за постигнатите резултати по отношение на изходното положение, осъществените дейности и резултатите.

Когато е приложимо, оценката включва качествена оценка на резултатите и на въздействието на екологичните действия, насочени към:

- предотвратяване на ерозията на почвата;
- намаляване на употребата или по-добро управление на продуктите за растителна защита;
- защита на местообитанията и на биоразнообразието; и
- съхраняване на ландшафта.

Резултатите от извършения мониторинг се използват за:

- подобряване на качеството на оперативната програма;
- идентифициране на евентуална нужда от съществена промяна на оперативната програма; и
- извличане на поуки за усъвършенстване на бъдещи оперативни програми.

Отчетът от оценката се прилага към съответния годишен отчет, посочен в член 21, параграф 2 от Регламент за изпълнение (ЕС) № 2017/892 на Комисията.

Информацията относно резултатите от дейността по мониторинг, отчетът от средносрочната оценка и отчетът от окончателна оценка за изпълнението на оперативната програма за предходната година, се изпращат от организациите на производители до Разплащателна агенция в срок до края на месец февруари на следващата година.

За целите на мониторинга и оценката се изготвя система за събиране, регистриране и поддържане на информацията в подходяща компютъризирана форма за целите на съставянето на използваните показатели. За тази цел те използват като основа информацията, предадена от организациите на производителите във връзка с мониторинга и оценката на техните оперативни програми.

5.2. Мониторинг и оценяване на националната стратегия

Съгласно чл. 56 на Делегиран регламент (ЕС) № 2017/891 на Комисията, държавите членки въвеждат система за събиране, регистриране и поддържане на

информация в електронна форма, подходяща за целите на съставяне на показателите, посочени в член 56. За тази цел те използват информацията, предадена от организациите на производители и асоциациите на организации на производители във връзка с мониторинга и оценката на техните оперативни програми.

Мониторингът е текущ, за да послужи за оценяване на постигнатия напредък при осъществяването на целите на оперативните програми. За тази цел се използва информацията, предоставена в годишните отчети, предадени от организациите на производители и асоциациите на организации на производители. Мониторингът се извършва по такъв начин, че резултатите му

- да проверяват качеството на изпълнение на оперативните програми;
- да идентифицират евентуална необходимост от корекции или преглед на националната стратегия, с оглед на постигане на целите на стратегията или на подобряване на управлението на изпълнението на стратегията, включително финансовото управление на оперативните програми.

Оценката е насочена към оценяване на постигнатия напредък при осъществяване на общите цели на стратегията. За тази цел се използват резултатите от мониторинга и оценката на оперативните програми, съдържащи се в годишните отчети до отчета за предпоследната година, предадени от организациите на производители. Резултатите от извършената оценка се използват за:

- подобряване качеството на стратегията;
- идентифициране на евентуалната нужда от съществена промяна на стратегията.

Оценката включва извършването на оценка през 2020 г. Нейните резултати са част от годишния национален отчет, посочен в член 54, буква б), за същата година. Отчетът разглежда степента на използване на финансовите ресурси, ефикасността и ефективността на изпълнените оперативни програми и оценява резултатите и въздействието на тези програми по отношение на целите, заложените резултати и мерките, определени от стратегията, и, ако е приложимо, по отношение на други цели, определени в член 33, параграф 1 от Регламент (ЕС) № 1308/2013.

ПРИЛОЖЕНИЯ

**НАЦИОНАЛНА РАМКА ЗА
ЕКОЛОГИЧНИ ДЕЙНОСТИ ЗА
ПЕРИОДА 2017 – 2025 Г.**

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въведение	60
2. Обща информация	60
3. Общи изисквания и продължителност.....	61
4. Връзка с Програмата за развитие на селските райони 2014 – 2020	64
5. Влияние на производството на плодове и зеленчуци върху околната среда.....	65
6. Целеви области на Националната рамка за екологични дейности	71
7. Мониторинг и оценка.....	98

1. Въведение

Република България изготви Национална стратегия за устойчиви оперативни програми на производителите на плодове и зеленчуци в България за периода 2017–2021 г. в съответствие с изискванията на член 36, параграф 1 на Регламент (ЕС) № 1308/2013 г.⁸ Като част от Националната стратегия е изготвена настоящата Национална рамка за екологични действия, съдържаща общите условия, свързани с тези действия.

2. Обща информация

Националната стратегия предоставя възможност на признатите организации на производители на плодове и зеленчуци да кандидатстват за съфинансиране от страна на Европейския съюз по създадени от тях оперативни програми, които е необходимо да бъдат одобрени от Държавен фонд „Земеделие”- Разплащателна агенция съгласно националното законодателство. Съгласно изискванията на Регламент 1308/2013⁹ г. оперативните програми трябва да включват две или повече екологични действия или поне 10 % от разходите по оперативните програми да покриват екологични действия. Националната рамка за екологични действия съдържа общите условия, свързани с екологичните действия в съответствие с изискванията на Регламент (ЕС) № 1308/2013¹⁰ и Регламент 1305/2013¹¹.

Осъществяването на екологични действия в рамките на оперативните програми на организациите на производителите (ОП) допринася не само за прилагането на високи стандарти за опазване на околната среда, но също и за повишаване качеството на произвежданата продукция и реализацията ѝ на пазара.

Националната рамка за екологични дейности включва следните елементи:

- Обща информация
- Общи изисквания и продължителност
- Връзка с Програмата за развитие на селските райони 2014 – 2020 г.
- Влияние на производството на плодове и зеленчуци върху околната среда

⁸ РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 1308/2013 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 17 декември 2013 година за установяване на обща организация на пазарите на селскостопански продукти и за отмяна на регламенти (ЕИО) № 922/72, (ЕИО) № 234/79, (ЕО) № 1037/2001 и (ЕО) № 1234/2007

⁹ Чл.33, параграф 5

¹⁰ Чл 33, параграф 5

¹¹ Чл 3

- Целеви области на Националната програма за екологични дейности
- Екологични дейности
- Мониторинг и оценка

3. Общи изисквания и продължителност

3.1. Общи изисквания, произтичащи от европейското и национално законодателство, с които екологичните дейности следва да бъдат съобразени

Оперативните програми, изпълнявани от организации на производители на плодове и зеленчуци, трябва да включват най-малко две екологични дейности или най-малко 10% от разходите по оперативната програма, изпълнявана от организация на производители, трябва да покриват екологични дейности.

Когато най-малко 80% от производителите-членове на ОП, са поели един или повече еднакви агроекологични и климатични ангажименти или ангажименти за биологично земеделие, предвидени в член 28¹², параграф 3 и чл. 29, параграф 2 и 3 от Регламент (ЕС) № 1305/2013, тогава всеки от тези ангажименти, покриващ условието за 80%, се счита за едно екологично действие съгласно чл. 33, параграф 5, буква а) от Регламент (ЕС) № 1308/2013.

За да бъдат одобрени като допустими за подпомагане в рамките на оперативните програми екологичните дейности трябва да отговарят на следните общи изисквания:

- да имат очакван позитивен ефект, който да е допълнение към целевите екологични области, определени в Националната рамка за екологични дейности;
- да водят до ангажименти, които надхвърлят референтните ниво, посочени в европейското и националното законодателства;
- да водят до загубата на приходи и/или допълнителни разходи, които се поемат от организацията на производители и/или нейните членове;
- да водят до ангажименти, които са проверими.

¹² Член 28, параграф 3 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 „Плащанията за агроекология и климат покриват само онези ангажименти, които надхвърлят съответните задължителни стандарти съгласно дял VI, глава I от Регламент (ЕС) № 1306/2013, приложимите критерии и минимални дейности съгласно член 4, параграф 1, буква в), подточки ii) и iii) от Регламент (ЕС) № 1307/2013, и приложимите минимални изисквания за употреба на торове и препарати за растителна защита, както и други приложими задължителни изисквания, установени от националното право. Всички тези задължителни изисквания се установяват в програмата

3.2. Общи изисквания за допълняемост, съгласуваност и съответствие, на които трябва да отговарят екологичните дейности, избрани по оперативна програма

- Екологичните дейности, които са избрани по оперативна програма, трябва да спазват изискванията за агроекологични плащания, определени в член 28, параграф 3 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Съвета. Това изисква те да порождаат ангажименти, които излизат извън рамките на следните задължения (референтно ниво):
 - задължителните норми, установени в съответствие с членове 5 и 6 от Регламент (ЕО) № 73/2009 на Съвета и приложение II, и приложение III към него;
 - минималните изисквания за ползването на минерални торове и продукти за растителна защита, които са установени в националното законодателство (Закон за защита на растенията, Правила за добра земеделска практика, свързани с прилагането на Нитратната директива¹³);
 - други необходими задължителни изисквания, установени от националното законодателство, посочени в ПРСР във връзка с плащанията на земеделските стопани за природни ограничения в планински райони, плащанията на земеделските стопани за природни ограничения в райони, различни от планинските, агроекологичните плащания, плащанията по Натура 2000 за земи, включително задължителни изисквания, установени в Закона за опазване на околната среда, Закона за почвите, Закона за водите, Закона за отпадъците и др.
- Да са съобразени с настоящата Националната рамка за екологични дейности. Това изисква избраните дейности да попадат в една от целевите области на дейност, посочена в т.6, и да отговарят на всички условия (екологична обосновка, произтичащи ангажименти и т.н.), посочени за всяка една от дейностите, изброени в упоменатата глава.

¹³ Директива 91/676/ЕИО за опазване на водите от замърсяване с нитрати от селскостопански източници

- Да бъдат съвместими и допълващи се с други екологични дейности, изпълнявани в рамките на оперативната програма на ОП и, когато е уместно, с агроекологичните ангажменти, подкрепени в рамките на ПРСР, които се изпълняват от членовете на организацията на производители. В случай на комбинация от екологични действия и агроекологични мерки на ПРСР, нивото на подкрепа трябва да вземе предвид специфичните пропуснати приходи и допълнителните разходи, произтичащи от комбинацията.
- Подпомагането за екологичните дейности, избрани по оперативна програма, което е предназначено за покриване на допълнителните разходи и пропуснатите приходи в резултат на извършените дейности, може да бъде променено в случай на направени изменения на съответното референтно ниво (т.е. наборът от норми, които екологичният ангажмент трябва да надхвърля, за да е допустим за подпомагане).

3.3. Продължителност на екологичните дейности

Екологичните дейности, които са еднакви агроекологични и климатични ангажменти или ангажменти за биологично земеделие, предвидени в член 28, параграф 3 и чл. 29, параграф 2 и 3 от Регламент (ЕС) № 1305/2013, трябва да имат същата продължителност, както тези ангажменти. Те трябва да бъдат продължени в следващата оперативна програма на ОП, когато продължителността на подобни агроекологични ангажменти ще надвиши срока на първоначалната оперативна програма.

Компетентните органи могат да разрешат по-кратка продължителност на екологичните дейности или дори преустановяването им в надлежно обосновани случаи, и по специално въз основа на резултатите от оценката през предпоследната година от оперативната програма, посочена в член 57, параграф 3 от на Делегиран регламент (ЕС) 891/2017¹⁴ г. на Комисията.

Националната рамка показва продължителността на дейностите, засегнати от посоченото по-горе изискване, и където е подходящо, задължението за продължаване на дейността в последващата оперативна програма.

¹⁴ Чл.3, параграф 2 от Проект на Делегиран регламент (ЕС) 2017/891 на Комисията за допълване на Регламент (ЕС) №1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на секторите на плодове и зеленчуците и на преработените плодове и зеленчуци, за допълване на Регламент (ЕС) №1306/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на санкциите, приложими в посочените сектори, и за изменение на Регламент за изпълнение (ЕС) №543/2100 на Комисията

Продължителността на настоящата Национална рамка като част от Националната стратегия за устойчиви оперативни програми на производители на плодове и зеленчуци в Република България е пет години, считано от датата навлизане в сила на Делегиран регламент (ЕС) 891/2017 на Комисията за допълване на Регламент (ЕС) №1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на секторите на плодовете и зеленчуците и на преработените плодове и зеленчуци, за допълване на Регламент (ЕС) №1306/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на санкциите, приложими в посочените сектори, и за изменение на Регламент за изпълнение (ЕС) № 543/2100 на Комисията. Като част от Националната стратегия за устойчиви оперативни програми на производители на плодове и зеленчуци в Република България продължителността на настоящата Национална рамка се удължава до 31.12.2025 г., съгласно Делегиран регламент (ЕС) 2021/652 на Комисията от 10 февруари 2021 година за изменение на Делегиран регламент (ЕС) 2017/891 по отношение на дейностите и оперативните програми на организациите на производители в сектора на плодовете и зеленчуците.

4. Връзка с Програмата за развитие на селските райони 2014 – 2020

Поради това, че някои екологични дейности, определени в настоящата Национална рамка за екологични дейности, могат да бъдат допустими за подпомагане ПРСР 2014

- 2020, в точка 14.1.1. на българската ПРСР са определени критериите за разграничаване и административните правила с цел да се гарантира, че бенефициентът може да бъде подпомогнат за дадена операция само по една схема, а именно, че по ПРСР 2014 -2020 организациите на производителите няма да бъдат подпомагани по мярката за дейности включени за подпомагане в техните Оперативни програми, съгласно Регламент (ЕС) № 1308/2013.

Упоменатите по-горе критерии са посочени също така в точка 2.2 на българската Национална стратегия за устойчиви оперативни програми за организации на производители на плодове и зеленчуци за периода 2017 – 2021 г.

В съответствие с чл.30, параграф 4 на Делегиран регламент (ЕС) 891/2017¹⁵ на

¹⁵ Проект на Делегиран регламент (ЕС)891 на Комисията от 2017 година за допълване на Регламент (ЕС) №1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на секторите на плодовете и зеленчуците и на преработените плодове и зеленчуци, за допълване на Регламент (ЕС) №1306/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на санкциите, приложими в посочените сектори, и за изменение на Регламент за изпълнение (ЕС) №543/2100 на Комисията

Комисията, подпомагането на екологичните действия, еднакви с ангажиментите за агроекология и климат или биологично земеделие съгласно съответно членове 28 и 29 от Регламент (ЕС) № 1305/2013, се ограничава до максималните размери, определени в приложение II към посочения регламент за плащанията за агроекология и климат или за биологично земеделие.

5. Влияние на производството на плодове и зеленчуци върху околната среда

Опазването на околната среда при производството на плодове и зеленчуци допринася както за прилагането на високи стандарти за опазване на околната среда, така и за повишаване качеството на произвежданата продукция и реализацията ѝ на пазара.

Анализът на състоянието на средата на ПРСР 2014 -2020 по отношение на околната среда извежда няколко основни теми.

България се нарежда на трето място сред държавите членки в ЕС по богатото си *биоразнообразие*. Защитените територии обхващат 5,3% от територията на страната, а зоните от Натура 2000 – 34,4%, но и извън тях се срещат земеделски земи и гори с висока природна стойност. Съгласно Националната приоритетна рамка за действие най-многобройните заплахи за видовете са свързани с опожаряването, интензификацията на земеделските практики, транспортната инфраструктура, използването на биоциди, хормони и др. в горското стопанство, както и със залесяването на открити пространства с неместни видове. При природните местообитания, най-многобройните заплахи са интензивната паша, опожаряването, дисперсната урбанизация, залесяването с чужди дървесни видове и замърсяването.

Основният проблем на земите в Натура 2000 е, че повечето от земеделските стопани се стремят земите им да станат избираеми за подпомагане по СЕПП, което **води до премахване на храсти, дървета, а в някои случаи и цялостно разораване на ценни местообитания**. Освен това има **недостиг от инвестиции в заграждения за пасищни животни, ниско-оборотни косачки, изграждане на водоеми и т.н. както и специфични знания и умения за прилагането на природосъобразни дейности**.

В институтите на Селскостопанска академия се поддържат 163 застрашени от

изчезване сорта местни растения със сортови свидетелства и 152 сорта без сортови свидетелства, чието опазването е от първостепенно значение за опазване на генофонда в страната.

България се отличава с относително значими пресни *водни ресурси*, но неравномерно разпределени на територията на страната и във времето, което води до недостиг на вода в определени райони, който ще се задълбочава от очакваните климатични промени. Наблюдава се тенденция за подобряване на качеството на повърхностните води, но въпреки това все още има водни тела в риск, посочени в разработените от басейновите дирекции планове за управление на речните басейни (ПУРБ). Постепенно подобряване се наблюдава и на качеството на подземните води за по-голяма част от показателите. Намаляване на средните годишни концентрации показват общото желязо, амониевите йони, фосфатите и хлоридите, а липса на изразени тенденции се наблюдават при нитратите, нитритите, перманганатната окисляемост, мангана и сулфатите. През 2011 г. процента на пунктовете, в които се установяват наднормени стойности на средногодишните концентрации на нитрати е 13,27 %. **Основният източник на дифузно замърсяване на повърхностните и подземните води е селскостопанската дейност, емитираща както нитратни и фосфатни съединения, така и пестициди и вещества, ползвани за растителна защита и лечение на животните.**

Общата площ на *нитратно уязвимите зони*, определена през 2010 г. е 34,5% от територията на страната и 69% от площите със селскостопанско предназначение и включва три основни географски части: Северна, Южна и Югозападна България (частично или изцяло територията на 96 общини). Първоначално определените зони през 2004 г. (59 хил. кв.км) са намалени с около 21 хил. кв.км – територии, заети от гори, водни площи, високо урбанизирани индустриални и други територии с неселскостопанско предназначение.

В периода 2005-2012 г. почвите в страната са в добро екологично състояние по отношение на запасеност с биогенни елементи/органично вещество и по отношение на замърсяване с тежки метали, металоиди и устойчиви органични замърсители).

Значителна част от *почвите* в България са засегнати в различна степен от деградационни процеси, които включват всички видове на проявление на почвена ерозия, киселяване, засоляване, замърсяване, разрушаване и т.н., което намалява

способността на почвите за поглъщане на въглерода и увеличаване на парниковите газове от неподходящи земеделски дейности. През 2011 г. общата площ на земеделските земи, които са засегнати от плоскостна водна ерозия с интензитет над 3 т/ха/година е 2 825 600 ха със средногодишен интензитет от 7,36 т/ха. Площта, засегната от ветровата ерозия, остава относително постоянна, като 1 156 063 ха от обработваемите земи в страната са с риск от ветрова ерозия със среден интензитет 0,6 т/ха/година. Нивите в областите: Добрич, Плевен, Бургас, и Велико Търново са с най-висок риск от ветрова ерозия. Една от най-важните мерки срещу ветровата ерозия е изграждането на горски (ветрозащитни) пояси в Североизточна България. Тези пояси допринасят и за увеличаването на залесените територии, поглъщащи въглерод. През последните години обаче, тези пояси не се под- държат добре, а изграждането на нови пояси е силно ограничено.

По данни на Българска агенция по безопасност на храните (БАБХ), през 2011 г. наторените площи с азот са с 4,1 % повече в сравнение с 2010 г. Тенденцията е към увеличаване на площите наторени с азот, но средно с по-малко количество азотен тор на декар. При фосфора се констатира нарастване на наторените площи през 2011 г. с 29,38 % спрямо 2010 г. През 2011 г. е отчетено рязко повишаване на количеството употребен оборски тор - 200 118 т, с които са наторени приблизително 15 042,24 ха. Наторяват са предимно зеленчуци, лозя, овощни, картофи и технически култури.

Основната причина за процесите на почвена деградация е практиката за ниско-технологична сеитба – небалансирано използване на торове и ниско количество органични торове, намален брой на почвените обработки и т.н. Свърхизпасването на пасищата и отъпкването на затревени площи в близост до населените места, което с особена сила важи за общинските мери, също води до ерозия на почвата и загу- ба на почвено плодородие.

Към 31.12.2012 г. общите нива на емисиите на SO₂, NO₂, NH₃, NMVOC са значително по-ниски от ангажиментите на страната, съгласно Директива 2001/81/ЕО относно националните тавани за емисиите на определени атмосферни замърсители, Гьотеборгския протокол и целите за 2015 г. по Националната програма за намаляване на общите годишни емисии на гореизброените замърсители по отношение на NO₂, NH₃, NMVOC. Битовото отопление е основен източник на ФПЧ10, емитирайки 59% от общото количество, изхвърляно в атмосферата. Основните атмосферни замърсители, емитирани от селското стопанство са амоняк (90%) и неметанови летливи

органични съединения - 8% от националните емисии.

През 2012 г. *емисиите парникови газове* от сектор „Селско стопанство“ са 10,4% от общите емисии в България, като основен източник са земеделските почви (56%). В последните години данните показват, че **количеството на употребените минерални торове непрекъснато нараства, нарастват и площите (до 2009 г.) третирани с минерални торове, главно с едностранно азотно торене.** Животновъдството допринася за 41% от емисиите, свързани с биологична ферментация (22%) и управлението на оборски тор (19%), като се наблюдава тенденция на спад на емисиите, главно поради намаляване на броя на животните в страната.

Поглъщането на парникови газове в сектор „Земеползване, промяна в земеползването и горско стопанство“ компенсира между 11,4% - 19,9% от общите емисии на парникови газове в България. С най-голяма роля за поглъщането и складирането на въглерод (94-95% от общото поглъщане за сектора) са териториите, заети от гори.

По отношение на приспособяването към изменението в климата, очакваното повишение на температурите в България в резултат на промените в климата е от 0,7 до 1,8°C към 2020 г., от 1,6 до 3,1°C към 2050 г. и от 2,9 до 4,1°C към 2080 г. Промените в климата ще наложат допълнително напояване на културите през сухите месеци на вегетативния период (юни - септември), за да се компенсира липсата на влага в почвата.

Необлагодетелстваните райони в България са определени през 2007 г. През 2013 г. планинските райони обхващат 38,2% от територията на страната и 16,6% от ИЗП. Другите необлагодетелствани райони обхващат 9,8% от ИЗП, като се очаква през 2017 г., след предефиниране на обхвата им, те да са 12-14% от територията на страната. До края на същия период ще бъдат дефинирани и райони със специфични ограничения.

В края на 2011 г. дялът на произведената енергия от възобновяеми източници в брутното крайно потребление на енергия на България достига 13,8% при заложената цел от 16% към края на 2020 г. Най-голям дял в производството на енергия от ВЕИ се пада на енергията от биомаса и възобновяеми отпадъци. Данните за 2010

- 2011 г., относно производството и потреблението на възобновяема енергия в селското и горското стопанство показват, че **по-голямата част от произведената възобновяема**

енергия е с произход горското стопанство, докато заради по-високия енергиен интензитет на технологиите за отглеждане на селскостопанска продукция, в реалността, основният дял от крайното потребление на енергия се пада на селското стопанство.

По отношение на оценката на потребностите, анализът на сектор селско стопанство, съответно отнасящ се в голямата си част и до дейностите по производство на плодове и зеленчуци поставя акцент върху следните приоритети:

- Възстановяване, опазване и укрепване на биологичното разнообразие, включително в зони по „Натура 2000“ и в зони с природни или други специфични ограничения и земеделие с висока природна стойност, както и на състоянието на европейските ландшафти
- Опазване на застрашените от изчезване редки породи животни и традиционни, застрашени от изчезване сортове растения
- Предотвратяване и намаляване на замърсяването от селското стопанство

→ Подобряване управлението на водите, включително управлението на торовете и пестицидите

Независимо от подобряването на статуса на повърхностните и подземни води основният източник на дифузно замърсяване остава селскостопанската дейност, емитираща както нитратни и фосфатни съединения, така и пестициди и вещества, ползвани за растителна защита и лечение на животните.

За намаляването на дифузното и точковото замърсяване от производството на плодове и зеленчуци са необходими инвестиции в подходяща техника за прилагането на добрите земеделски практики, свързани с употребата и съхранението на минерални и оборски тор и препарати за растителна защита.

Прилагането на мерките, свързани с намаляване на натиска върху водните тела от земеделски дейности ще допринесе за подобряване на техния статус и ще отговори на изискванията на Рамковата директива за водите. Потребности и възможни политики да прилагане са преразгледани в проекта за Обща стратегия за управление и развитие на хидромелиорациите и защита от вредното въздействие на водите, представен за обсъждане през април 2016 г.¹⁶. Сред потенциалните мерки, предвидени в проекта на

¹⁶ <http://www.bia-bg.com/dialog/view/new/21998/>

Стратегията, относими към опазването на водите в сектор „плодове и зеленчуци“ могат да бъдат разглеждани:

- Насърчаване на прилагането на технологии за напояване в стопанствата с цел повишаване на производителността на водата и ефективно използване на водните ресурси в поливното земеделие;

Земеделските производители разполагат с ограничено „ноу-хау“ по отношение на нуждите от вода при отделните земеделски култури, методите на правилно напояване, добри земеделски практики, ограничаващи употребата на вода (например сортове култури, изискващи по-малко вода), както и взаимовръзката между напояването и добиви-те. Ето защо една от целите трябва да бъде повишаване на производителността на културите чрез подобряване на ефективното използване на водата в селското стопанство, подкрепено от научно обосновани консултантски услуги в областта на управлението на водите в земеделските стопанства. Тази политика насърчава въвеждането на технологии за напояване в стопанството в съответствие със стандартите на Международната организация по стандартизация ИСО/ISO, чрез използване на сертифицирано оборудване – поливни машини, дъждовални апарати, локализирано напояване и др.

- Насърчаване на предоставянето на съветнически услуги в поливното земеделие въз основа на научни постижения, знания, информация и осигурено дългосрочно финансиране

Тази политика насърчава организирането и предоставянето на съветнически услуги в областта на напояването, с което се цели подпомагане на българските фермери в редица области, включително в планирането на напояване в стопанството въз основа на агрометеорологични данни и информация в реално време, специфични агроикономически услуги, като информация относно бюджетирането в областта на земеделските култури, цените и оценките на разходите и ползите по отношение на инвестициите в областта на напояването.

- Съхранение и увеличаване на почвеното плодородие

Налице е необходимост от въвеждането на мерки за съхранение на почвеното плодородие и ограничаване на деградацията на почвите (включително почвената

ерозия). За целта е необходимо да се повишат знанията на земеделските производители по проблемите за управление на почвите и да се насърчава прилагането на екологосъобразни методи, предотвратяващи деградация на почвата. Съществува и необходимост от насърчаване на иновациите и инвестициите в техники и технологии за прилагане на екологосъобразни практики.

- Възстановяване и реконструкция на хидромелиоративната инфраструктура, вкл.:
 - Подобряване управлението на водите, включително управлението на торовете и пестицидите;
 - Повишаване на ефективността при потреблението на вода в селското стопанство.
- Повишаване на енергийната ефективност чрез въвеждането на енергоспестяващи технологии при производство и преработката на селскостопанска продукция.
- Изграждане на нови и реконструкция на съществуващи мощности за преработка на отпадъци остатъци и други суровини в биоенергия

Налице е значителен неоползотворен потенциал за производство на възобновяема енергия от отпадъчната биомаса в стопанствата, и в някои от преработвателните предприятия. Оползотворяването на този потенциал не само ще намали зависимостта от фосилни горива, но и ще намали нетните емисии на парникови газове в атмосферата, и така ще увеличава въглеродната неутралност на икономиката и донякъде енергийната независимост и конкурентоспособността на подкрепените бизнеси.

6. Целеви области на Националната рамка за екологични дейности

Цел на екологичните дейности в оперативните програми на организациите на производителите е да се насърчи прилагането на изисквания за опазване на околната среда при производството и предлагането на пазара на плодове и зеленчуци. Предвидените в тази рамка екологични дейности представляват принос към следните целеви области:

- Опазване на водата

- Опазване на почвите
- Принос към смекчаване на измененията на климата/ опазване на качеството на въздуха
- Съхраняване на местообитанията и биоразнообразието
- Екологично управление на опаковките и отпадъците (органични и неорганични)

Екологичните дейности, включени в Националната рамка, трябва да стимулират и насочат организациите на производители на плодове и зеленчуци да използват екологични практики в своята производствена дейност – екологични практики и производствени методи, допълващи изброените по-горе целеви области.

Съгласно чл.3, параграф 1 от на Регламент за изпълнение (ЕС) 2017/892¹⁷ Националната рамка включва действия (най-малко едно) за прилагането на интегрирани практики за борба с вредителите, рефериращо към общите принципи на интегрираното управление на вредителите, упоменати в Приложение III на Директива 2009/128/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 октомври 2009 година¹⁸.

За всяка от целевите области е представен неизчерпателен списък с екологични действия. Организациите на производителите трябва да включат в оперативните си програми най-малко две от тези действия или най-малко 10% от разходите по оперативната програма, изпълнявана от организация на производители, трябва да покриват екологични дейности. Тези действия могат да се считат за допустими за финансиране само ако са над посоченото съответно референтно ниво на екологични действия, пред- видени в законодателството. Във връзка с всяко предложение за екологично действие ОП трябва да посочи дали разходите за всеки ангажимент, който тя поема да изпълни, попадат в категорията на закупуване на дълготрайни материални активи, отдаване под наем/лизинг на дълготрайни материални активи, или други форми на разходите. В случаите, в които ОП, предвижда ангажименти, свързани с обучение, консултации или техническа помощ в подкрепа на предприети екологични действия, тя може да избере да групира тези ангажименти заедно под една единствена позиция, когато става изготвя своята оперативна програма.

Допустимостта за подпомагане се ограничава до ангажименти, които надхвърлят минималните изисквания и задължителните норми, установени от националното

¹⁷ Проект на Регламент за изпълнение (ЕС) 2017/ 892 за определяне на правила за прилагането на Регламент (ЕС) № 1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на секторите на плодове и зеленчуците и на преработените плодове и зеленчуци

¹⁸ Приложение III на Директива 2009/128/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 октомври 2009 година за създаване на рамка за действие на Общността за постигане на устойчива употреба на пестициди

законодателство.

Обучението, консултантските услуги и техническата помощ, в случай, че бъдат прилагани самостоятелно, не биха могли да генерират директни ползи за околната среда. Въпреки това, те биха могли да бъдат от съществено значение за изпълнението и ефективността на редица дейности за опазване на околната среда. По същия начин от съществено значение биха могли да бъдат други типове мерки като анализ на ползването на енергия/гориво или провеждането на прегледи/одити, които могат да допринесат за идентификация на нуждите, определянето на приоритети и планирането на подходящи действия за опазване на околната среда, които да бъдат прилагани от ОП и членовете им. Такива мерки могат да бъдат енергийни одити на сгради, съоръжения, транспортни средства, вкл. анализи на логистичните схеми за производство и вътрешен транспорт, въз основа на които да се планират/проектират дейности за намаляване на енергийното потребление – обновяване на инсталации, съоръжения и други. Основно изискване за допустимост на този тип действия е те да се изпълняват във връзка с дейности по опазване на околната среда, от които се очаква да произтекат директни ползи за околната среда.

За да са допустими за подкрепа, тези действия трябва да отговорят на следния набор от условия:

- Действието ще допълва други екологични действия, включени в Националната рамка, които са част от оперативните програми на ОП и специфичната му цел е да засилва ефектите от прилагането на тези екологични действия. Предвидените дейности за обучение, консултантски услуги и техническа помощ трябва да бъдат описани в оперативната програма на ОП;
- Изпълнението на дейностите за обучение, консултантски услуги и техническа помощ трябва да бъдат възлагани на допълнителен квалифициран персонал (вътрешен или външен);
- Оперативните програми трябва да определят специфичните задачи, които този допълнителен персонал трябва да изпълни.

(1) Действия, насочени към опазване на водата

1.	Действия, насочени към опазване на водата					
	Обосновка: допринася за опазване на количеството (намаляване на обема на използваната вода) и качеството на водните ресурси					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
1.1	Използване на водоспестяващи технологии за подготовката на продуктите за пускане на пазара	Закупуване и монтаж на нови системи, които дават възможност за третиране на отпадъчни води и повторно използване на пречистената вода в подготовката на плодово-ве и/или зеленчуци за пускане на пазара Направените инвестиции трябва да позволяват, в стандартни условия, намаляване на най-малко с 15% на използваната вода в сравнение с предходната система. Минимално намаляване с 5% на водопотреблението може да се приеме, ако инвестицията дава възможност за други доказани ползи за околната среда (например намаляване на потреблението на енергия, на емисиите на замърсители на водата или почвата). Очакваното намаляване на водопотреблението трябва да се	Разходите за закупуване и монтаж на системата, при условие, че систематасе използва по предназначение за период от минимум 5 години Разходите за поддръжка на системата за пет годишен период не са допустими.	Брой на членовете на ОП, ползващи системата Стойност на инвестициите, хил. лв. Брой изградени и въведени в експлоатация системи Обем на събраната/ използваната повторно вода, куб.м.	Промяна в обема на събраната/ използваната повторно вода, куб.м.	Нарастване на обема на събраната/ използваната повторно вода, куб.м.

1.	Действия, насочени към опазване на водата					
	Обосновка: допринася за опазване на количеството (намаляване на обема на използваната вода) и качеството на водните ресурси					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		докаже предварително чрез техническите спецификации, които показват резултатите, които могат да бъдат получени, удостоверени от независим експерт или орган, упълномощен от компетентните органи.				

1.	Действия, насочени към опазване на водата					
	Обосновка: допринася за опазване на количеството (намаляване на обема на използваната вода) и качеството на водните ресурси					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
1.2	Използване на водоспестяващи технологии за преработка на продуктите	Закупуване и монтаж на нова система, която дава възможност за третиране на отпадъчни води и повторно използване на пречистената вода в подготовката на плодове и/или зеленчуци за пускане на пазара. Поддържане и използване по предназначение на новата система, инсталирана най-малко за пет години. Направените инвестиции трябва да позволяват, в стандартни условия, намаляване на най-малко с 15% на използваната вода, в сравнение с предходната система. Минимално намаляване с 5% на водопотреблението може да се приеме, ако инвестицията дава възможност за други доказани ползи за околната среда (например, намаляване на потреблението на енергия, на емисиите на замърсители на водата или	Разходите за закупуване и монтаж на системата Разходите за поддръжка на системата за пет годишен период не са допустими	Брой на членовете на ОП, ползващи системата Стойност на инвестициите, хил. лв. Брой изградени и въведени в експлоатация системи Обем на събраната/ използваната повторно вода, куб.м.	Промяна в обема на събраната/ използваната повторно вода, куб.м.	Нарастване на обема на събраната/ използваната повторно вода, куб.м.

1.	Действия, насочени към опазване на водата					
	Обосновка: допринася за опазване на количеството (намаляване на обема на използваната вода) и качеството на водните ресурси					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		почвата). Очакваното намаляване на водопотреблението трябва да се докаже предварително чрез техническите спецификации, които показват резултатите, които могат да бъдат получени, удостоверени от независим експерт или орган, упълномощен от компетентните органи.				
1.3	Използване на водоспестяващи технологии в оранжерийното производство	Закупуване и инсталиране на система за събиране, пречистване и повторно използване на дренажните води в оранжерийното производство на зеленчуци, насочена към намаляване на консумацията	Разходите за направените инвестиции, включително разходите, свързани с изготвянето на проекта на новата	Брой на членовете на ОП, ползващи системата Стойност на инвестициите,	Промяна в обема на събраната/ използваната повторно вода, куб.м.	Нарастване на обема на събраната/ използваната повторно вода, куб.м.

1.	Действия, насочени към опазване на водата					
	Обосновка: допринася за опазване на количеството (намаляване на обема на използваната вода) и качеството на водните ресурси					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		на вода, както и на опасността от дифузното замърсяване на водите и почвите чрез изтичане на хранителни разтвори. Поддържане и използване по предназначение на новата система, инсталирана най-малко за пет години. Направените инвестиции трябва да позволяват, в стандартни условия, намаляване на най-малко с 15% на използваната вода, в сравнение с предходната система. Минимално намаляване с 5% на водопотреблението може да се приеме, ако инвестицията дава възможност за други доказани ползи за околната среда (например, намаляване на потреблението на енергия, на емисиите на замърсители на водата или почвата). Очакваното намаляване на водопотреблението трябва да се докаже предварително, чрез техническите спецификации, които по-	система, която ще бъде инсталирана, и разходите строго необходими за нейното инсталиране. Допустимите разходи включват също и разходите за оборудване, необходимо за мониторинг на физичните и химичните характеристики на хранителните вещества в дренажните води. Разходите за поддръжка на системата за пет годишен период не са допустими	хил. лв. Брой изградени и въведени в експлоатация системи Обем на събраната/ използваната повторно вода, куб.м. Брой анализи на хранителни разтвори в оранжерийното производство		

1.	Действия, насочени към опазване на водата					
	Обосновка: допринася за опазване на количеството (намаляване на обема на използваната вода) и качеството на водните ресурси					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		казват резултатите, които могат да бъдат получени, удостоверени от независим експерт или орган, упълномощен от компетентните органи.				
1.4	Изготвяне и прилагане на планове за напояване, целящи намаление на водоползването	Изготвяне на планове за напояване, целящи намаление на водоползването, включително планиране на напояването в стопанството въз основа на агрометеорологични данни и информация в реално време Прилагане на изготвянето на планове за напояване за най-малко 3 годишен период	Разходи за изготвяне на плана за напояване, вкл. разходи за анализ на почвите, закупуване/наемане на оборудване, необходимо за подготовката и изпълнението на плана	Брой на членове на ОП, прилагащи действието Площ, обхваната от действието, ха	Намаление на водоползването, куб.м на тон продукция	Намаляване на обема на използваната вода, куб.м.

(2) Действия, насочени към опазване на почвата

2	Действия, насочени към опазване на почвата					
---	---	--	--	--	--	--

	Обосновка: допринася за опазване на качеството на почвените ресурси					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
2.1	Действия за предотвратяване на почвената ерозия и подпомагачи опазването на почвите	Дейности, допринасящи до предотвратяване на почвената ерозия и подпомагачи опазването на почвите (създаване и поддръжка на „ветрови пояси“, мулчиране, терасиране и др.) Закупуване/наемане на специализирано оборудване за целите на изпълнението на дейности по предотвратяване на почвената ерозия и запазване качеството на почвите Допустимостта за подпомагане се ограничава до ангажменти, които надхвърлят минималните изисквания и задължителните норми, установени от националното законодателство.	Разходи за изграждане и поддръжка на „ветрови пояси“, мулчиране, терасирани и др. действия за предотвратяване на почвената ерозия Разходи, свързани със закупуване/наемане на оборудването	Брой на членове на ОП, прилагащи действието Размер на инвестицията, хил.лв.	Площ, обхваната от действието, ха	Намаляване на площите, заплашени от ветрова ерозия, ха
2.2	Намаляване използването на торове	Мярката се прилага за територии попадащи извън обхвата на нитратно уязвимите	Специфични разходи за извършване на мониторинг на агрохимичните	Брой на членове на ОП, прилагащи	Намаляване на течни или газови емисии, по-	Нарастване на съответната обща площ, за

2	Действия, насочени към опазване на почвата					
	Обосновка: допринася за опазване на качеството на почвените ресурси					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		зони. Намаляване употребата на торове за постигане на предварителна определена цел. Съгласно агроекологичните мерки трябва да бъде постигнато намаление от 15% на количествата използвани торове.(в съответствие с минималните изисквания за употреба на торове, произтичащи от Нитратната директива) Извършване на мониторинг на агрохимичните свойства на почвите Извършване на анализ на органични торове, в случай на използването им Изготвяне на система на хранене и ефективно и рационално използване на торове на базата на химичния ана-	свойства на почвите Специфични разходи за извършване на анализ на органични торове, в случай на използването им Специфични разходи за изготвяне на система на хранене и ефективно и рационално използване на торове на базата на химичния анализ на почвата и растенията, вкл. избор на оптимални срокове на внасяне на торовете и начините на торене. Специфични разходи за предварително компостиране на органични торове с цел бързо увеличаване на хумусното състояние на почвата	действието Площ, обхваната от действието, ха	падащи в почвата (водата, въздуха), тонове	която се ползва намалено количество торове, ха

2	Действия, насочени към опазване на почвата					
	Обосновка: допринася за опазване на качеството на почвените ресурси					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		лиз на почвата и растенията, вкл. избор на оптимални срокове на внасяне на торовете и начините на торене. Предварително компостиране на органични торове с цел бързо увеличаване на хумусното състояние на почвата при намален риск от заразяване на почвата с патогени и внасяне на плевелни семена Закупуване на специализирана техника за торене с цел повишаване ефективността на процеса и намаляване на необходимите количества торове.	при намален риск от заразяване на почвата с патогени и внасяне на плевелни семена Разходи за закупуване на специализирана техника за торене с цел повишаване ефективността на процеса и намаляване на необходимите количества торове.			
2.3	Прилагане на техники за пропарване на почвата като метод а обеззаразяване	Използване на пара и въздух в отопляеми оранжерии или пропарване на почвата като се излива вряща вода в почвата и се покрива с полиетиленово фолио или други за-	Разходи за закупуване на нови специални машини (въздушни пароводни апарати - парас-труйки), необходими за осъществяването на	Брой на членове на ОП, прилагащи действието Площ, обхва-	Промяна в количеството на използваните продукти за растителна защита за обезза-	Нарастване на съответната обща площ , за която не са използвани химическите средст-

2	Действия, насочени към опазване на почвата					
	Обосновка: допринася за опазване на качеството на почвените ресурси					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		държащи топлината материали (рогозки, слама и др.). Неприлагане на химични препарати за обеззаразяване на почвата в регистрирани парцели/площи. Продължителността на ангажиментите е пет години. В случай, че продължителността на оперативната програма е по-малка от 5 години, дейността следва да бъде продължена в последващата оперативна програма за производителите, които участват в тази дейност. В обосновани случаи, като се вземат предвид резултатите от междинната оценка на оперативната програма, на организацията на производители може да бъде разрешено да не продължава дейността в последващата опе-	дейността. Разходите за полиетиленови фолиа или други материали, задържащи топлината, които се използват за покриване на почвата, не са допустими за подпомагане.	ната от действието, ха Размер на инвестицията, хил.лв.	разяване на почвата, кг/ха.	ва за обеззаразяване на почвата, ха

2	Действия, насочени към опазване на почвата					
	Обосновка: допринася за опазване на качеството на почвените ресурси					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		ративна програма.				
2.4	Използване на екологични смазки и хидравлични масла за селскостопанската техника	Минимум 25% от маслата, използвани в селскостопанската техника на производител-член и/или в земеделските машини на организацията на производители, трябва да бъдат екологични, биологични смазочни материали и хидравлични масла. Продължителността на ангажиментите е пет години. В случай, че продължителността на оперативната програма е по-малка от 5 години, дейността следва да бъде продължена в последващата оперативна програма за производителите, които участват в тази дейност. В обосновани случаи, като се вземат предвид резултатите от оценката в предпоследна-	Допълнителните разходи, свързани със закупуването на екологични масла, в сравнение с разходите за закупуване на обикновени масла	Брой на членовете на ОП, прилагащи действието Площ, обхваната от действието, ха Количества на използваните еко-масла, литри	Годишно намаляване на използваните количества конвенционални масла (л/тонове).	Оценка на общото намаляване на използваните количества конвенционални масла (л/тонове).

2	Действия, насочени към опазване на почвата					
	Обосновка: допринася за опазване на качеството на почвените ресурси					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		та година от изпълнението на оперативната програма, на организацията на производители може да бъде разрешено да не продължава дейността в последващата оперативна програма.				

(3) Действия, насочени към смекчаване на измененията на климата/ опазване на качеството на въздуха

3	Действия, насочени към смекчаване на измененията на климата/ опазване на качеството на въздуха					
	Обосновка: допринася за опазване на климата и въздуха чрез икономия на енергия и използването на алтернативни източници на енергия за намаляване на парниковите емисии					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
3.1	Оптимизиране на съществуващите съоръжения за намаляване на потреблението на енергия и емисиите на парникови	Закупуване и монтаж на материали и/или оборудване за оптимизиране на съществуващи съоръжения с цел да се постигне по-ниска консумация на енергия и намаляване на емисиите на парникови газове;	Разходите за инвестиции, направени за оптимизиране на съществуващите съоръжения, за да се постигне по-	Брой на членове на ОП, прилагащи действието Площ, обхваната от действие-	Промяна в годишната консумация на енергия по вид енергиен източник (литри/m3/Kwh на	Оценка на промяната в общата консумация на енергия по вид енергиен източник (лит-

3	Действия, насочени към смекчаване на измененията на климата/ опазване на качеството на въздуха					
	Обосновка: допринася за опазване на климата и въздуха чрез икономия на енергия и използването на алтернативни източници на енергия за намаляване на парниковите емисии					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
	газове	Поддържане и използване по предназначение на оптимизирани-те съоръжения в продължение най-малко на пет години. Възможни са различни видове дейности: - Подобряване на изолацията на сгради и помещения; - Изолация на топлопроводи и резервоари; - Подмяна на отоплителните съоръжения; - Закупуване и монтиране на енергоспестяващи екрани в оранжерийните блокове; - Внедряване на автоматизирани системи за контрол на микроклиматичните фактори; - Реконструкция на вентилационната система в оранжерийните блокове;	ниска консумация на енергия и намаляване на емисиите на парникови газове. Допустимостта за подпомагане се ограничава до ангажименти, които надхвърлят минималните изисквания и задължителните норми, установени от националното законодателство.	то, ха Обща стойност на направените инвестиции, хил.лв. Брой на оранжерии, където е била изпълнена дейността Брой на другите помещения, където е била изпълнена дейността.	тон търгувана продукция).	ри/m3/Kwh).

3	Действия, насочени към смекчаване на измененията на климата/ опазване на качеството на въздуха					
	Обосновка: допринася за опазване на климата и въздуха чрез икономия на енергия и използването на алтернативни източници на енергия за намаляване на парниковите емисии					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		- Закупуване и внедряване на термопомпени системи; - Подмяна на отоплителните тръби в оранжерийните блокове. За да бъдат допустими за подпомагане направените инвестиции трябва да позволяват, в стандартни условия, намаляване най-малко с 15% на консумацията на енергия или емисиите на парникови газове в сравнение с предходната система. Минимално намаляване с 7% на консумацията на енергия или емисии на парникови газове може да се приеме, ако инвестицията дава възможност за други доказани ползи за околната среда (например, намаляване на емисиите, причинени от замърсители на въздуха). Очакваното намаляване на консумацията на енергия или емисиите на парникови газове трябва да се докаже предварително чрез техническите спецификации, които				

3	Действия, насочени към смекчаване на измененията на климата/ опазване на качеството на въздуха					
	Обосновка: допринася за опазване на климата и въздуха чрез икономия на енергия и използването на алтернативни източници на енергия за намаляване на парниковите емисии					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		показват резултатите, които могат да бъдат получени, удостоверени от независим експерт или орган, упълномощен от компетентните органи.				
3.2	Преоборудване на наличните транспортни средства за движение с възобновяеми източници на енергия	Наемане на допълнителен (вътрешен или външен) квалифициран персонал за изготвяне на енергиен одит на логистичните схеми за събиране на продукцията и нейната дистрибуция с оглед идентифициране на възможни области на подобрене и определяне на подходящи екологични действия - Анализ на логистичните схеми за събиране на продукцията и нейната дистрибуция с цел минимизиране на общия въглероден отпечатък Преоборудване на наличните транспортни средства за движение с биодизел	Разходи за допълнителен (вътрешен или външен) квалифициран персонал за изготвяне на анализа Разходи, свързани с преоборудването на наличните транспортни средства	Брой изготвени анализи Брой преоборудвани на наличните транспортни средства за движение с биодизел Брой на членове на ОП, прилагащи действието	Промяна в годишната консумация на енергия по вид енергиен източник (литри/m³/Kwh на тон търгувана продукция) Оценка на промяната в годишната консумация на гориво, тонове	Намаление на общата консумация на гориво, тонове

3	Действия, насочени към смекчаване на измененията на климата/ опазване на качеството на въздуха					
	Обосновка: допринася за опазване на климата и въздуха чрез икономия на енергия и използването на алтернативни източници на енергия за намаляване на парниковите емисии					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		Използване на преоборудваните транспортни средства				
3.3	Насърчаване на използването на по-устойчиви транспортни методи (железопътен, морски) в сравнение със сухопътния транспорт за доставка на произведената продукция и/или използваните материали	Използване на железопътен или морски транспорт в замяна на сухопътния транспорт	Допълнителни специфични разходи, произтичащи от замяната на сухопътния транспорт с железопътен или морски транспорт	Обем на продукцията и други стоки, транспортирани по устойчив начин, тонове Брой на членове на ОП, прилагащи действието	Промяна в годишната консумация на гориво, тонове	Намаление на годишната консумация на гориво, тонове

(4) Действия, насочени към съхраняване на местообитанията и биоразнообразието

4	Действия, насочени към съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					
	Обосновка: допринася за съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					

	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
4.1	Прилагане на алтернативни методи и процедури за химична растителна защита и други дейности за прилагане на интегрирани практики за борба с вредителите в съответствие с Приложение III на Директива 2009/128/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 октомври 2009 година	Използване на механични, физични и/или биологични методи за борба с болестите и вредителите върху регистрирани парцели с цел намаляване на опасността от отрицателни последици за биоразнообразието и местообитанията, свързани с употребата на разрешените продукти за растителна защита (ПРЗ) Примери за допустими механични и физични методи за борба с болести и вредители: - Обвиване на младите дръвчета с подръчни материали - хартия, велпапета или слама за подготовка за зимуване. - Прилагане на механични методи за борба с плевелите - окопаване, култивиране, оран и др. - Закупуване и полагане на мрежи за опазване на кул-	Разходи за материали и продукти, използвани за прилагане на механични, физични и/или биологични методи за растителна защита (например, защитни мрежи, биоагенти, феромонов ловки и други биологични материали за растителна защита). Специфични разходи за подсяване, консервационна оран. Специфични разходи за закупуване на устойчиви/толерантни сортове растения и на стандартни/сертифицирани семена и посадъчен материал Възможните икономии на специфични разходи, свързани с неизползването на традиционните химични методи за растителна защита (например икономии на разходи, свързани с покупката и разпръскването на химични продукти за	Брой на членове на ОП, прилагащи действието Площ, обхваната от действието, ха Обща стойност на направените инвестиции, хил.лв. Брой на оранжерии, където е била изпълнена дейността Брой на другите помещения, където е била изпълнена дейността.	Промяна в площта, на която се прилагат алтернативни методи за растителна защита (ха)	Оценка на ползите за околната среда, свързани с опазването на местообитанията и биоразнообразието

4	Действия, насочени към съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					
	Обосновка: допринася за съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		турите от птици и слънчеви пригори. - Закупуване и поставяне на феромонов уловки за намаляване разпространението на вредители. - Използване на биоагенти за борба с болестите и вредителите – например трихограма срещу оранжерийна белокрылка, златоочици срещу листни въшки и др. — използване на подходящи селскостопански техники (например техника на предварително подготвените разсадни лехи, време и гъстота на сеитба, подсяване, оптимално разстояние между културите, консервационна оран, хигиенни мерки и подрязване на дървета), — използване, когато е	растителна защита), трябва да бъдат приспаднати. В случай на предвиждане на приспадане на евентуални намалени разходи (от по-малко количество закупувани/внесени торове), би могло да се приложи схема с тригодишно наблюдение на разходите, спестени като резултат от прилагане на ангажиментите и въз основа на резултатите да се приспадне съответната сума за периода на прилагане на оперативната програма.			

4	Действия, насочени към съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					
	Обосновка: допринася за съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		подходящо, на устойчиви/толерантни сортове растения и на стандартни/сертифицирани семена и посадъчен материал, — използване на балансирано торене, обработка с вар и практики за напояване/дренаж, — предотвратяване на разпространението на вредни организми чрез мерки за хигиенизиране (например чрез редовно почистване на машините и на оборудването), Продължителността на ангажмента е пет години. В случай, че продължителността на оперативната програма е по-малко от 5 години, дейността следва да бъде продължена в последващата оперативна				

4	Действия, насочени към съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					
	Обосновка: допринася за съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		програма за производителя, който участва в тази дейност. В обосновани случаи, като се вземат предвид резултатите от междинната оценка на оперативната програма, на организацията на производители може да бъде разрешено да не продължава дейността в последващата оперативна програма.				
4.2	Използване на естествени методи на опрашване	Закупуване/наемане и поставяне на пчелни кошери с пчели (<i>Apis mellifera</i> L.) и/или бомбуси (<i>Bombus Terrestris</i> L.) с цел да се гарантира биологичното опрашване на овощни и/или зеленчукови култури. Продължителността на ангажмента е пет години. В случай, че продължителността на оперативната	Разходите за закупуване/наемане и поставяне на пчелни кошери и пчелни семейства само за открити площи на отстояние не по-малко от 3 км от зоните от Натура 2000 въз основа на представени фактури Разходите за закупуване/наемане и поставяне на <i>Bombus Terrestris</i> (бомбу-	Брой на производители, членове на организацията на производители, които изпълняват дейността Брой на пчелните кошери и пчелни семейства, които са закупени и поставени	Промяна в площта, на която се прилага действието (ха)	Оценка на ползите за околната среда, свързани с опазването на местообитанията и биоразнообразието

4	Действия, насочени към съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					
	Обосновка: допринася за съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		програма е по-малко от 5 години, дейността следва да бъде продължена в последващата оперативна програма за производителя, който участва в тази дейност. В обосновани случаи, като се вземат предвид резултатите от междинната оценка на оперативната програма, на организацията на производители може да бъде разрешено да не продължава дейността в последващата оперативна програма.	си) в оранжерии, въз основа на представени фактури Възможните допълнителни доходи в резултат на производството на мед и други продукти от пчеларството трябва да бъдат приспаднати. В случай на наличие на доходи от мед или други продукти от пчеларството те се доказват с приходни документи и съответно се приспадат от направените разходи, отбелязани като допустими. В случай, че не се реализират такива доходи, организацията/отделните членове представят декларация, че не търгуват със съответните продукти. В случаите, когато оперативната програма на организацията на производители включва тази дейност,	Брой на бомбусите, които са закупени и поставени.		

4	Действия, насочени към съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					
	Обосновка: допринася за съхраняване на местообитанията и биоразнообразието					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
			членовете на организацията на производители се изключват от подпомагането, предоставяно на подобни дейности, допустими по Националната програма за пчеларството в България.			

(5) Действия, насочени към екологично управление на опаковките и отпадъците (органични и неорганични)

5	Действия, насочени към екологично управление на опаковките и отпадъците (органични и неорганични)					
	Обосновка: допринася за екологично управление на опаковките и отпадъците (органични и неорганични)					
	Екологични действия	Ангажменти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
5.1	Екологично управление	Закупуване и монтаж на оборудване и инфраструктура, не-	Разходите за направените инвестиции, включително,	Брой на членовете на ОП, прила-	Промяна в общото го-	Оценка за промяната в

5	Действия, насочени към екологично управление на опаковките и отпадъците (органични и неорганични)					
	Обосновка: допринася за екологично управление на опаковките и отпадъците (органични и неорганични)					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
	на растителни остатъци и/или органични отпадъци	обходими за съхранение и преработка на растителни остатъци и други органични отпадъци от производството на плодове и зеленчуци, за производството на компост, който ще се използва за нуждите на членовете на организацията на производители или с търговска цел. Капацитетът на инсталацията за компостиране трябва да бъде пропорционален на количеството на растителните остатъци и органичните остатъци, произведени от организацията на производители и нейните членове. (б) Поддържане и използване по предназначение на инсталацията за компостиране, инсталирана за минимален срок от 5 години. (в) Събиране на растителните остатъци от членовете на организацията на производители и	когато е уместно, разходите за подходящо оборудване, необходимо за раздробяване на клонки или други растителни отпадъци за компостиране.	гащи действието Стойност на инвестициите, хил. лв. Количество на произведения компост, тонове Площ, върху която е внесен произведения компост, ха.	дишно количество на произведените органични отпадъци (тона на тон търгувана продукция); Оценка за промяната в годишната консумация на минерални торове/хектар, по вид на торовете (N, P, K) (t/ха).	общото годишно количество на произведените органични отпадъци (тона на тон търгувана продукция); Оценка за промяната в годишната консумация на минерални торове/хектар, по вид на торовете (N, P, K) (t/ха).

5	Действия, насочени към екологично управление на опаковките и отпадъците (органични и неорганични)					
	Обосновка: допринася за екологично управление на опаковките и отпадъците (органични и неорганични)					
	Екологични действия	Ангажименти	Допустими разходи	Индикатори за изпълнение	Индикатори за резултати	Индикатори за въздействие
		тяхното превозване до инсталацията за компостиране. (г) Окачествяване на крайния продукт преди неговото използване или продажба. (д) Използване от членовете на организацията на производители или продажба на произведения компост. Изисквания (б), (в), (г) и (д) са задължителни и не са допустими за подпомагане. Производството на компост трябва да отговарят на технологията за компостиране - осигуряване на оптимално съотношение на въглерод и азот 25:1, подходяща температура и влажност (60%), подаване на кислород.				

7. Мониторинг и оценка

Мониторингът и оценката на екологичните дейности следва да се извършва чрез използване на съответните показатели сред общите показатели за изпълнение, посочени в приложение II към Регламент (ЕС) № 892/2017 и, когато е уместно, на допълнителните показатели, посочени в описанието на допустимите дейности, направено в точка 6 на Националната рамка.

**АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА
СЕКТОР „ПЛОДОВЕ И ЗЕЛЕНЧУЦИ“ – СИЛНИ И
СЛАБИ СТРАНИ, ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ И
СТРАТЕГИЯ ЗА ПОДКРЕПА НА ПОТЕНЦИАЛА**

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Анализът на състоянието на сектор „Плодове и зеленчуци“ има за цел да проследи тенденциите в производството и реализация през последните години, за идентифицира и оцени потребностите на производителите и съответните приоритети в отговор на определените потребности. В резултат на анализа ще бъдат идентифицирани основните цели, които трябва да бъдат постигнати чрез оперативните програми на организациите на производителите, така че да отговарят на потребностите, както и очакваните резултати в сравнение с първоначалното състояние. Въз основа на изводите ще бъде определен и подхода при изготвянето на стратегията за устойчиви оперативни програми и съответно определени най-подходящите инструменти и действия за постигане на целите.

Състоянието на сектора е описано с помощта на количествени и качествени данни, като въз основа на тях са изведени силните и слабите страни, несъответствията, нуждите и пропуските, както и потенциала за развитие въз основа на анализа на съответните общи базови показатели, определени в приложение II на Регламент за изпълнение (ЕС) № 892/2017 година за определяне на правила за прилагането на Регламент (ЕО) № 1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на секторите на плодове и зеленчуците и на преработените плодове и зеленчуци, и на други подходящи допълнителни показатели.

Анализът включва описание на сектора, което се основава на следните основни показатели и техни структури и съставни индикатори:

- крайна продукция в сектора селско стопанство по базисни цени;
- индекс на цени на селскостопанската продукция и релевантни стоки и услуги;
- основни макроикономически показатели за сектора селско стопанство (заети, ДМА, износ, НИРД и други подобни);
- натурални показатели за сектора плодове и зеленчуци;
- мерки за подпомагане на сектора предприети от Министерство на земеделието и храните и РА „Държавен фонд земеделие“

Въз основа на описаната количествена информация и събирането и обработването на качествена информация от други източници са изведени ключовите тенденции: силни и слаби страни на сектора, възможности и заплахи, включително по отношение

на конкурентоспособността и потенциала за развитие на организациите на производители на плодове и зеленчуци. Последниците върху околната среда (въздействия/натиск и ползи) от производството на плодове и зеленчуци, включително ключовите тенденции са представени в Националната рамка за екологични дейности (Приложение 1).

За целите на анализа са използвани данни от Националния статистически институт, отдел „Агростатистика“ на Министерството на земеделието и храните, Разплащателна агенция „Държавен фонд земеделие“, данни от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г., Оценка на Националната стратегия за устойчиви оперативни програми на организации на производители на плодове и зеленчуци в Република България за периода 2009-2013 г., както и доклади и анализи на процесите в сектора, изготвени през 2015 г. Следва да се отбележи, че към момента на изготвяне на анализа, не е изготвена актуална национална стратегия за развитието на сектор „Плодове и зеленчуци“.

II. ОСНОВНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕКТОРА „СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО“

(1) Брутна продукция и добавена стойност на сектора

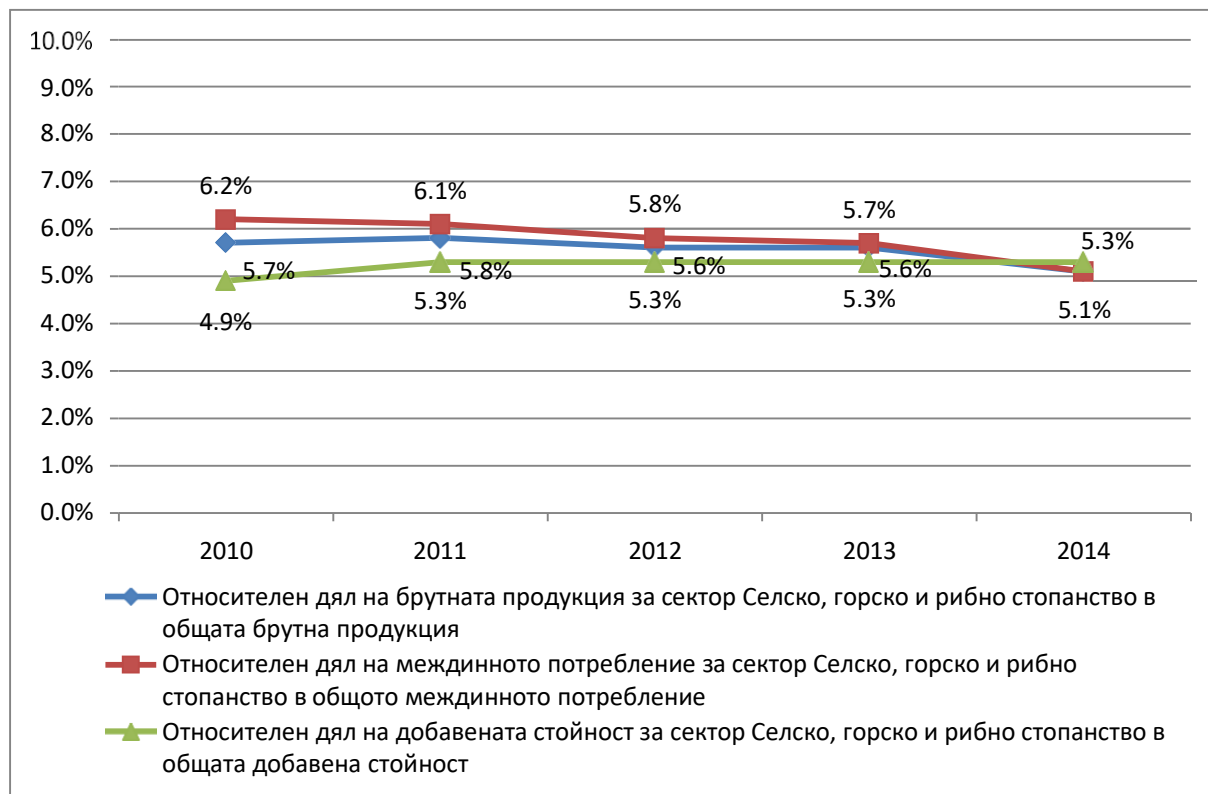
Развитието на сектора „Селско, горско и рибно стопанство“ като част от общата икономика е предпоставка за развитието и на конкретните направления плодове и зеленчуци. Съгласно общата макро икономическа рамка дялът на селското стопанство е в размер на около 5% от икономиката на страната.

Относителният дял на брутната продукция на сектора е със сравнително устойчиви стойности през периода 2010-2013 г. в размер на 5,6-5,8%, докато за последната година, за която са налице данни, 2014 г., спада до 5,1%. Междинното потребление за сектора има малко по-висок относителен дял в общата икономика спрямо брутната продукция, но показва същата тенденция на развитие. Стойностите на този индикатор варират в интервала 5,7-6,2% за периода 2010-2013 г., а за 2014 г. спадат отново до 5,1%.

Противно на предходните два индикатора, макар и с по-ниска начална стойност, относителния дял на добавената стойност на сектора за първата година е в размер на

4,9% от общата икономика, след което нараства до 5,3% и запазва тази стойност до края на периода.

фигура 2 Относителен дял на сектора „Селско, горско и рибно стопанство“ в общата икономика по основни макроикономически показатели

Източник: НСИ, Публикация: Основни макро икономически показатели 2014

Въпреки ниския дял на основните макро-икономически показатели, измерващи приноса на селското стопанство в общата икономика, следва да се подчертае, че сектора има изключително важно значение от гледна точка на заетостта, като това се изразява в следните параметри отнасящи се за 2014 г.: 19,4% от заетите, 3,6% от наетите и 62,1% от самонаетите лица принадлежат към разглеждания сектор. Общият дял на работна сила в сектора „Селско стопанство“ спрямо цялата икономика е 19,45 за 2014г. като е сравнително устойчив и през предходните периоди.

Секторът има значим принос в икономиката на част от регионите в страната. Брутната добавена стойност в сектора за Северозападен район (NUTS2) е 12,7% от общата стойност на показателя за района за 2013 г. (последни разполагаеми данни), като тенденцията е в посока увеличаване. Другите два водещи региона са Северен централен със стойност 11,1% и Южен централен с 8,4%.

Най-голям дял от Брутната добавена стойност в сектора се генерира от Южен централен район, където се получават 22,0% от брутната добавена стойност в сектора селско и горско стопанство за 2013 г. (последни разполагаеми данни). Другите два водещи региона са Северен централен със стойност 17,0% и Северозападен с 16,8%.

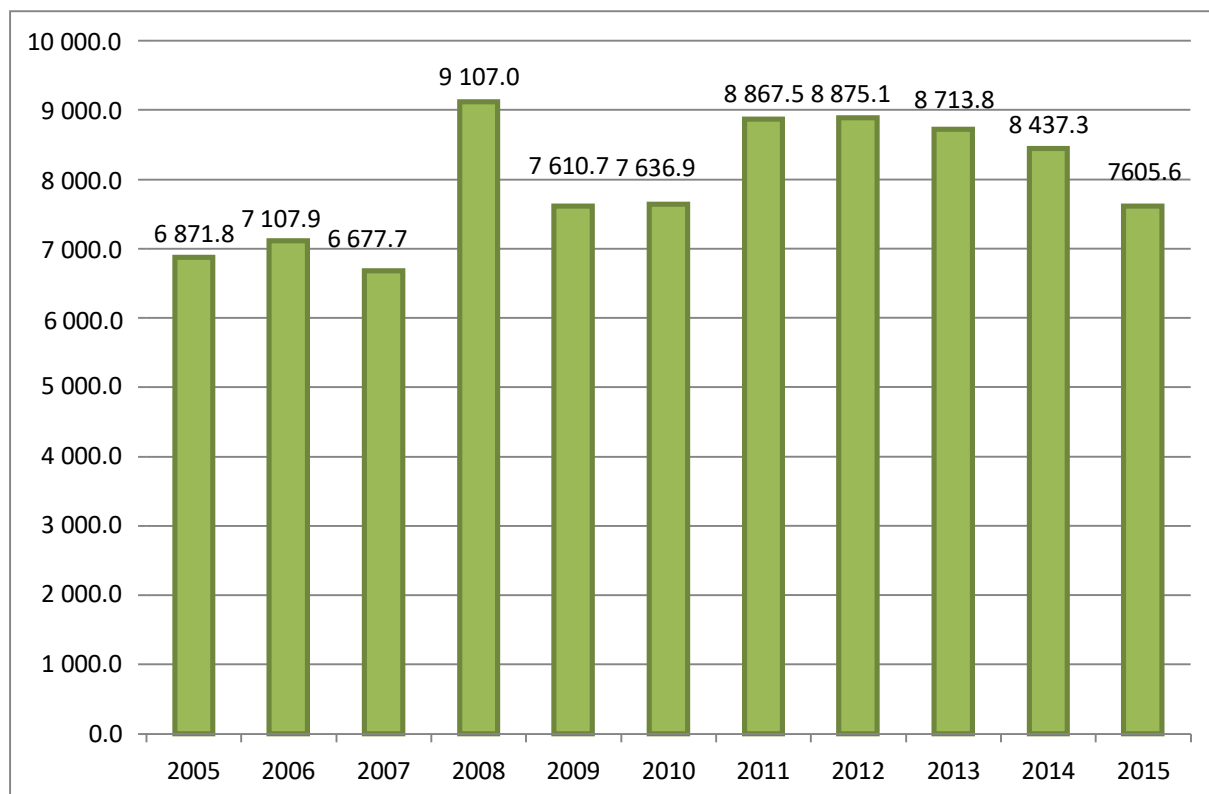
Така разгледаните данни показват, че поради природногеографските и климатичните фактори сектора има най-голям дял в Южен централен район, но от икономическа гледна точка сектор е с най-голяма степен на значимост в Северозападен и Северен централен район поради по-ниската степен на икономическо развитие на двата района.

(2) Брутна продукция в селското стопанство по базисни цени

Основните фактори, които оказват влияние за определянето на България като страна с традиции в производството на плодове и зеленчуци са умерено-континенталния климат и количеството слънчеви дни, почвеното разнообразие и плодородие и наличието на водни ресурси. Освен природните предпоставки, наличието на възможности за финансиране чрез Оперативните програми, достъпни за страни-членки на Европейския съюз са фактор, който следва да генерира допълнителен интерес към инвестиции и развитие на сектора.

Стойността на брутна продукция в сектор „Селско стопанство“ изчислена по базисни цени през периода 2005-2015 г. плавно се повишава, въпреки колебанията в някои от периодите. Малко по-ниска е стойността през периода 2005-2007 г., а устойчивостта едни от най-високите стойности е през периода 2011-2014 г.

фигура 3 Брутна продукция в сектор „Селско стопанство“ по базисни цени (в млн. лв.)

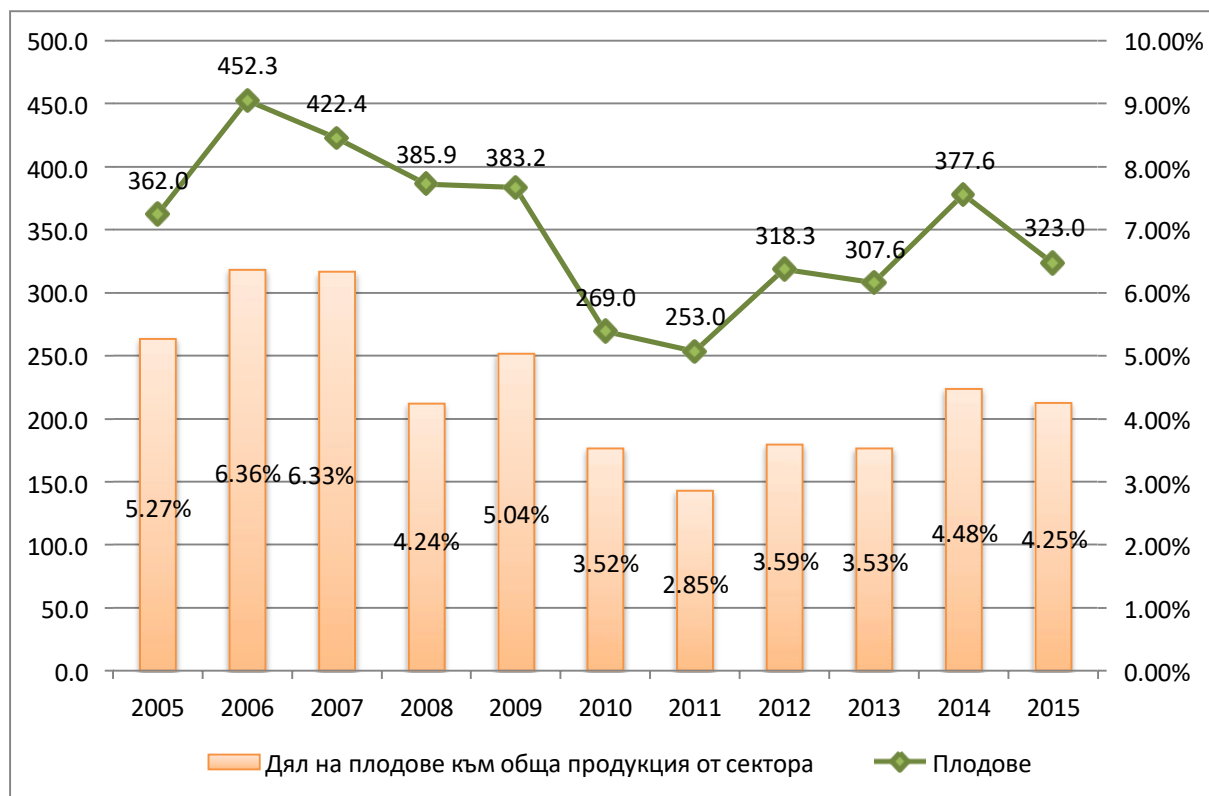

Източник: Аграрен доклад на МЗХ

Въпреки сравнително благоприятната тенденция за сектора като цяло, **производството на плодове и зеленчуци бележи силен спад за последните 5 до 7 години**, като двете направления общо формират едва около 20% от общото производство в сектор селско стопанство в началото на периода и около 7% в края му, т.е спадът е около три пъти за период от 5 до 7 години.

Стойността на брутната продукция за направление плодове няма устойчива тенденция за периода 2005-2014 г., а по-скоро се характеризира с междинни тенденции. През периода 2006-2010 г. е налице тенденция на силно изразен спад, като обема намалява почти два пъти през този период. След което се наблюдава тенденция на леко увеличение до края на разглеждания период.

Фигура 4 Брутна продукция в раздел плодове по базисни цени и като дял от селското стопанство

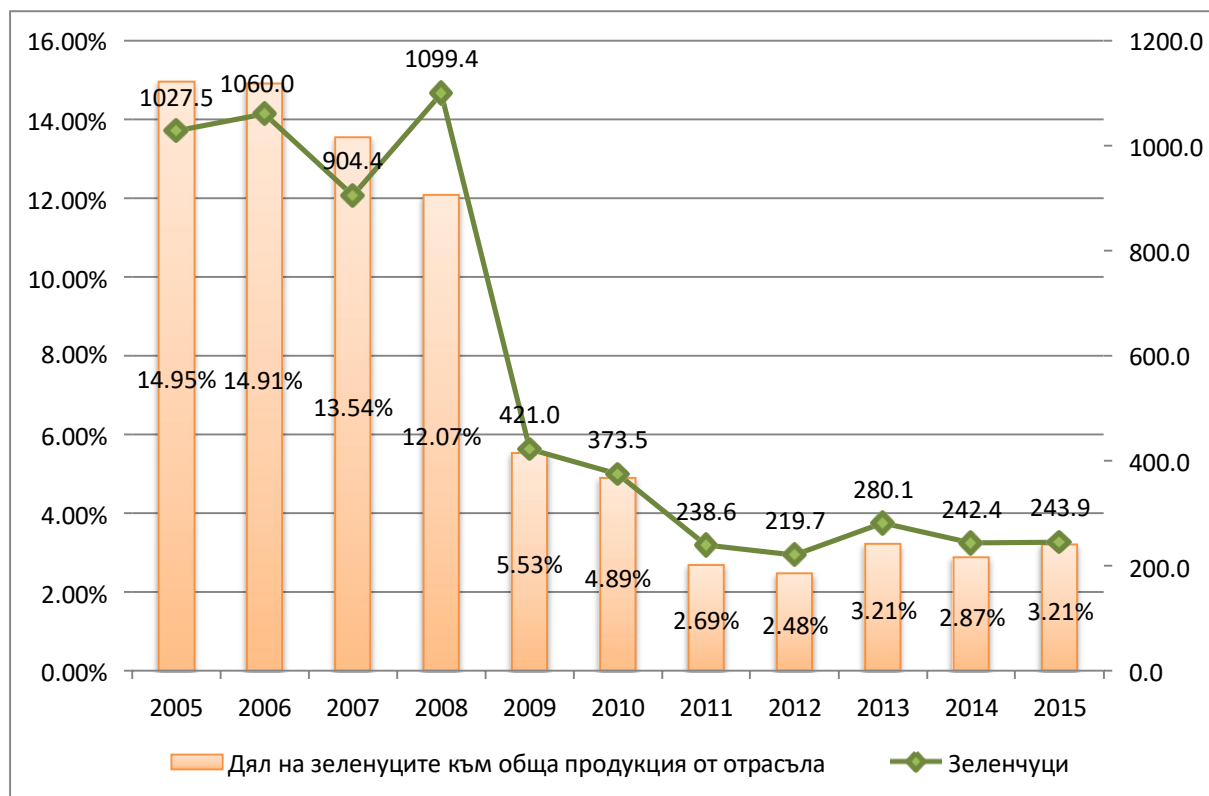

Източник: Аграрен доклад на МЗХ

Производството на зеленчуци следва сходна тенденция, като при тях се наблюдават устойчиви равнища в периода 2005-2008 г., след което спадът е още по-осезаем. Средно годишната брутна продукция по базисни цени през периода 2011-2015 г. е в размер на 1/4 от средно годишната продукция произвеждана през първите четири години от периода. Това изменение води и до съществена промяна на дела на отрасъла в общата селско стопанска продукция. За пет години делът на зеленчукопроизводството в общата селскостопанска продукция намалява три пъти, като е налице устойчива тенденция.

Допълнително към зеленчуците следва да се разгледа и производството на картофи. Брутната продукция от производството на картофи не следва общата тенденция на зеленчуците. При този тип производство не се наблюдава устойчива тенденция на развитие през разглеждания период. Общият обем крайната продукция на зеленчуци с включени картофи се повишава до 17,45% от общата стойност за сектора в началото на периода и до 4,22% в края на периода.

фигура 5 Брутна продукция в раздел зеленчуци по базисни цени и като дял от селското стопанство

Източник: Аграрен доклад на МЗХ

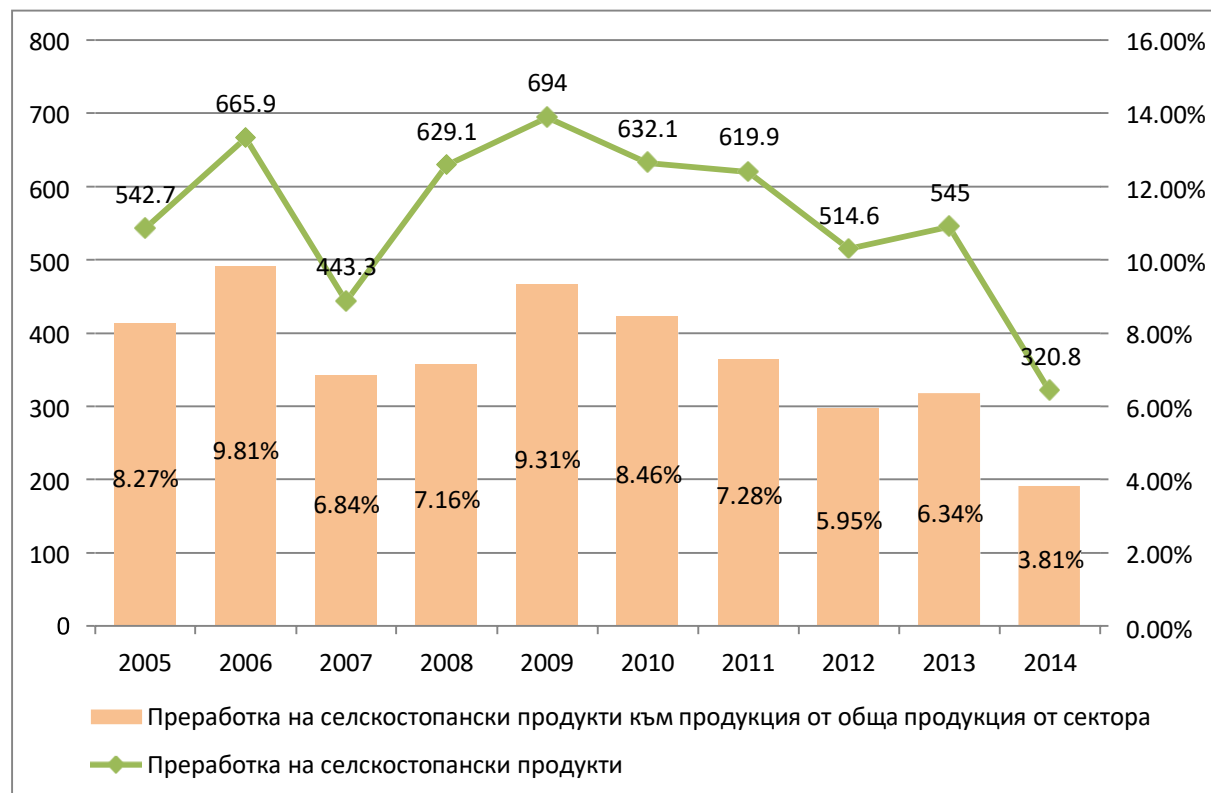
Свободното движение на стоки, хора и капитали като едно важно преимущество на страните-членки на ЕС, се отразява негативно на производството на плодове и зеленчуци в страната. Страни, произвеждащи в по-големи мащаби и успяващи да генерират икономии от мащаба при производството, отразяващи се в по-ниска крайна цена, също биха могли да повлияят негативно на българските производители. Страни, които не са членки на ЕС, но имат традиционни пазари в лицето на България, също оказват значим натиск върху производството на национално ниво. Наличието на допълнителни регулаторни механизми, затрудняващи производителите е друга причина за стойности- те на основните показатели от последните пет години и негативните им темпове на развитие.

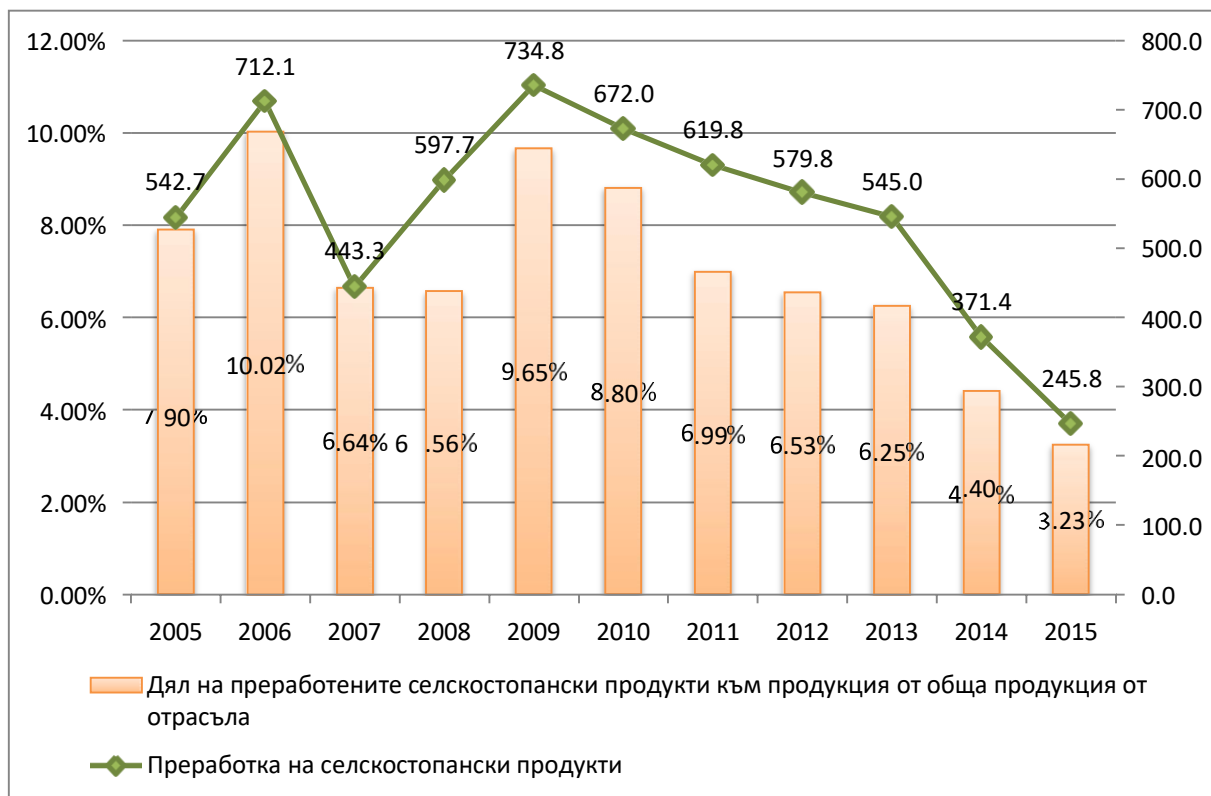
Брутната продукция, получена от преработка на селскостопански продукти има сравнително устойчив темп на развитие въпреки флукуациите в негативна посока през 2007 и 2014 г. Средно годишната стойност на индикатора за периода 2005-2014 г е в размер на 551,3 млн. лева.

Делът на преработката на селскостопански продукти е сравнително нисък в общата продукция на сектора, като в него освен преработка на плодове и зеленчуци

се включват и други продукти от растениевъдството (зърнени култури и етерични масла) и продукти от животновъдството. През периода 2005-2013 г. този дял варира в интервала между 6% и 10%, но за 2014 спада до едва 4,4%, а за 2015 до 3,23. Следва обаче да се вземе предвид факта, че стойностите за 2015 г. са прогнозни.

Фигура 6 Брутна продукция в раздел Преработка на селскостопански продукти по базисни цени и като дял от селското стопанство

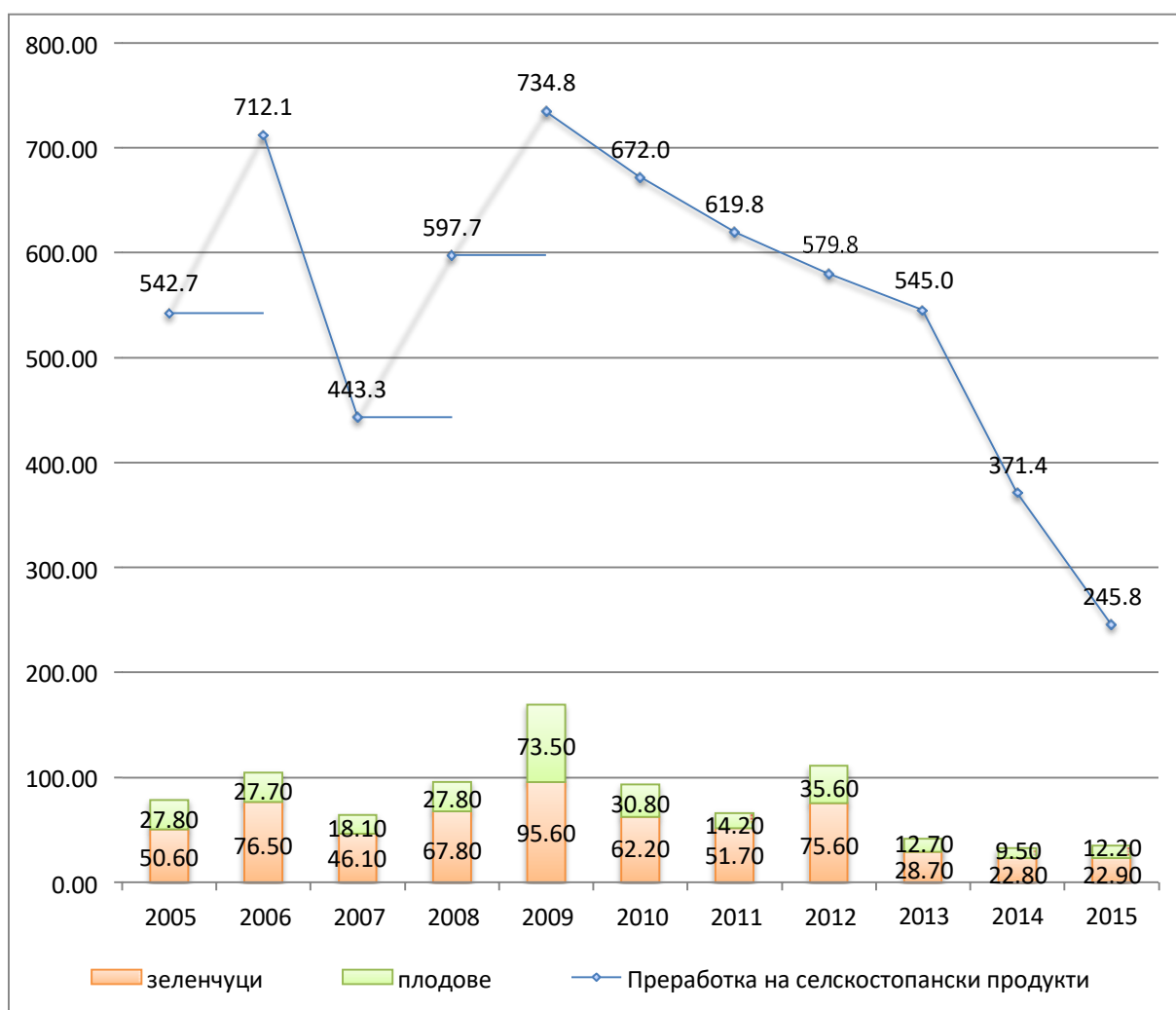

Източник: Аграрен доклад на МЗХ

Делът на плодовете и зеленчуците в общата преработка на селскостопанска продукция заема сравнително малък дял, който е в размер на 14,3% за 2015 г. Подобно на тенденцията при производството на плодове и зеленчуци и тук е налице негативна тенденция особено по отношение на обема.

В абсолютна стойност най-висок обем на преработените плодове и зеленчуци е постигната през 2009 г., след което е налице устойчива тенденция на намаляване. Средно годишния темп на намаление на обема на брутната продукция за зеленчуците за периода 2009-2015 е 14,6%, а при плодовете 3,7%.

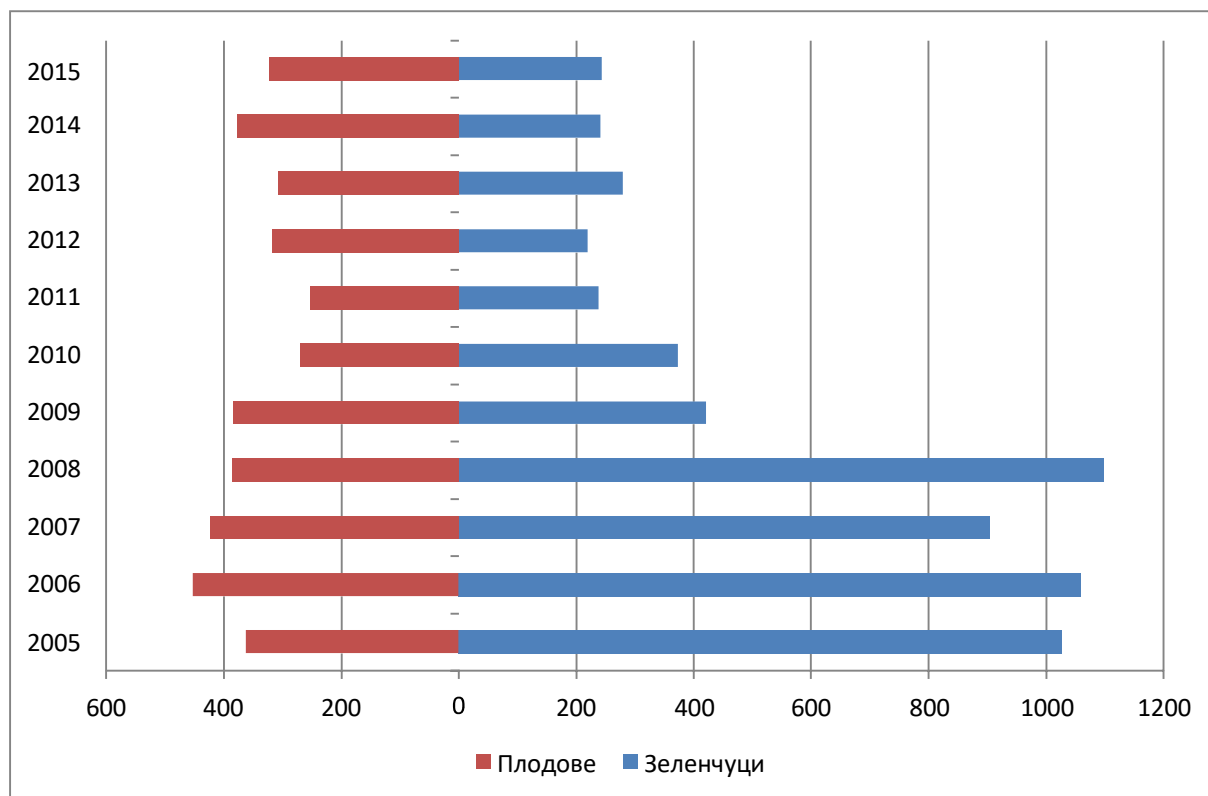
фигура 7 Разпределение на преработката на плодове и зеленчуци (брутна продукция) в раздел Преработка на селскостопански продукти по базисни цени за периода 2005-2015 г. (млн. лв.)

Източник: Аграрен доклад на МЗХ

Делът на произведената брутна продукция в зеленчукопроизводството надхвърля тази на плодовете 2,8 пъти в началото на периода 2005-2008 г., след което различието намалява значително, като през периода 2011-2013 обема на плодовете превишава този на зеленчуците. Тази тенденция може да се разглежда колкото за положителна за производителите на плодове, толкова и като отрицателна за зеленчукопроизводителите. Тези резултати се дължат и на по-бавните темпове на спад на дела на плодовете в общата селскостопанска продукция, в сравнение със зеленчуците.

фигура 8 Съотношение на крайната продукция при плодовете и зеленчуците за периода 2005-2014 г.

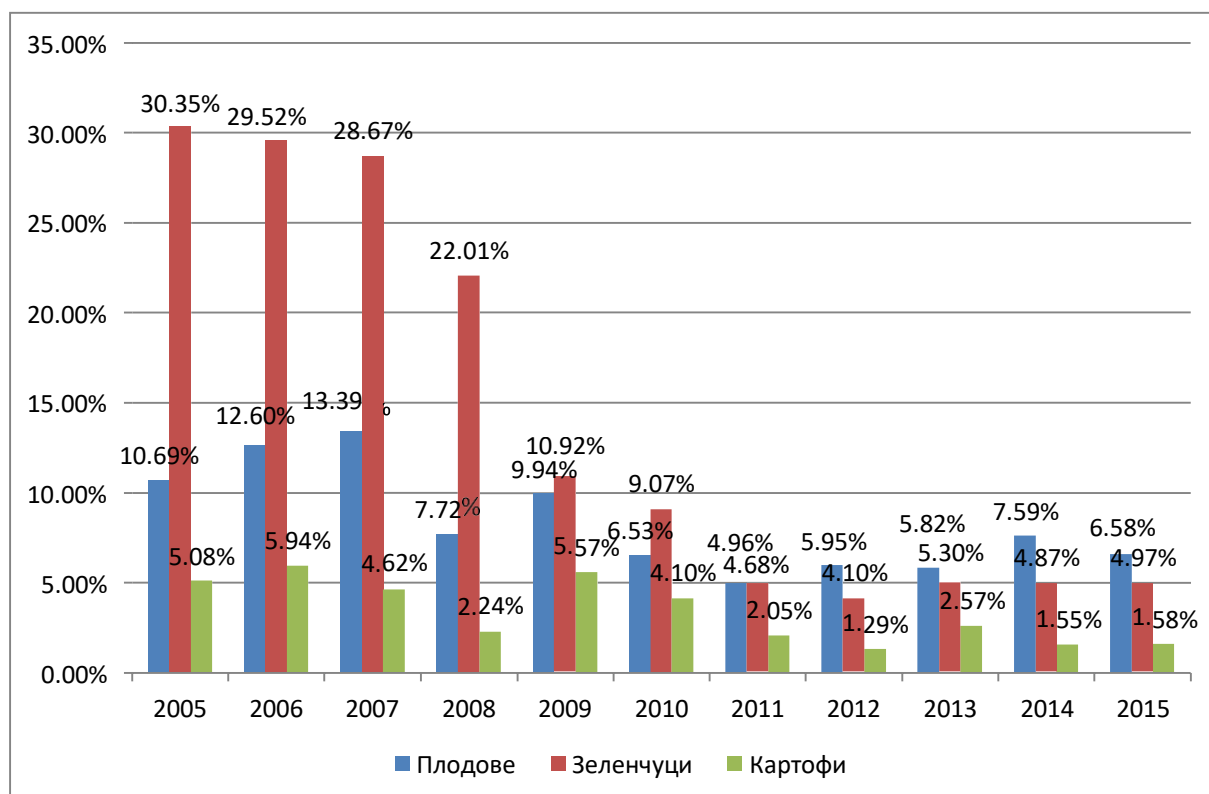
Източник: Аграрен доклад на МЗХ

Делът на плодовете към продукцията от растениевъдството следват аналогичната тенденция на плодовете към общата селскостопанска продукция. След пикът на стойностите в годините 2006 – 2007 г. (стойности над 13,4%), започва тенденция на спад на дела на плодовете към растениевъдната продукция, като от 2010 г. делът е сравнително устойчив и варира в стойности между 5,0% и 7,6%. Сравнявайки тези стойности с тенденцията при общата селскостопанска продукция, можем да заключим, че различията между тях са свидетелство за намаляването на дела на растениевъдството като цяло.

Делът на зеленчукопроизводството към общата продукция от растениевъдството следва сходни тенденции на тези на производството на плодове, но с доста по високи темпове. Годишите между 2005 и 2008 са били най-благоприятни за зеленчукопроизводството (от разглеждания период), като това би могло да се дължи както на природни, така и на политически фактори, или на комбинация между двете. Стойностите в разглеждания период варират между 30,4% и близо 22%. След последната година на сравнително висок дял, 2008 г., започва драстичен спад – над 50% спад за 2009 г., 17% спад за 2010 г. и 48% за 2011 г., спрямо предходната година.

След достигане на критичната за периода стойност от 4,10% за 2012 г., последните три години стойността леко се повишава, но остава от порядъка на около 5%, което дава основания за известен оптимизъм за възможна устойчива тенденция, въпреки минималните стойности, в сравнение с първите разглеждани години.

фигура 9 Дял на плодовете, зеленчуците и картофите към общата продукция от растениевъдството за периода 2005-2014 г.

Източник: Аграрен доклад на МЗХ

Брутна продукция в сектор „Селско стопанство“ има балансиран темп на развитие, който се характеризира с лек темп на нарастване. В същото време обаче е налице значителен спад при производството и преработката на плодове и зеленчуци. Производството на зеленчуци в обема на брутна продукция е със значително по-високи стойности в началото на периода в сравнение с плодовете, след което в следствие на силно изразената негативна тенденция през последната част на разглеждания период стойността му е по-ниска в сравнение със стойността за плодовете.

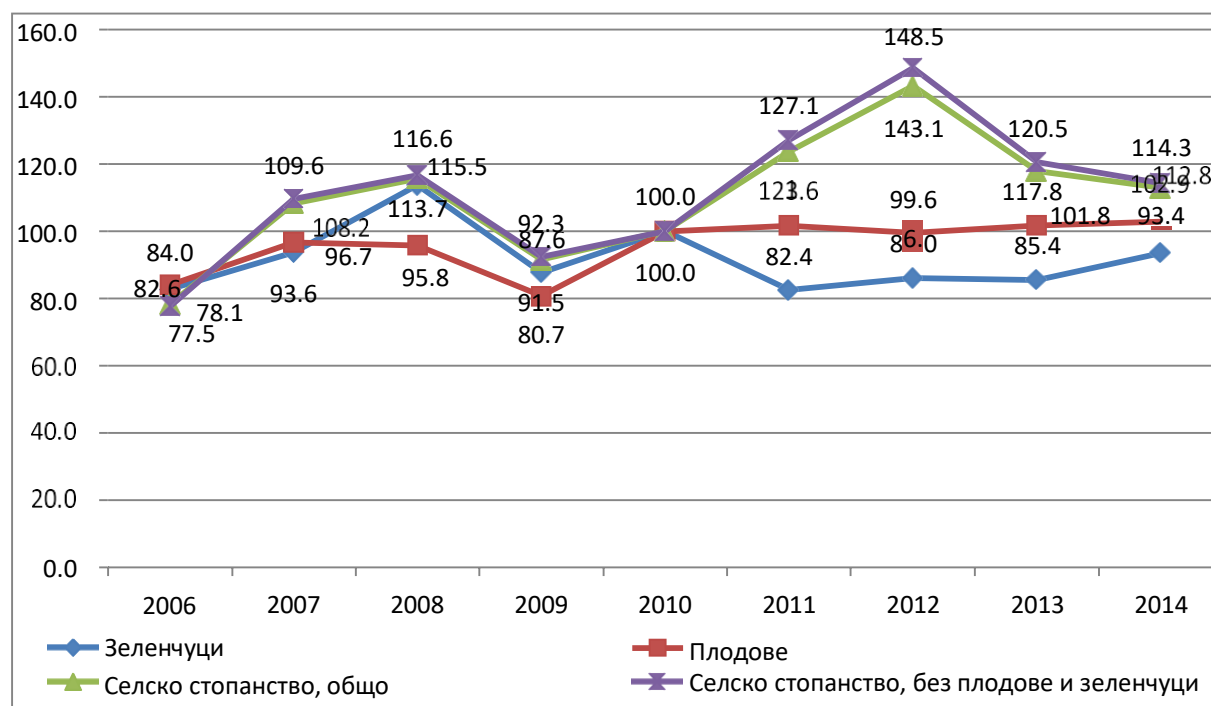
(3) Индекс на цени на селскостопанската продукция и релевантни стоки и услуги

Индексът на цените в селското стопанство, изчислени при база 2010 г. е с тенденция на нарастване. При плодовете стойностите през следващите периоди до 2014 г. са много близки до базовата, като варират максимум до 3%, докато при зеленчуците е налице значителен спад на индекса на цените. Индексът на цените за категорията плодове значително се повишава за видовете сливи, орехи и десертно грозде. При зеленчуците единствените групи, които имат положителни стойности на индекса са зелен фасул и грах.

Пониженият индекс на цените в областта на реализирането на продукцията от плодове и зеленчуци има изключително неблагоприятни последствия върху развитието на съответните отрасли в националната икономика. Това е и фактор, който оказва влияние върху намалението на крайната продукция, изчислена по базисни цени, която има изключително неблагоприятна тенденция особено по отношение на зеленчукопроизводството.

Поради малкия си обем в общата селскостопанска продукция индексът на цените не оказва влияние върху общите индекси в сектора, а различието на индексите на цените със и без включени плодове и зеленчуци е минимално.

фигура 10 Индекси на цените на производител, по основни категории, за периода 2006-2014 г. (2010=100)

Източник: НСИ

Трите основни категории стоки и услуги, пряко свързани със сектора селско стопанство и в частност с производството на плодове и зеленчуците са: препарати за растителна защита, посевен и посадъчен материал и минерални торове. Влиянието на цените на тези стоки и услуги има съществено значение, тъй като те директно влияят върху формирането на себестойността за производство на плодове и зеленчуците.

Индексът на цените на препаратите за растителна защита е устойчив през целия период, като максимумът е реализиран през базовия период, а минималната му стойност е през 2014 г. и е в размер на 97,1%. Цените на посевния и посадъчни материал имат плавна тенденция на нарастване в периода 2006-2010 г., след което нарастването на цените продължава, но с не така устойчиви темпове. При цените на минералните торове въпреки тенденцията на спад през периода 2013-2014 г. и намаляване на цените през 2010 г. спрямо предходната, а за целия останал период е налице тенденция на нарастване, като за периода 2006-2012 г. нарастването е почти два пъти.

Индексите на цените на компонентите, които формират част от себестойността на земеделската продукция имат индекс на изменение на цените, който не е предпоставка за намаляване на цените на продукцията.

фигура 11 Индекси на цените на стоки и услуги за текущо потребление в селското стопанство, за периода 2006-2014 г. (2010=100)

Източник: НСИ

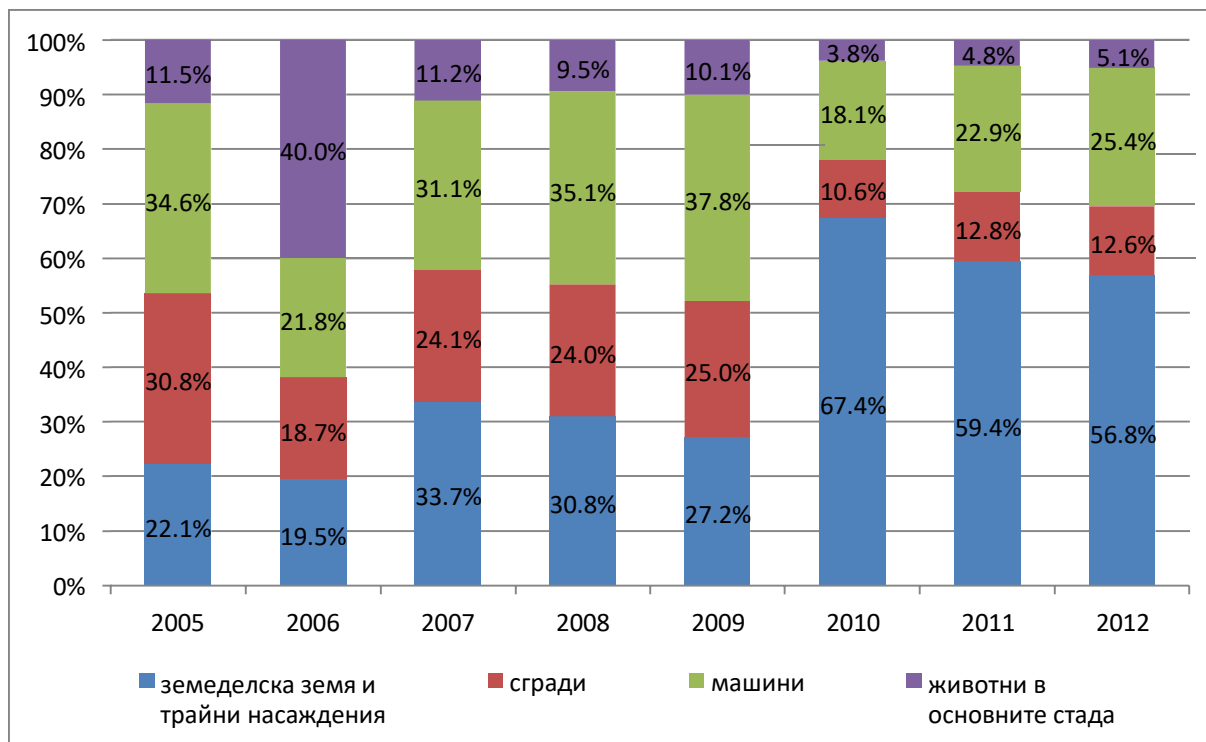
(4) Разходи за придобиване на ДМА в сектор Селско, горско и рибно стопанство

Разходите за придобиване на ДМА в сектор Селско, горско и рибно стопанство за 2014 г. са в размер на 1 441 млн. лева, като за периода 2008-2014 г. нарастват с 54,9%. Средногодишния темп на нарастване е 9,7%. Делът на разходите за придобиване на ДМА в сектора спрямо общата стойност на икономиката са в размер на 7,2% за 2014 г., като се наблюдава тенденция на увеличение. Делът за първите две години от периода е под 5% от общата стойност за икономиката.

Структурата на ДМА в земеделските стопанства се изменя през периода 2005-2012 г., като в началото на периода, до 2009 г. в него преобладават машините за обработка на земеделската земя и преработка на продукцията. Тези активи заемат около 1/3 през първият период, като изключение прави 2006 г. когато основният дял от ДМА в земеделските стопанства е формиран от животни в основните стада.

През последните три разглеждани години 2010-2012 г. над половината от ДМА се формират от земеделска земя и трайни насаждения. Тъй като стойността на ДМА за всеки един от видовете нараства през целия разглеждан период причината за промяната на структурата е различните темпове на изменение на индикаторите.

фигура 12 Структура на ДМА (по видове) в земеделските стопанства за периода 2005-2012 г.

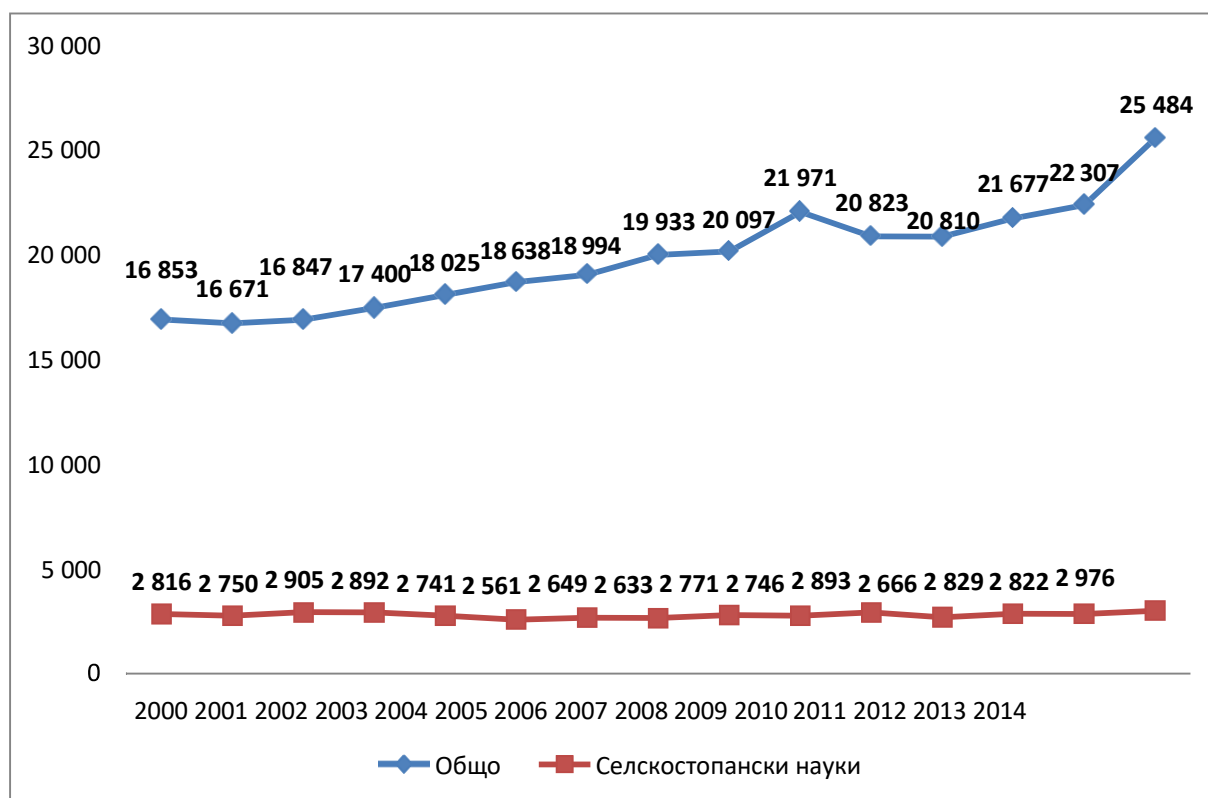
Източник: НСИ

(5) Научноизследователска и развойна дейност в селското стопанство

Заетите с научно-изследователска и развойна дейност следват устойчива тенденция на плавен растеж. В подразделение „селскостопански науки“ растежът е незначителен – за период от 14 години заетите с научно-изследователска и развойна дейност сумарно нарастват с едва 160 души. Темпът на нарастване на заетите с НИРД в област- та на селското стопанство за 15 годишен период е едва 5%, докато общият темп преви- шава 50%.

В еквивалент на пълна заетост броя на заетите с НИРД също расте плавно, макар и с по-бавни темпове, докато в сферата на селскостопанските науки изменението е отрицателно.

фигура 13 Заети с научно-изследователска и развойна дейност общо и в областта на селскостопанските науки за периода 2000-2014 г.

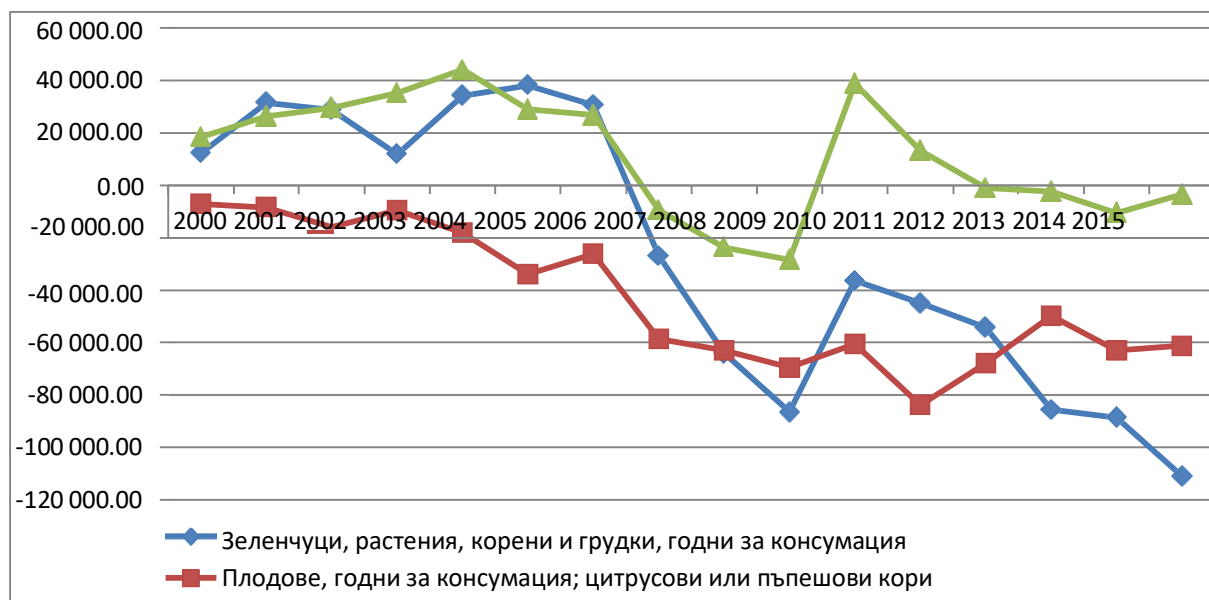
Източник: НСИ

Разгледаните тенденции отнасящи се до броя на заетите с НИРД водят до промяна на заетите в сектора в структурно отношение спрямо общия брой заети с НИРД и докато този дял в началото на периода възлиза на 16-17%, в края спада на около 12,0%.

(6) Внос и износ на плодове и зеленчуци и преработени от тях продукти

Външнотърговския баланс на страната по отношение продажбата на плодове и зеленчуци и храни произведени от тях е негативен след 2007 г. Статистическите данни показват, че България е нетен вносител на плодове и зеленчуци. Търговското салдо при зеленчуците е положително през периода до 2006 г., след което салдото е негативно до 2015 г включително. При храните, произведени от плодове и зеленчуци въпреки негативните стойности през последните 4 години, както и в периода 2007-2009 г. имат значително по-високи стойности в сравнение с плодовете и зеленчуците в непреработен вид или след преминаване през първична обработка.

фигура 14 Нетен износ на плодове, зеленчуци и произведени от тях храни за периода 2000-2015 г. (хил. лева)

Източник: НСИ, trade.nsi.bg

Негативните тенденции през последните години се задълбочават, което говори за навлизане на сектора в криза, като най-силно изразена е тази тенденция при зеленчуците.

таблица 1 Внос, износ и нетен износ на плодове, зеленчуци и произведени от тях храни за периода 2000-2015 г.

/млн. лв./

	07 Зеленчуци, растения, корени и грудки, годни за консумация			08 Плодове, годни за консумация; цитрусови или пъпешови кори			20 Хранителни продукти от зеленчуци, плодове или други части от растения		
	внос	износ	нетен износ	внос	износ	нетен износ	внос	износ	нетен износ
2000	19,37	31,65	12,28	40,51	33,48	-7,04	30,19	48,69	18,50

	07 Зеленчуци, растения, корени и грудки, годни за консумация			08 Плодове, годни за консумация; цитрусови или пъпешови кори			20 Хранителни продукти от зеленчуци, плодове или други части от растения		
	внос	износ	нетен износ	внос	износ	нетен износ	внос	износ	нетен износ
2001	27,30	58,82	31,53	44,66	36,29	-8,37	34,48	60,82	26,35
2002	37,05	65,91	28,86	56,62	40,74	-15,88	42,84	72,43	29,59
2003	47,96	59,79	11,83	68,76	59,22	-9,54	61,95	97,25	35,29
2004	43,08	77,34	34,26	76,78	58,76	-18,02	59,00	103,20	44,19
2005	48,39	86,55	38,16	95,49	61,55	-33,94	76,75	105,81	29,06
2006	44,68	75,38	30,69	101,44	75,32	-26,12	92,50	119,37	26,88
2007	112,97	86,11	-26,86	145,00	86,43	-58,56	151,59	142,18	-9,41
2008	158,75	94,63	-64,12	158,19	95,20	-62,99	184,42	160,74	-23,67
2009	219,29	132,82	-86,47	157,65	88,11	-69,54	193,87	165,59	-28,28
2010	157,58	121,19	-36,39	174,27	113,70	-60,57	164,48	203,47	39,00
2011	163,10	118,12	-44,98	212,30	128,41	-83,88	185,27	198,61	13,34
2012	165,85	111,62	-54,22	213,01	145,10	-67,91	188,98	187,96	-1,01
2013	200,14	114,50	-85,64	220,09	170,30	-49,80	199,88	197,55	-2,33
2014	221,80	133,10	-88,71	229,93	166,86	-63,07	216,62	206,11	-10,51
2015	249,80	138,19	-111,60	259,71	196,55	-63,16	239,37	233,04	-6,33

Източник: НСИ, [ftrade.nsi.bg](http://trade.nsi.bg)

таблица 2 Внос, износ и нетен износ на плодове, зеленчуци и произведения от тях храни за периода 2000-2015 г.

/млн. кг./

	07 Зеленчуци, растения, корени и грудки, годни за консумация			08 Плодове, годни за консумация; цитрусови или пъпешови кори			20 Хранителни продукти от зеленчуци, плодове или други части от растения		
	внос	износ	нетен износ	внос	износ	нетен износ	внос	износ	нетен износ
2000	79,82	18,93	-60,89	116,71	21,62	-95,09	27,89	38,70	10,81
2001	115,88	25,53	-90,34	127,39	23,64	-103,75	29,21	39,05	9,84
2002	131,00	26,74	-104,26	140,97	25,33	-115,64	32,06	45,67	13,62
2003	122,24	27,63	-94,61	143,99	36,55	-107,43	40,77	56,86	16,09
2004	119,50	26,55	-92,95	155,46	33,88	-121,57	40,43	53,56	13,13
2005	128,77	21,34	-107,43	183,58	31,54	-152,03	54,02	51,19	-2,83
2006	105,10	23,04	-82,06	183,07	33,23	-149,84	63,56	56,48	-7,08
2007	192,42	27,34	-165,08	225,75	35,98	-189,77	88,03	75,22	-12,81
2008	214,68	43,49	-171,19	200,87	38,07	-162,80	105,03	78,74	-26,28
2009	250,88	67,17	-183,71	187,31	40,06	-147,25	105,89	63,05	-42,83
2010	200,21	52,84	-147,36	203,77	48,58	-155,19	84,66	76,61	-8,04
2011	195,67	69,46	-126,20	229,40	55,26	-174,15	82,52	70,32	-12,20
2012	207,93	73,63	-134,31	226,25	58,87	-167,37	100,93	65,88	-35,06
2013	224,93	57,02	-167,91	223,44	65,51	-157,93	86,04	68,14	-17,90
2014	252,89	53,33	-199,56	267,46	65,03	-202,44	87,82	68,50	-19,31
2015	288,16	47,15	-241,00	286,68	80,98	-205,70	99,27	75,51	-23,76

Източник: НСИ, [ftrade.nsi.bg](http://trade.nsi.bg)

Основните зеленчукови култури, които формират износа са краставици и корнишони. Прегледът на данните¹⁹ за периода 2010 – 2015 г. показва, че останалите зеленчуци, които формират общия обем на износа не са постоянни, т.е. износът се осъществява в зависимост от моментния успех в намирането на пазар на продукцията. Освен краставици, през периода са изнесени малки количества домати и сладък пипер, картофи, зеле и др.

III. НАТУРАЛНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА СЕКТОРА ПЛОДОВЕ И ЗЕЛЕНЧУЦИ В ОБЩОТО СЕЛСКО СТОПАНСТВО

(1) Площи и структура на стопанствата

Общата площ на земеделските земи, заети с плодове и зеленчуци към 2014 г.²⁰ е 110 552 ха. От тях с овощни насаждения са заети 66 057 ха, с пресни зеленчуци – 29 394 ха, а 15 101 ха с картофи, бобови култури и варива. Тенденцията за последните 15 години е за трайно намаление на заетите с плодове и зеленчуци площи.

Площта със селскостопанско предназначение и използваната земеделска площ намаляват плавно през периода 2000-2014 г., като средно годишното изменение е съответно – 0,9% и -0,8%.

Площите заети с пресни зеленчуци също намаляват през периода 2000-2014, като средно годишното намаление за периода е -2,2%. Следва да се отбележи обаче, че за периода 2013 и 2014 г. заетите площи се увеличават, при това с 8,9% средно годишно, като нарастването през втората година е с по-голям дял в относително изражение. Най-съществен дял на намаление на заетите площи е през 2008 г. спрямо предходната, като изменението е в размер на -27,0%.

Подобно на останалите земеделски площи е и тенденцията за заетите с овощни насаждения площи, като средно годишния темп на изменение за периода 2000- 2014 г. е -2,7%, което е съпоставим със стойностите за площите засадени с предни зеленчуци, но темпа е малко по силно изразен. При този тип култури следва да се вземе предвид, че процеса на възстановяване е значително по-бавен. Положителни тенденции за обема на площите за овощните насаждения има през 2007, 2009 и 2010 г. спрямо предходните. Най-голям спад спрямо предходната година има през 2005 г., където темпа на изменение е в размер на -14,0%.

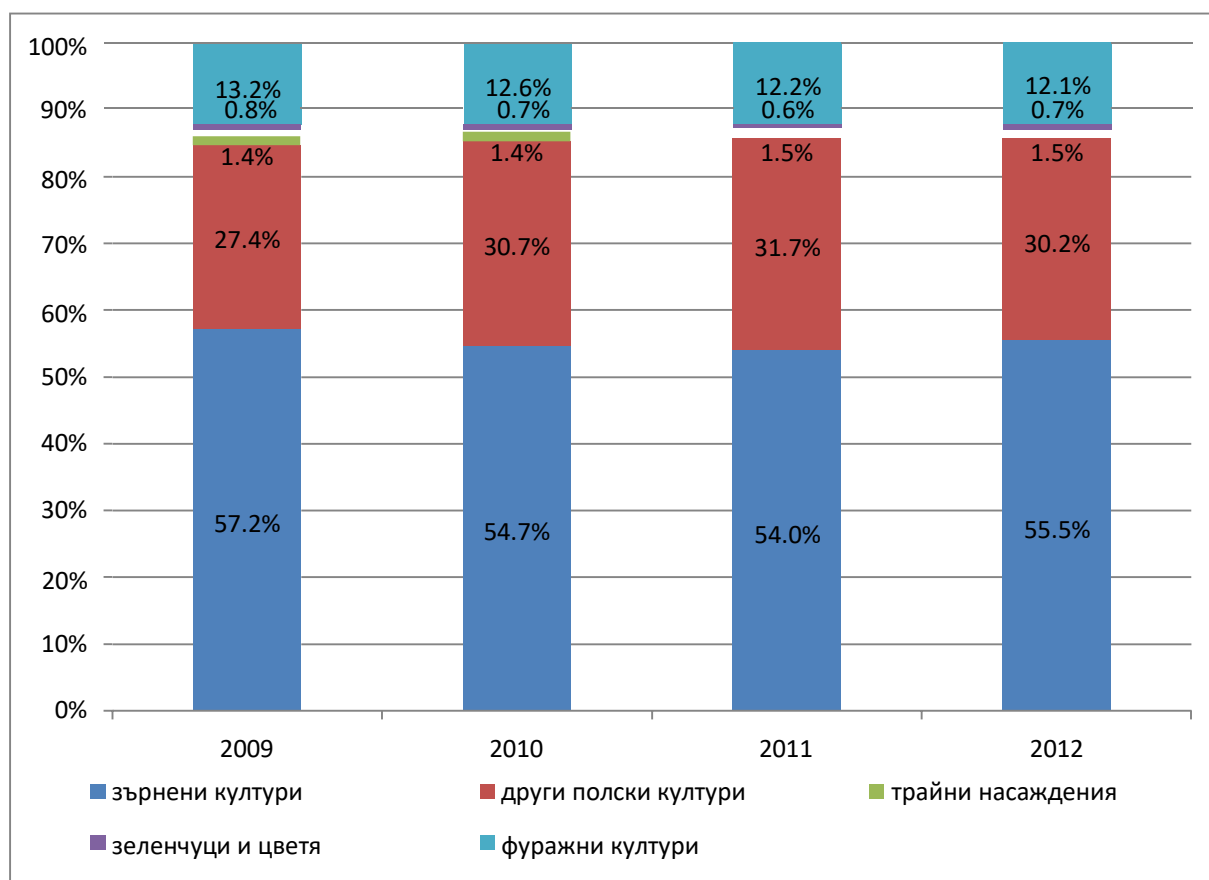
¹⁹ Източник: МЗХ, отдел "Агростатистика"

²⁰ Източник: МЗХ, отдел "Агростатистика", Анкета за заетостта и използването на земята в България (БАНСИК)

Общият обем на площите заети със зеленчуци и овощни насаждения е около 2% от използваната земеделска площ, като тенденцията макар и с минимални темпове е в посока на намаляване, като в началото на периода дела на площите е в размер на около 2,5%, докато през последните разглеждани години спада под 2%.

През целия разглеждан период, за който са налични данни делът на зърнените култури надхвърля 50% от заетите площи. Около 1/3 от площите са заети от други полски култури, а малко над 10% се формират от фуражните култури. Структурата и дяловете на различните видове култури по заета площ е устойчива през целия период.

фигура 15 Структура на площите по видове култури в земеделските стопанства за периода 2009-2012 г.

Източник: Агростатистически справочник 2000-2014 г.

Общият брой на земеделските стопанства в страната намалява през последните години. По данни на отдел „Агростатистика“²¹ през 2013 г. земеделските стопанства е почти два пъти по-малко спрямо 2005 г. Сходна е тенденцията и при земеделските стопанства, произвеждащи плодове и зеленчуци. През 2013 г. 23 687 стопанства са отглеждали трайни насаждения, а други 9 366 – зеленчуци, цветя и гъби или 13% от общия брой земеделски стопанства в страната. От общият брой стопанства, отглеждащи

²¹ Преброяване на земеделските стопанства, 2010 г., 2013 г.

зеленчуци и трайни насаждения близо 65% са с размер на стандартната продукция клас I (под 2 000 евро на година), други 30% са с размер клас II и III (между 2 000 и 8 000 евро) и само 1,12% са в класове VIII и повече с размер на продукцията над 100 000 евро.

Разпределението на стопанствата през 2013 г. според юридическия им статут показва изключителна концентрация на физическите лица:

- 99,2% от общия брой стопани са физически лица, обработват 81% от заетите със зеленчуци площи, а търговските дружества са 0,4% с обработваема площ от 1,3% от заетата със зеленчуци;
- 96,4% от общия брой стопани са физически лица, обработват 63,3 % от заетите с плодове площи, а търговските дружества са 2,3% с обработваема площ от 25,2% от заетата със зеленчуци.

Данните показват силна раздробеност на зеленчуковите стопанства. Сравнително предимство по този показател се наблюдава при производителите на плодове, при които малко над 2% от стопанствата обработват ¼ от заетата площ.

(2) Натурални показатели при производството на плодове

При анализирането на съотношението между използваните площи и добивите, отнасящ се до овощните култури следва да се вземе предвид техният многогодишен характер. След засаждането на площите е необходим лаг от няколко години, в които не се получава реколта от тях.

Реколтираните площи с плодове, вкл. малини през 2014 г. са 26 667 ха²² или малко повече от 40% от заетите с овощни насаждения площи. Произведената продукция за 2014 г. е 168 961 тона.

Основните култури, които формират производството на продукция от овощни насаждения в страната са: череши, сливи и джанки, ябълки и праскови. Няма ясно изразена тенденция на промяна на реколтираните площи, заети от овощни насаждения, въпреки това за периода 2008-2014 г. средно годишното изменение е положително и е в размер на 6,1%. Средногодишния темп на изменение е най-висок при категорията други овощни видове и орехите, като стойността е около 25%. Отрицателен средногодишен темп на изменение се наблюдава при кайсиите и зарзалите (-0,8%) и

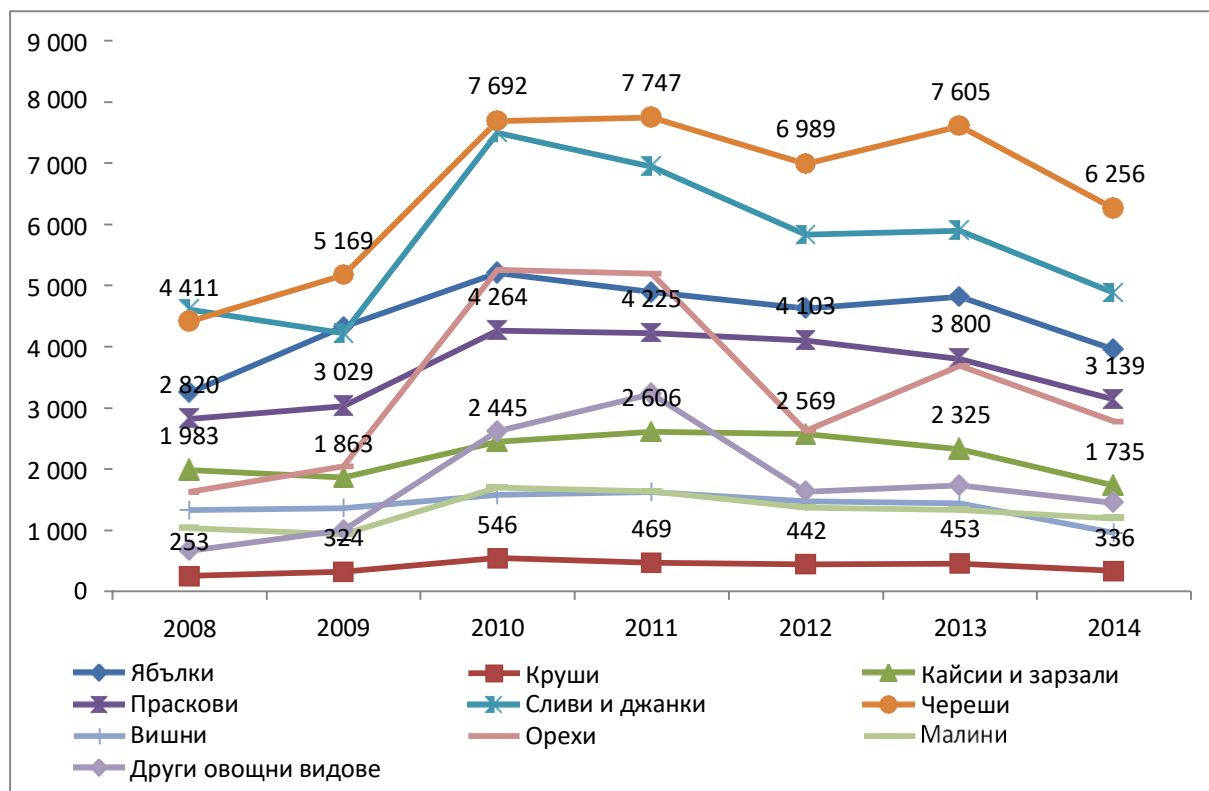
²² Източник: тук и по-надолу МЗХ, отдел "Агростатистика", анкета "Производство на плодове"

вишните (-4,0%). Всички разглеждани култури следват една основна тенденция на положително развитие в началото на периода (2009-2010 г.), след което е налице плавен спад, като въпреки него стойностите през последните две разглеждани години остават сравнително по-високи от тези в началото на периода.

С най-голям дял в реколтираните площи са череши, сливи и джанки и ябълки. Делът на площите, заети от череши е най-голям, следван от този на сливи и джанки. Делът на площи, зает от череши остава са със сравнително устойчиви стойности през последните пет години от разглеждания период. При достигане на стойности от над 7 500 ха през 2010 г., стойностите варират около 7 000 ха през следващите години, до достигането на минималната стойност от 6 256 ха за 2014 г, която въпреки това, оставас най-голям дял в сравнение с останалите овощни култури.

Делът на реколтираните площи, заети от сливи и джанки, следват тенденцията на черешите – след достигането на най-високата стойност от 2011 г. (7 489 ха), започва спад в следващите две години, с по около 1 000 ха. След достигането на стойност от 5 826 ха през 2012 г. тя остава относително непроменена, дори с незначително повишение за следващата година, стойността на площите отново спада с около 1 000 ха и достига стойност от 4 876. Въпреки този спад, стойността отново е по-висока от тази за базисната 2008 г.

фигура 16 Реколтирани площи на плодове за периода 2008-2014 г. (в хектари)

Източник: Агостатистически справочник 2000-2014 г.

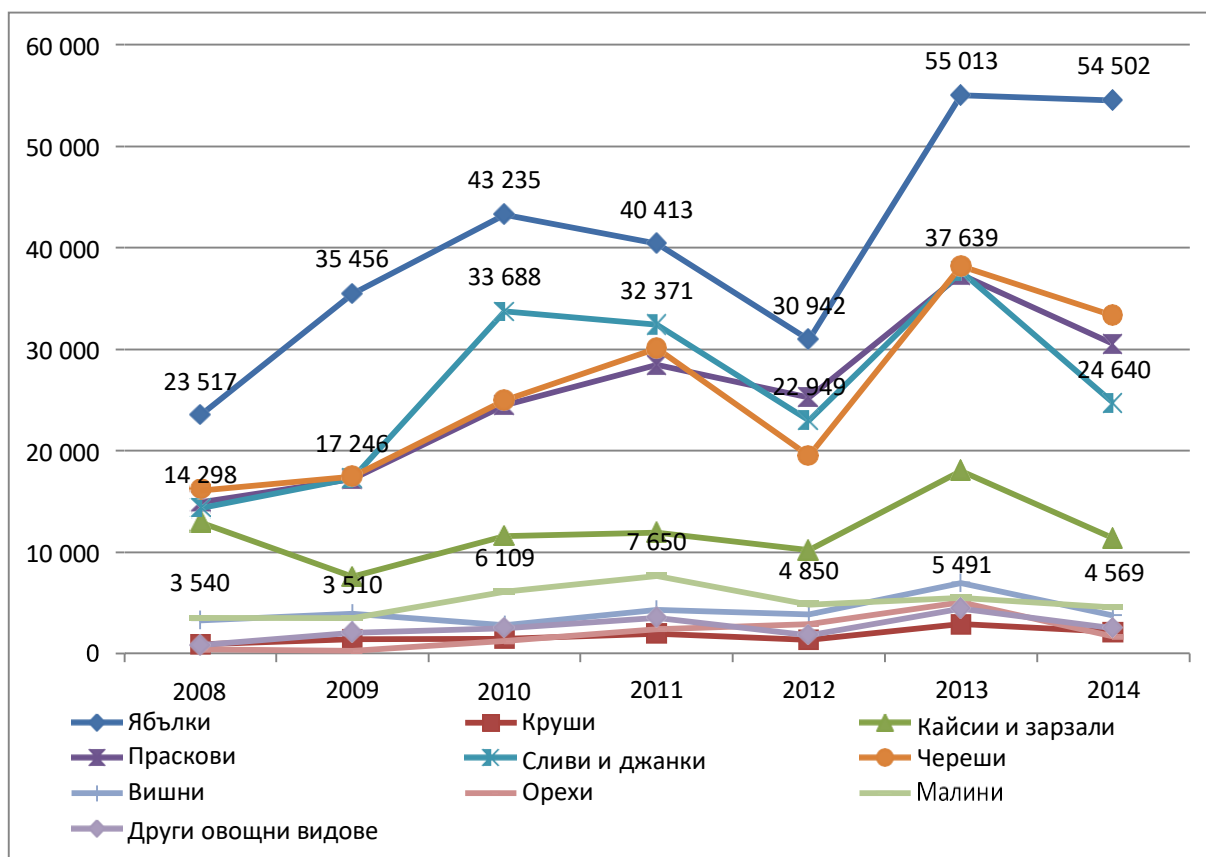
За разлика от реколтираните площи, при производството, най-големият дял имат ябълките, а не черешите, следвани от прасковите, които пък по дял реколтирани площи се нареждат след ябълките.

Въпреки че няма ясно изразена тенденция на нарастване на добиваните количества плодове, което се дължи, включително и на фактори като климатични състояния, през периода 2008-2014 г. се наблюдава средно годишно нарастване на с 15,7% на произведените количества плодове. Това нарастване е с повече от два пъти от темпа на нарастване при реколтирането на площите, на същите видове продукция. Най-висок средногодишен темп на нарастване има при орехите и другите овощни растение, аналогично на реколтираните площи. Всички останали видове имат положителен темп на растеж, като минималния растеж и за този индикатор се отнасят до малините и кайсиите и зарзалите.

При производството на ябълки се наблюдава стабилна и устойчива тенденция на растеж, като за периода от 2008 до 2014 г. производството на ябълки е нараснало с повече от 100% - от 23 517 т. на 54 502 т. Аналогична е тенденцията при прасковите – повече от 100% ръст за същия период – 14 089 т. за 2008 до 30 482 т. за 2014 г. При произведената продукция от череша повишението отново е над 100% - от 16 067 т. през

2008г достига до 33 294 т. през 2014 г.

фигура 17 Производство на плодове за периода 2008-2014 г. (тонове)

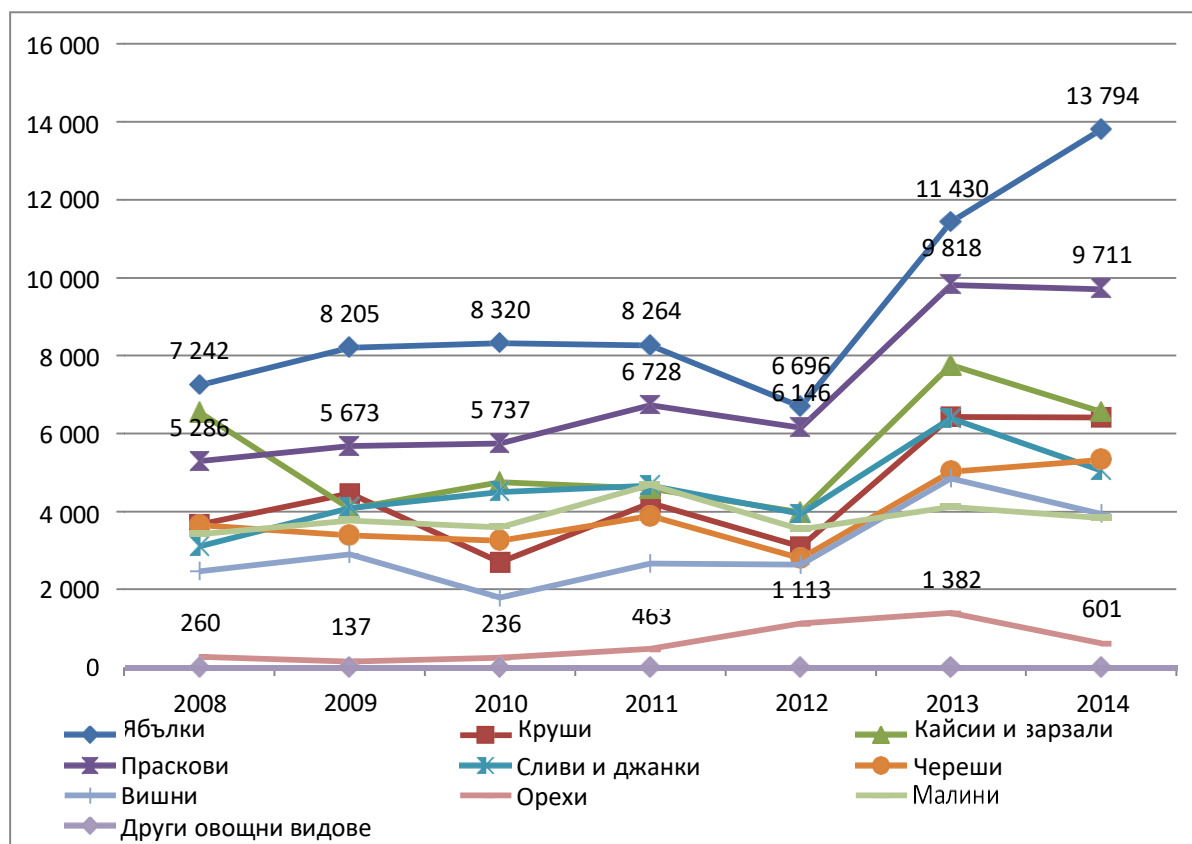

Източник: Агостатистически справочник 2000-2014 г.

Претеглените стойности – средни добиви от килограми от хектар, **показват ефективността на производителността от отглежданите овощни култури в страната.** Най-високи са средните добиви от ябълки, като ръстът им за разглеждания период е над 90%. Втори по относителен дял в общата продукция от овощни култури са прасковите, с ръст 83% за периода 2008 – 2014 г. Други култури със сравнително висок дял в общите добиви са кайсиите и зарзалите, които представят колеблива тенденция на развитие, със спад от 2008 до 2012 г., последвана от ръзък ръст с 95% за 1 година, който отново е последван от спад, като за 2014 г. стойностите достигат 6 552 кг от хектар. Аналогична е тенденцията на развитие при сливите и джанките, но там процентът на растеж и съответно на спад е по-нисък поради по-малкия дял на тяхната продукция в общата продукция от овощни култури. С най-нисък дял са орехите (което обяснява високата им пазарна цена в последните 3-4 години). Малините, въпреки сравнително ниския дял на реколтирани площи, дават продукция, сравнима почти със стойностите на

вишните и доста по-висока от тази на орехите. Крушите отбелязват сериозен ръст от 100% от стойностите си през 2012 г. в последните две години от разглеждания период.

фигура 18 Средни добиви на плодове за периода 2008-2014 г. (кг./ хектар)

Източник: Агостатистически справочник 2000-2014 г.

таблица 3 Реколтирани площи, производство и средни добиви от овощни култури по години (2008-2014)

Година	Ябълки	Круши	Кайсии и зарзали	Праскови	Сливи и джанки	Черешки	Вишни	Орехи	Малини	Други овощни видове
Реколтирани площи - хектари										
2008	3 247	253	1 983	2 820	4 604	4 411	1 329	1 628	1 034	669
2009	4 321	324	1 863	3 029	4 219	5 169	1 363	2 046	932	1 003
2010	5 201	546	2 445	4 264	7 489	7 692	1 575	5 251	1 699	2 616
2011	4 890	469	2 606	4 225	6 938	7 747	1 624	5 192	1 634	3 226
2012	4 621	442	2 569	4 103	5 826	6 989	1 470	2 629	1 369	1 630
2013	4 813	453	2 325	3 800	5 893	7 605	1 441	3 689	1 333	1 734
2014	3 951	336	1 735	3 139	4 876	6 256	958	2 777	1 191	1 448
Производство - тонове										
2008	23 517	924	12 957	14 908	14 298	16 067	3 279	422	3 540	834
2009	35 456	1 442	7 568	17 187	17 246	17 456	3 958	281	3 510	2 069
2010	43 235	1 468	11 587	24 467	33 688	24 951	2 825	1 240	6 109	2 507
2011	40 413	1 974	11 931	28 422	32 371	30 063	4 328	2 406	7 650	3 550
2012	30 942	1 364	10 196	25 214	22 949	19 512	3 879	2 925	4 850	1 815
2013	55 013	2 909	18 024	37 308	37 639	38 162	6 996	5 099	5 491	4 475
2014	54 502	2 152	11 367	30 483	24 640	33 294	3 776	1 670	4 569	2 508

Година	Ябълки	Круши	Кайсии и зарзали	Праскови	Сливи и джанки	Череша	Вишни	Орехи	Малини	Други овощни видове
Средни добиви - килограми от хектар										
2002	4 340	3 541	858	2 514	3 018	2 273	2 714	381	3 908	-
2003	8 145	2 892	4 090	4 525	4 249	3 419	2 102	1 016	3 680	-
2004	8 717	5 338	4 167	6 312	4 483	4 214	2 151	861	5 349	-
2005	8 355	3 630	3 497	5 603	3 029	3 861	2 160	826	3 295	-
2006	8 838	3 765	4 887	7 879	3 560	4 279	2 439	708	4 228	-
2007	7 425	3 096	3 255	6 471	3 420	3 680	2 086	336	3 287	-
2008	7 242	3 661	6 534	5 286	3 106	3 642	2 467	260	3 424	-
2009	8 205	4 461	4 064	5 673	4 088	3 377	2 906	137	3 768	-
2010	8 320	2 688	4 741	5 737	4 499	3 244	1 794	236	3 598	-
2011	8 264	4 208	4 577	6 728	4 666	3 880	2 664	463	4 683	-
2012	6 696	3 090	3 969	6 146	3 939	2 792	2 638	1 113	3 543	-
2013	11 430	6 422	7 752	9 818	6 387	5 018	4 855	1 382	4 119	-
2014	13 794	6 405	6 552	9 711	5 053	5 322	3 942	601	3 836	-

(3) **Натурални показатели при производството на зеленчуци**

За разлика от овощните насаждения преобладаващият дял от зеленчуците са едногодишни или двугодишни култури, което предполага ежегодното осигуряването на посадъчен материал. При този тип култури фактор, оказващ влияние върху производство- то е и осигуряването на напояването на културите. Системите за напояване в страната са в критично състояние и бавно се възстановяват през последните години. Подготвен е проект на Обща стратегия за управление и развитие на хидромелиорациите и защита от вредното въздействие на водите, представен за обсъждане през април 2016 г.²³.

Основните натурално показатели в зеленчукопроизводството (реколтирани площи, производство и добиви) имат изключително негативна тенденция на развитие през периода 2008-2014 г.

Реколтираните площи със зеленчуци, вкл. ягоди през 2014 г. са 24 788 ха²⁴ или над 55% от заетите с насаждения площи. Произведената продукция за 2014 г. е 465 298 тона.

Реколтираните площи на почти всички видове зеленчуци намаляват през разглеждания период. Средногодишното намаление общо за зеленчуците е в размер на -7,5%, а общото изменение за периода е -39,4%. Най-неблагоприятна е тенденцията при картофите, където средно годишното намаление е в размер на -10,3%. При

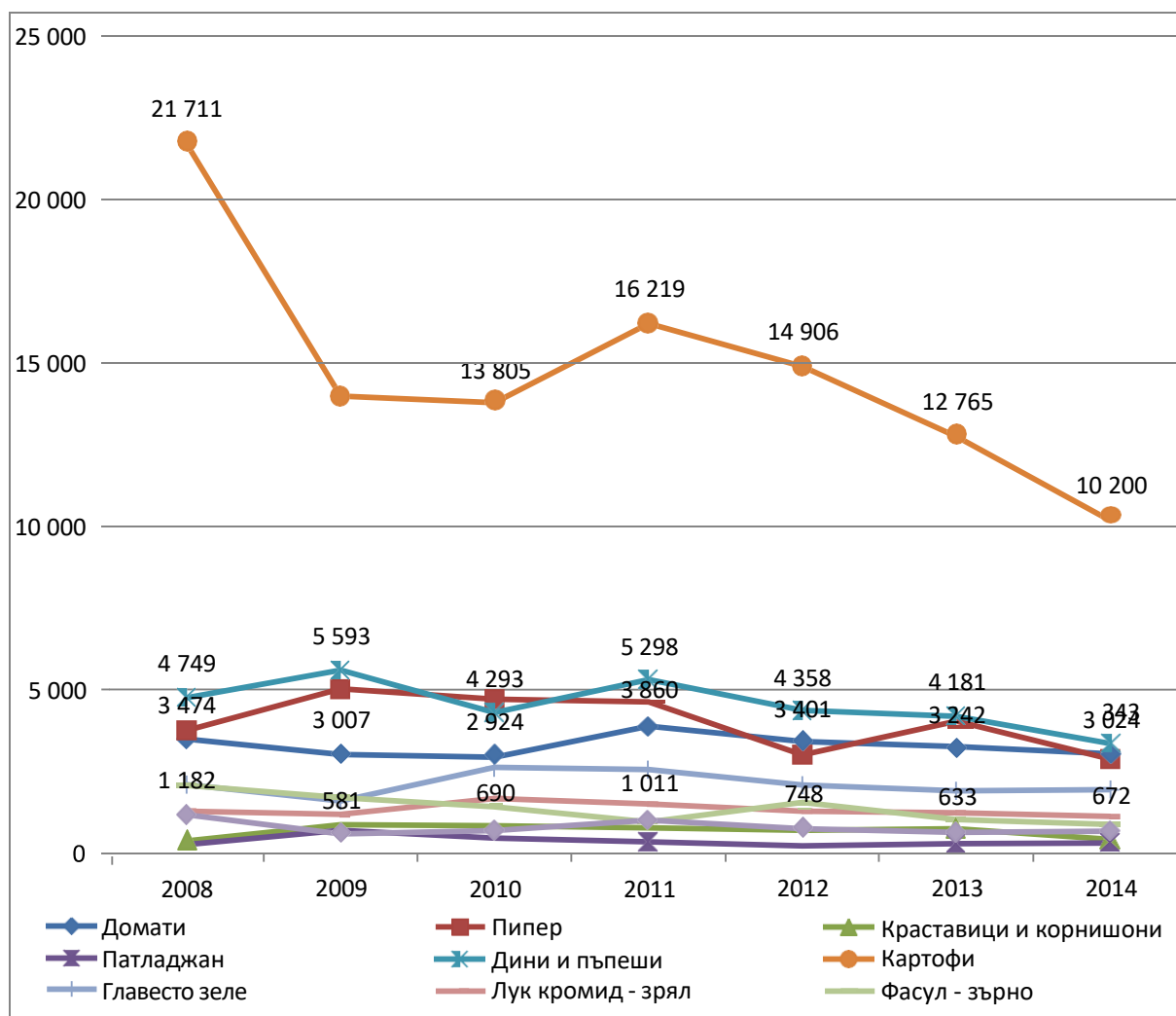
²³ <http://www.bia-bg.com/dialog/view/new/21998/>

²⁴ Източник: тук и по-надолу МЗХ, отдел "Агостатистика", анкета "Производство на зеленчуци"

останалите видове култури стойностите се запазват сравнително устойчиви, като високата средна стойност се дължи на негативната тенденция на изменение на основен компонент, който има най-голямо тегло общото производство.

Известни отклонения от общата тенденция се наблюдават при площите заети с пипер и краставици и корнишони, където най-ниските стойности са в началото и в края на периода. Трайна тенденция на намаление на реколтираните площи е налице при дини и пъпеш, фасул и ягоди.

фигура 19 Реколтирани площи на зеленчуци за периода 2008-2014 г. (в хектари)

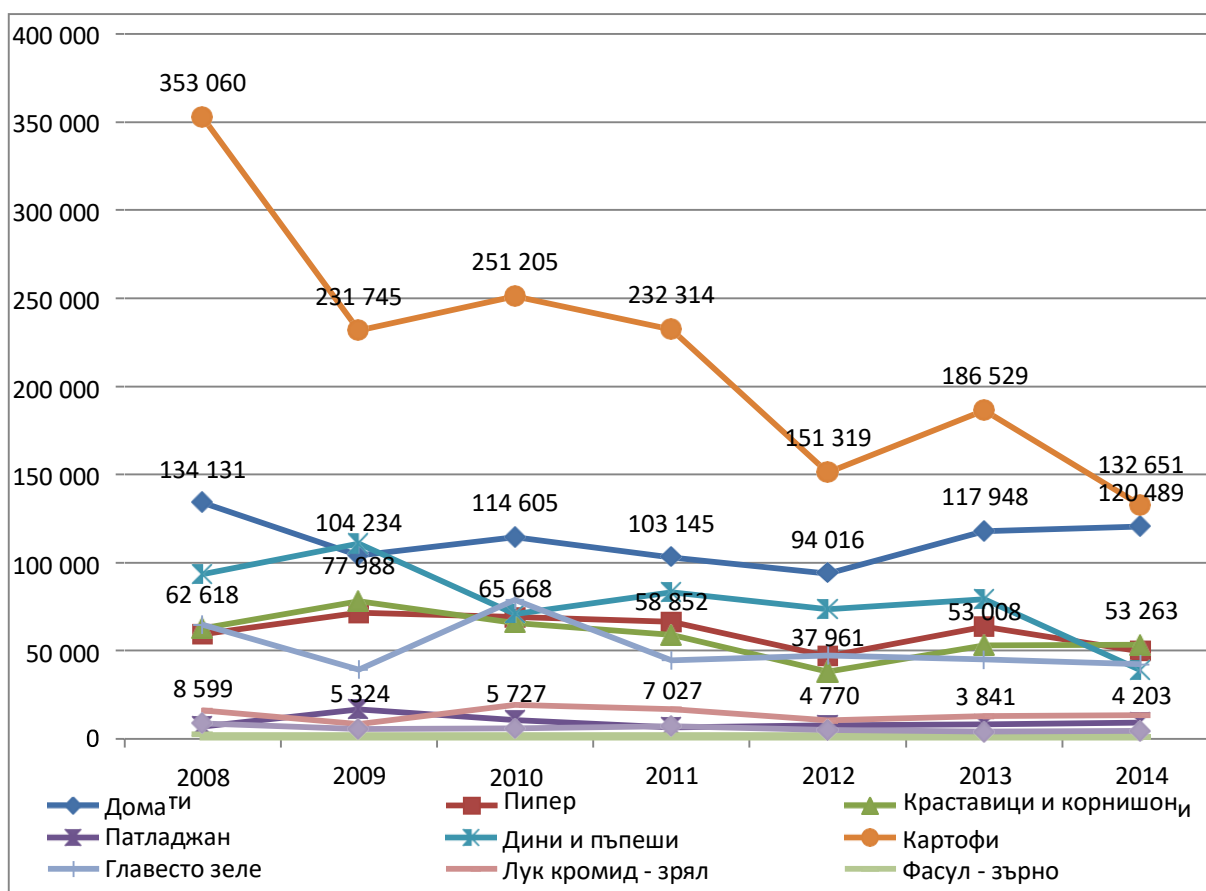
Източник: Агостатистически справочник 2000-2014 г.

Произведените количества зеленчуци са функция от реколтираните площи, което води до аналогични тенденции на развитие както общо за зеленчуците, така и за отделните компоненти. Произведените количества на почти всички видове зеленчуци намаляват през разглеждания период, като изключение прави производството на патладжани, чийто дял обаче е сравнително малък. Средногодишното намаление общо

за зеленчуците е в размер на -7,5%, а общото изменение за периода е -42,0%. Най-неблагоприятна е тенденцията при картофите, където средно годишното намаление е в размер на -12,3%. При останалите видове култури се стойностите се запазват сравнително устойчиви.

Аналогично на предходния индикатор известни отклонения от общата тенденция се наблюдават при площите заети с пипер и краставици и корнишони, където най-ниските стойности са в началото и в края на периода. Трайна тенденция на намаление на реколтираните площи е налице при дини и пъпеш, фасул и ягоди.

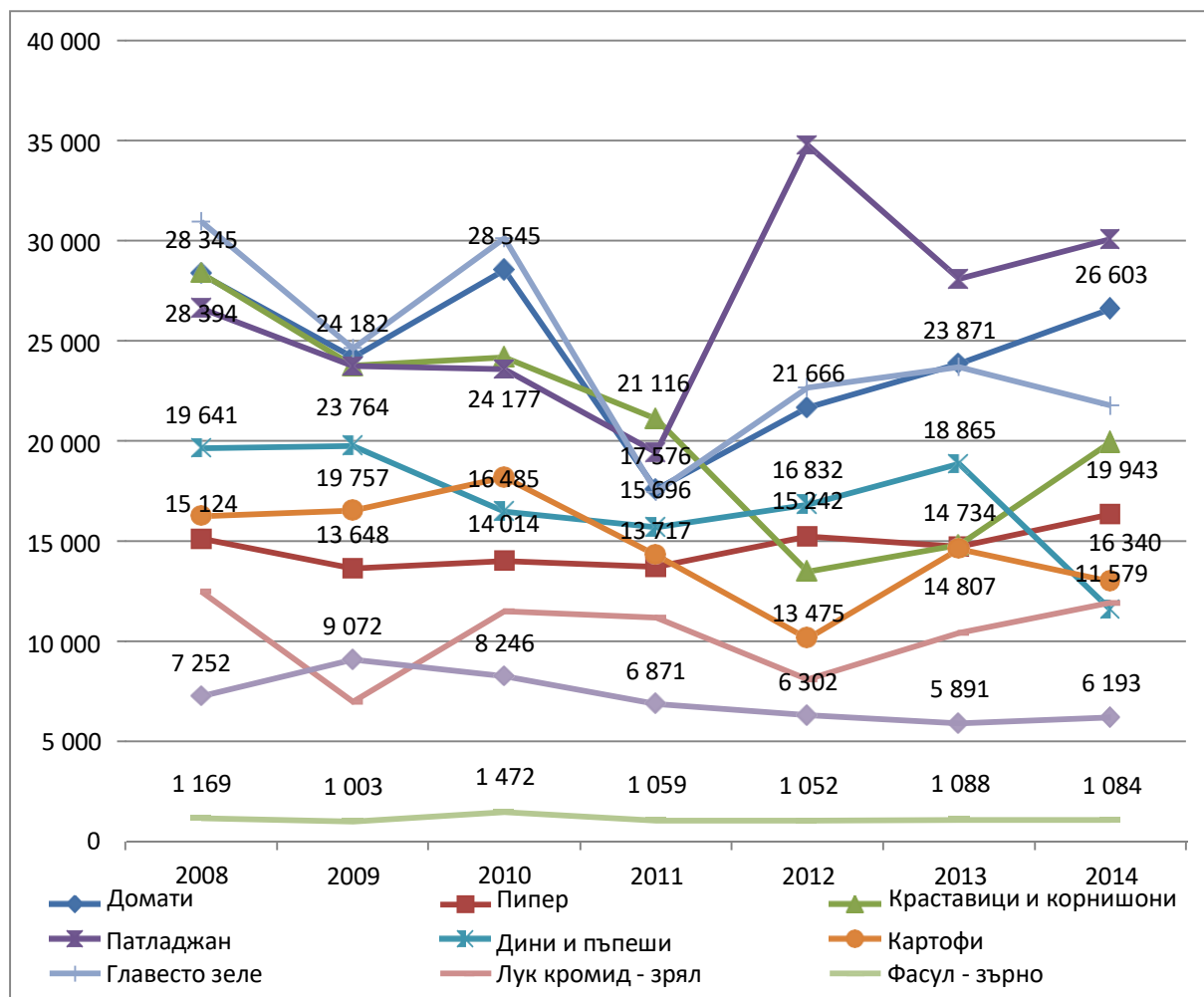
фигура 20 Производство на зеленчуци за периода 2008-2014 г. (тонове)

Източник: Агостатистически справочник 2000-2014 г.

Няма изразена тенденция на промяна на средните добиви на различните видове зеленчуци. Поради характерните особености, климатични, заболявания и други подобни от които се влияят различните видове култури и пиковите и спадовете на средните добиви на кг./ хектар са в различни периоди.

фигура 21 Средни добиви на зеленчуци за периода 2008-2014 г. (кг./ хектар)

Източник: Агростатистически справочник 2000-2014 г.

таблица 4 Рекултирани площи, производство и средни добиви от зеленчуци по години (2008-2014)

	Домати	Пипер	Краставици и корнишони	Патладжан	Дини и пъпеши	Картофи	Главесто зеле	Лук кромид - зрял	Фасул - зърно	Ягоди
Рекултирани площи - хектари										
2008	3 474	3 751	371	260	4 749	21 711	2 093	1 281	2 055	1 182
2009	3 007	5 013	876	695	5 593	14 002	1 596	1 179	1 688	581
2010	2 924	4 703	853	455	4 293	13 805	2 616	1 666	1 410	690
2011	3 860	4 620	786	347	5 298	16 219	2 554	1 499	954	1 011
2012	3 401	3 013	703	224	4 358	14 906	2 084	1 278	1 541	748
2013	3 242	4 035	752	291	4 181	12 765	1 903	1 225	1 034	633
2014	3 024	2 876	421	311	3 343	10 200	1 943	1 118	880	672
Производство - тонове										
2008	134 131	59 524	62 618	7 062	93 348	353 060	64 884	16 013	2 402	8 599
2009	104 234	71 469	77 988	16 638	110 654	231 745	39 389	8 223	1 693	5 324
2010	114 605	69 080	65 668	10 747	70 808	251 205	78 939	19 146	2 075	5 727
2011	103 145	66 298	58 852	6 826	83 163	232 314	44 643	16 750	1 011	7 027
2012	94 016	47 087	37 961	7 830	73 388	151 319	47 301	10 344	1 623	4 770

	Домати	Пипер	Краставици и корни- шони	Патладжан	Дини и пъпеши	Картофи	Главесто зеле	Лук кромид - зрял	Фасул - зърно	Ягоди
2013	117 948	63 650	53 008	8 454	79 153	186 529	45 114	12 769	1 125	3 841
2014	120 489	49 909	53 263	9 396	38 759	132 651	42 347	13 327	954	4 203
	Средни добиви - килограми от хектар									
2008	28 345	15 124	28 394	26 610	19 641	16 258	30 957	12 485	1 169	7 252
2009	24 182	13 648	23 764	23 721	19 757	16 539	24 636	6 973	1 003	9 072
2010	28 545	14 014	24 177	23 559	16 485	18 193	30 124	11 489	1 472	8 246
2011	17 576	13 717	21 116	19 403	15 696	14 320	17 464	11 175	1 059	6 871
2012	21 666	15 242	13 475	34 773	16 832	10 150	22 674	8 091	1 052	6 302
2013	23 871	14 734	14 807	28 082	18 865	14 610	23 694	10 407	1 088	5 891
2014	26 603	16 340	19 943	30 071	11 579	12 999	21 779	11 920	1 084	6 193

Оранжерийно производство на зеленчуци

През последните десет години общата оранжерийна площ в страната се задържа на сравнително постоянно ниво около 1 000 ха. Близко половината от тях (между 40 и 47%) са стъклени оранжерии, а останалите – полиетиленови оранжерии. Ръст в площите с полиетиленови оранжерии е регистриран през 2011 г., като през 2015 г. отново се наблюдава повишен интерес към този вид производство. Общата площ на оранжериите съставлява едва 2% от площта, на която се отглеждат зеленчуци.²⁵

Въпреки ниския дял на заетата площ, високата интензивност на оранжерийното производство осигурява над ¼ от общото количество произведени плодове и зеленчуци. По данни на Агростатистика дялът на оранжерийното производство през 2012 г. е 18,2%, през 2013 – 25%, през 2014 – 29,7%, а през 2015 г. – 26,8%. Този дял се дължи основно на краставиците и доматиите – съответно между 83 и 90% за краставиците и 30 – 40% за доматиите, както и на сладкия пипер (4- 5%) и салатите.

Направените анализи²⁶ показват, че основният източник на отопление за оранжерийното производство е природния газ, следван от ВЕИ, въглища и геотермално отопление.

Същият анализ представя и данни за търговията с оранжерийна продукция и дистрибуторски кана Основните начини за реализиране на произведената оранжерийна продукция е продажба на вътрешния пазар и реализация на износ. За разлика от полското производство, където една част от произведените зеленчуци отиват за преработка и консервиране, при оранжерийното производство, главното и единствено предназначение е за прясна консумация.

²⁵ Източник: МЗХ, отдел "Агростатистика" – Анкета "Производство на зеленчуци – реколта'2008 - 2015"

²⁶ Състояние на оранжерийния сектор в България, Институт по аграрна икономика – София, 2015

Като слабости са отчетени обстоятелствата, че множеството от производителите са малки, както и че често производителите се насочват към дадено производство без предварително проведени маркетингови проучвания. Структурата на стопанствата и липсата на планиране са посочени като пречки за достигане до пазара чрез търговски вериги за дистрибуция.

Идентифицираните основни проблеми в оранжерийния сектор са свързани с технологията – липсват системи за контрол върху климата, ниски нива на осветление, неотопляеми оранжерии, липса на интегрирана растителна защита, нерационално напояване; и пазарни – високи производствени разходи, силна конкуренция в лицето на производителите в Турция и Гърция, липса на сдружаване, липса на маркетингови стратегии, липса на условия за временно съхраняване на продукцията.

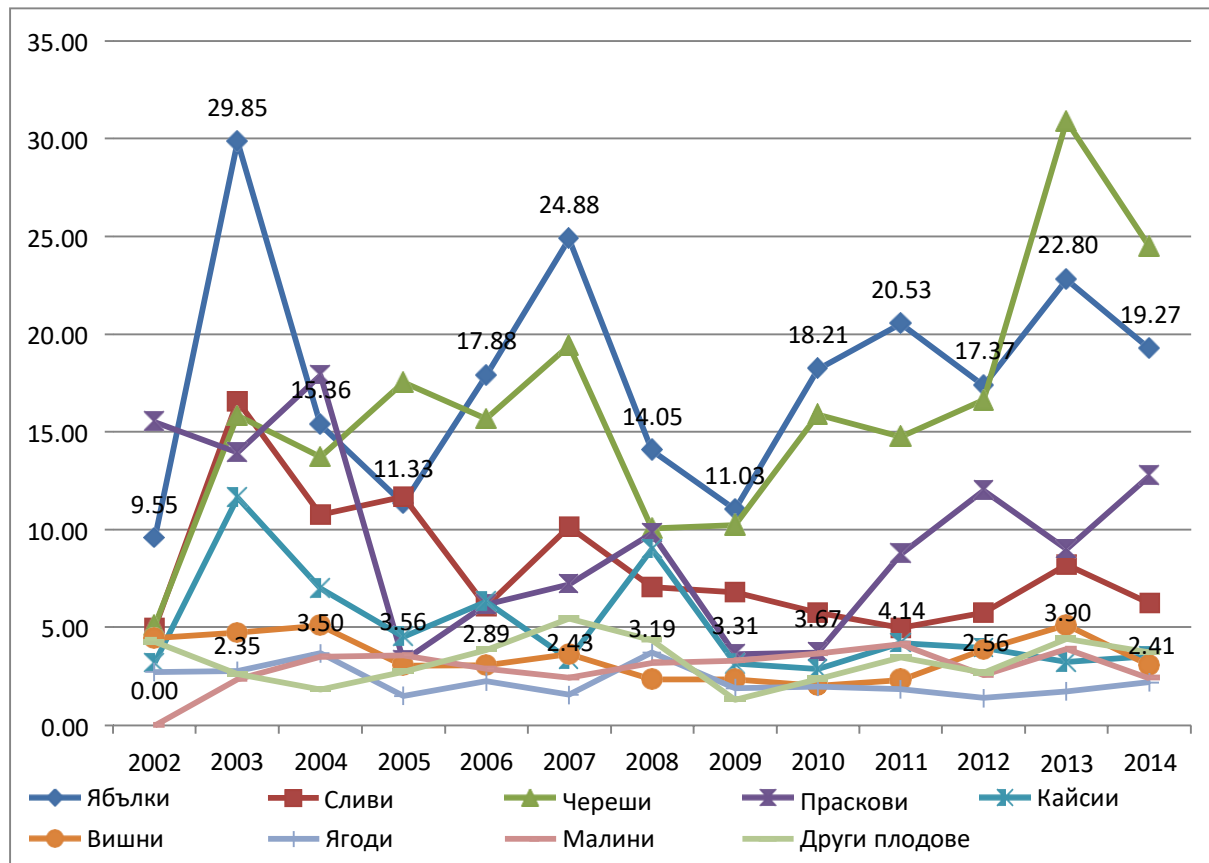
(4) Натурални показатели при преработката на плодове и зеленчуци

С най-голям дял в продукцията при преработените плодове са плодовете със сравнително най-високи добиви от декар – ябълки, праскови, череши. Последните, въпреки по-ниския си дял, се реализират предимно в преработен вид, съдейки по данните от НСИ. Немалък е и делът на преработените вишни и сливи. Ягодите остават със сравнителни нисък дял, както и кайсиите и малините.

Данните при преработените плодове за разглеждания период са нестабилни, с големи вариации и не произвеждат ясен тренд, какъвто личеше при преработените зеленчуци. Ябълките при стойности от над 9 хил. т. през 2002 г., за следващата година се повишават с 200%, след което спада с около 150% през 2004 г. До края на разглеждания период стойностите на произведената продукция от преработени плодове варират между 11 хил. т. и 22,8 хил. т. Аналогичен е трендът при черешите, като при тях се наблюдава повишаване през последните две години, реализирано в стойности от близо 31 хил. т. през 2013 г. и близо 24,5 хил. т. през 2014 г. Прасковите при стабилни стойности в първите три години от разглеждания период спадат от близо 18 хил. т. през 2004 г. до 3,2 хил. т. през 2005 г. Стойностите в по-голямата част от периода след това остават сходни и се повишават през последните 3 години, достигайки стойности от 12,74 хил. т. през 2014 г. Продукцията от преработени сливи при стойности от 5 хил. т. през 2002 г.

повишава стойности с 200% за следващата година, което е последвано от спад, като през преобладаващата част от разглеждания период поддържа стойности между 5 и 10 хил. т.

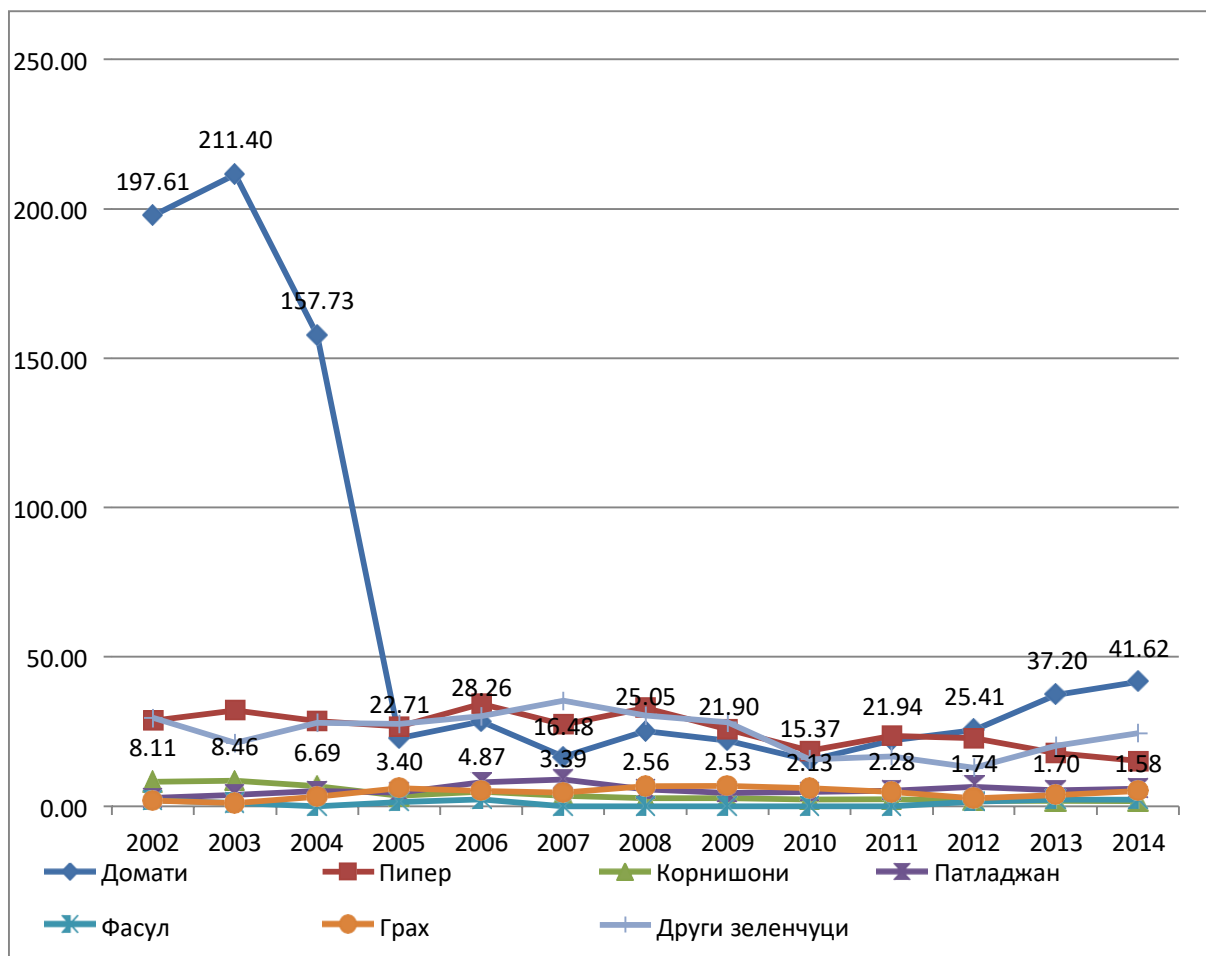
фигура 22 Преработени плодове по видове за периода 2002-2014 г. (хил. тона)

Източник: Агостатистически справочник 2000-2014 г.

При анализа на преработените зеленчуци по години, се открояват стойностите на три основни култури – домати, пипер и категорията други зеленчуци, като събирателна за невключените в основните подразделения. Преработените домати след пиковите си стойности в периода 2002 – 2004 (между 157,73 хил. т. и 211,40 хил. т.) претърпяват рязък спад с 85% и запазват сходни стойности до края на разглеждания период. В последните две години стойностите се повишават и от стойност 25,41 т. през 2012 г. достигат 41,62 хил. т. през 2014 г. Пиперът поддържа относително по-стабилни стойности в сравнение с доматите – преобладаващо между 20 и 35 т., като в последните пет разглеждани години се наблюдават колебания, резултатът от които е спад в последните две години със стойности съответно 17,7 хил. т. за 2013 г. и 15,10 хил. т. за 2014 г.

фигура 23 Преработени зеленчуци по видове за периода 2002-2014 г. (хил. тона)

Източник: Агростатистически справочник 2000-2014 г.

IV. SWOT АНАЛИЗ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Благоприятни почвено-климатични условия за отглеждане на широка гама от продукти Богат опит и традиции при отглеждането на култури и при производството на посадъчен и посевен материал Наличие на богат специфичен генофонд от местни и интродуцирани култури и сортове, разнообразие на произвежданите продукти Научен потенциал за развитие на нови по-устойчиви сортове Придобиване на право на собственост върху земеделски земи от държавния и общинския поземлен фонд по пазарни цени от собствениците на овощни насаждения Отглеждането на плодове и зеленчуци осигурява възможности за заетост на ниско квалифицирана и с ниска степен на образование работна ръка Ниски разходи за заплащане на труда на заетите в производството Наличие на подкрепа за сектора по програми с европейско финансиране	Негативни тенденции по отношение на площите, добивите и реализацията особено силно изразени при производството на зеленчуци Трайна тенденция на намаляване на цените на плодовете и зеленчуците, въпреки нарастването на цените на основни видове стоки необходими за произвеждане на продукцията Сезонност на производството, с изключение на оранжерийното производство „Къс“ производствен сезон в сравнение с основни пазарни конкуренти Ниски нива на средна работна заплата Ниски изкупни цени от производителите на плодове и зеленчуци Неблагоприятна структура на земеделските стопанства – малки по площ и по обем производство, съответно производство на разнородна по вид и качество продукция Ограничен достъп до пазара поради невъзможност за посрещане

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Наличие на оранжерийно производство	изискванията за качество на клиентите Липса на свободен финансов ресурс за оперативни нужди у производителите на плодове и зеленчуци Остаряло оборудване и ниска степен на механизация на производството и предварителната обработка на продукцията Липса на оборудване за първоначално съхранение на събраната продукция Липса на инвестиции в хидромелиоративната структура и поливните технологии Липса на познания и ограничено прилагане на маркетингови стратегии за реализация на продукцията, вкл. брендиране и търговски марки Наличие на остарели оранжерийни комплекси, което ограничава възможностите за използване на иновации Трудности при опазване на продукцията от природни бедствия, болести и престъпност Необходимост от кратки срокове за реализация на продукцията

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
	Негативна демографска структура и обезлюдяване на малките населени места в страната, което води до намаляване на разполагаемата работна ръка за произвеждане на продукцията Затруднен достъп до финансов ресурс за инвестиции поради висок дял на „сиво“ производство и ограничена кредитоспособност Ниско ниво на организиране на производителите Неразвити къси вериги за доставка Неефективно производство, което е следствие на нарушената връзка между наука, производство и пазар

ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Тенденция на нарастване търсенето на плодове и зеленчуци, произведени на местно ниво Нарастване на търсенето на чисти храни, включително био производство Прилагане на маркетингови похвати за определяне и разработване на специфични пазарни ниши Прилагане на съвременни методи за растителна защита и подхранване на насажденията Прилагане на съвременни методи и техники за оранжерийно производство Наличие на финансова подкрепа за производителите на плодове и зеленчуци Наличие на финансова подкрепа за създаване на организации на производители и техни асоциации Наличие на подкрепа за въвеждане на иновации в производството и предварителната обработка, в маркетинга и пазарната реализация на продукцията	Нестабилни цени на продукцията Продължаващо нарастване на цените на необходимите за производството ресурси Нарастване на пазарния дял на големите търговски вериги, съответно затруднен достъп до пазара за дребните производители Продължаващо нарастване на недостиг на работна ръка за извършване на ръчни операции Наличие на нелоялна конкуренция Наличие на висок конкурентен натиск от страна на производители в държави с по-благоприятни климатични условия Намаляване на цените на конкурентните пазари Голяма конкуренция на пазара на ЕС. Пазарът е наситен от предлагане на оранжерийна продукция на сравнително ниски цени

ДЕЙНОСТИ, КОИТО МОГАТ ДА БЪДАТ ВКЛЮЧЕНИ В ОПЕРАТИВНИТЕ ПРОГРАМИ И ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ

Този раздел идентифицира специфични мерки. Представеният списък на мерки е неизчерпателен. Подробни предложения от организациите на производителите за други мерки за постигане на целите на техните оперативни програми ще бъдат разглеждани от Разплащателната агенция.

3.3.1. Действия, насочени към планиране на производството, вкл. прогнозиране и наблюдение на производството и консумацията

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
3.3.1.1 Придобиване на дълготрайни активи				
Изграждане, реконструкция и оборудване на оранжерии Закупуване на незастроена земя, необходима за изпълнение на инвестициите във връзка с изграждане и/или модернизиране на сгради, помещения и други недвижими материални активи, предназначени за производствените дейности, и/или за създаване, и/или презасаждане на трайни насаждения		Брой на ОП (съответно членове на ОП), участващи в мерките Брой на обществените мерки Общ размер на инвестициите (хил. лв.)	Промяна на стойността на продадената продукция (хил. лева)	Очаквана промяна в стойността на продадената продукция (хил. лв.) Промяна в общия брой на производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП Промяна на общата площ, обработвана от производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или

Създаване и/или презасаждање на трайни насаждения, включително				АОП (хектари)

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
и трайни насаждения от десертни лозя				
Закупуване, включително чрез финансов лизинг, на специализирани земеделски машини				
Закупуване, строителство или обновяване на сгради и друга нед- вижима собственост, използвана за земеделското производство на ниво стопанство, включително такава, използвана за съхранениена машини, техника и материали и за ремонтни работилници				
3.3.1.2 Други дейности				
Закупуване на хардуер и софтуер, включително чрез финансов лизинг, покупка и пускане в експлоатация на модерни информационни, комуникационни системи, включително на софтуер за хранене на растенията.		Брой на ОП (съответно членове на ОП), участващи в мерките Брой на осъществените мерки Общ размер на инвестициите (хил. лв.)	Промяна на стойността на продадената продукция (хил. лева)	Очаквана промяна в стойността на продадената продукция (хил. лв.) Промяна в общия брой на производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП Промяна на общата площ, обработвана от

				производители на плодове и зеленчуци, коитоса активни членове на ОП или АОП (хектари)
--	--	--	--	---

3.3.2. Действия, насочени към подобряване качеството на продуктите, независимо дали са в пресен или преработен вид

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
3.3.2.1 Придобиване на дълготрайни активи				
<i>Инвестиции за защита на качеството по време на производството, напр.:</i> Инвестиции за изграждане на съоръжения за защита от градушки и от щети, нанасяни от диви животни и птици Инвестиции за напоителни съоръжения и оборудване, включително закупувани чрез финансов лизинг, за рехабилитация и/или подобряване на съществуваща мрежа в стопанството, включително нови тръбопроводи, системи за капково напояване, инсталации за дъждуване, малки помпени станции, технически средства и съоръжения за съхраняване		Брой на ОП (съответно членове на ОП), участващи в мерките Брой на осъществените мерки Общ размер на инвестициите (хил. лв.)	Промяна на стойността на продадената продукция, отговаряща на изискванията на специфични схеми за качество (хил. лева)	Очаквана промяна в стойността на продадената продукция (хил. лв.) Промяна в общия брой на производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП Промяна на общата площ, обработвана от производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП (хектари)

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
и/или опазване на водата <i>Инвестиции за подобряване и запазване на качеството при първична обработка, складиране и транспорт, напр.:</i> Закупуване, строителство или обновяване на сгради и друга недвижима собственост, използвана за съхранение, пакетиране, подготовка за предлагане на пазара и на места за пряка продажба и/или за преработка на произведената от членовете на организацията на производители продукция и/или за контрол на нейното качество, включително хладилни складове, щандове лаборатории и преработвателни цехове Закупуване, включително чрез финансов лизинг, и/или инсталиране на машини, съоръжения и оборудване, необходими за контрол на качеството, съхранение, пакетиране, калибриране, подготовка за продажба, пряка продажба и преработка на				

земеделската продукция, произведена от членовете на организацията на производители, включително техника за складиране и транспортиране				
---	--	--	--	--

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
3.3.2.2 Други дейности				
Инвестиции за въвеждане на системи за контрол на качеството на непреработената и преработената продукция		Брой на ОП (съответно членове на ОП), участващи в мерките Брой на осъществените мерки Общ размер на инвестициите (хил. лв.)	Промяна на стойността на продадената продукция (хил. лева) Очаквано влияние върху цената на продукцията (лв. на кг.)	Очаквана промяна в стойността на продадената продукция (хил. лв.) Промяна в общия брой на производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП Промяна на общата площ, обработвана от производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП (хектари)

3.3.3 Действия, насочени към подобряване предлагането на пазара

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
3.3.3.1 Придобиване на дълготрайни активи				

Инвестиции за създаване на необходимата инфраструктура и необходими логистични изисквания, напр.:		Брой на ОП (съответно членове на ОП), участващи в мерките	Промяна на стойността на продадената продукция, отговаряща на изисквани-	Очаквана промяна в стойността на продадената продукция (хил. лв.)
---	--	---	--	---

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
Закупуване, строителство или обновяване на сгради и друга недвижима собственост, използвана за места за пряка продажба и/или щандове Изграждане и подобряване на площадки и рампи, свързани с реализация на продукцията Закупуване, включително чрез финансов лизинг, на неземеделски транспортни средства за вътрешен транспорт на територията на организацията на производители <i>Инвестиции за подобряване на организационната структура, напр.:</i> Закупуване на хардуер и софтуер, включително чрез финансов лизинг, покупка и пускане в експлоатация на модерни информационни, комуникационни системи, включително на софтуер за хранене на растенията Закупуване, включително чрез		Брой на осъществяваните мерки Общ размер на инвестициите (хил. лв.)	ята на специфични схеми за качество (хил. лева)	Промяна в общия брой на производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП Промяна на общата площ, обработвана от производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП (хектари)

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
финансов лизинг, и/или инсталиране на машини, съоръжения и оборудване, необходими за проучване на пазара Оборудване на транспортни средства за превоз на продукцията с апаратура за регулиране на температурата или на атмосферата в тях				

3.3.4 Популяризиране на продуктите, независимо дали са в пресен или преработен вид

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
3.3.4.1 Придобиване на дълготрайни активи				
Разходи за популяризиране, насърчаване и комуникация на: а) марки или търговски марки на организации на производители, асоциации на организации на производители и дъщерни дружества; б) предлаганите на пазара продукти и на знаци за качество.	С изключение на разходи за алкохолни напитки С изключение на разходи за промоции в магазинната мрежа от типа “купи една, вземи още една безплатно”. Печатането на опаковки се оценява като част от общите разходи за производство и затова не се субсидира. Все пак може да има финансиране,	Брой на ОП (съответно членове на ОП), участващи в мерките Брой на осъществените мерки Общ размер на инвестициите (хил. лв.)	Промяна на стойността на продадената продукция (хил. лева) Очаквано влияние върху цената на продукцията (лв. на кг.)	Очаквана промяна в стойността на продадената продукция (хил. лв.) Промяна в общия брой на производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП Промяна на общата площ, обработвана от

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
	когато отпечатването служи изключително за подпомагане на маркетинга и е изрично необходимо в рамките на маркетинговите дейности. Финансират се и разходи за отпечатване на марките или търговските марки съгласно буква "а" или знаците за качество съгласно буква "б" върху опаковки или етикети, в случай че това е предвидено в оперативната програма. Рекламните материали по буква "б" трябва да носят емблемата на Европейския съюз (само в случай на визуални медии) и да включват следния над- пис: "Кампания, финансирана с помощта на Европейския съюз". Организациите на производители, техните асоциации и дъщерни дружества не могат да използват емблемата на Европейския съюз, за да популяризират своите марки или търговски марки			производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП (хектари)

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
3.3.4.2 Други дейности				
Обучение (курсове и информационни дейности), свързани с оперативната програма – за хонорари, наем на зали, както и дневни, пътни и квартирни разходи	Не се финансират разходи за обучение на персонал на трети страни. Не се финансират обучения предназначени за целите на индивидуални членове на ОП Не се финансират обучения по теми, задължително предвидени в законодателството, напр. здравословни и безопасни условия на труд и др.	Брой на осъществените мерки Брой на дните обучение, преминато от участниците	Брой на хората, завършили пълния курс обучение	Очаквана промяна в стойността на продадената продукция (хил. лв.) Промяна в общия брой на производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП Промяна на общата площ, обработвана от производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП (хектари)

3.3.5 Екологични действия

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
3.3.5.1 Придобиване на дълготрайни активи				
Допустими инвестиции за екологични дейности съгласно мерките, предвидени в Национална рамка за екологични дейности	Не се финансират разходи за дейности извън следните целеви области на националната рамка: - Опазване на водата; - Опазване на почвите;	Брой осъществени действия Направени инвестиции	Брой ОП и членове на ОП прилагащи екологични практики	Очаквана промяна в броя на екологичните практики използвани от ОП и техните членове.

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
	- Принос към смекчаване измененията на климата/опазване на качеството на въздуха; - Съхраняване на местообитанията и биоразнообразието; - Екологично управление на отпадъците. ОП трябва да включат в оперативните си програми най-малко две от действия или най-малко 10% от разходите по оперативната програма, изпълнявана от ОП за покриване на екологични дейности.			

3.3.8 Предотвратяване и управление на кризи

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
3.3.8.1 Придобиване на дълготрайни активи				
Субсидиране на процент от застрахователните премии, заплащани от членовете на организацията на производители. Дейности за изтегляне на продукция от пазара.	Не се финансират разходи, произтичащи от загуба на ключов персонал, промени в изискванията на клиенти/супермаркети или спад в	Брой на осъществените мерки	Общ обем на продукцията, изтеглена от пазара (тонове) Очаквана промяна в обема на пуснатата	Очаквана промяна в стойността на продадената продукция (хил. лв.) Промяна в общия брой

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
Промоция и комуникационни кампании за справяне с внезапно пренасяне с продукция на пазара Обучение включително мерки в отговор на внезапни промени в пазара	цените Не се финансират застраховки на сгради и съоръжения срещу щети от метеорологични условия или при- родни бедствия.		на пазара продукция за продукция, за която са предприети действия по информация / комуникация (тонове) Брой на хората, завършили пълния курс на обучение Обща стойност на застрахования риск (хил. лв.)	на производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП Промяна на общата площ, обработвана от производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП (хектари)

3.3.9 Други дейности

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
3.3.9.2 Други дейности				

Свързани с управлението на оперативния фонд и с изпълнение на оперативната програма, в т.ч. разходи за управление и персонал, доклади и проучвания за оценяване, разходи за водене на счетоводство и за управление на отчетността на оперативния фонд; разходи за квалифициран персонал, заплати и осигуровки, които са извършени пряко от	свързани с управлението на оперативния фонд и с изпълнение на оперативната програма, в т.ч.: разходи за управление и персонал, доклади и проучвания за оценяване, разходи за водене на счетоводство и за управление на отчетността, в размер до 2 % от оперативния фонд, отнесено	Брой на осъществените мерки Брой на ОП, взели участие в мерките	Брой на новопривлечени членове в съществуващи ОП Брой одобрени оперативни програми на ОП	Очаквана промяна в стойността на продадената продукция (хил. лв.) Промяна в общия брой на производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП Промяна на общата
--	---	--	---	--

организацията на производители или асоциацията на организации на производители, свързани с реализирането на една от мерките - подобряване или поддържане на високо ниво на качество или опазване на околната среда, подобряване на нивото на предлагането на пазара; правни и административни разходи за сливане на организации на производители или асоциации на организации на производители	към целия период на изпълнение на оперативната програма и не повече от левовата равностойност на 180 000 евро; разходи за квалифициран персонал, заплати и осигуровки, които са извършени пряко от организацията на производители или асоциацията на организации на производители, свързани с реализирането на една от мерките - подобряване или поддържане на високо ниво на качество или опазване на околната среда, подобряване на нивото на предлагането на пазара; правни и административни разходи за сливане на организации на производители или асоциации на организации на производители			площ, обработвана от производители на плодове и зеленчуци, които са активни членове на ОП или АОП (хектари)-
---	--	--	--	---

Дейност	Условия за приемливост, вкл. изключения / ограничения	Индикатор за изпълнение	Индикатор за резултат	Индикатор за въздействие
Свързани с оперативни програми, одобрени преди 2021 г., в т.ч. разходи за предпрограми проучвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултанти, придобиване на ноу-хау, патентни права и лицензии, извършени както в процеса на подготовка на оперативната програма, така и по време на нейното изпълнение; Свързани с подготовка и изпълнение на оперативни програми, одобрени през 2021 г., в т.ч. разходи за изготвяне на технически и/или работен проект, включително изготвяне на технологичен проект, за строителен надзор, за предпрограмно проучване, енергийно обследване, оценка на въздействието върху околната среда, хонорари за архитекти и инженери	свързани с оперативни програми, одобрени преди 2021 г., в т.ч. разходи за предпрограми проучвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултанти, придобиване на ноу-хау, патентни права и лицензии, извършени както в процеса на подготовка на оперативната програма, така и по време на нейното изпълнение - максимум до 10% от допустимите разходи и не повече от левовата равностойност на 100 000 евро; свързани с подготовка и изпълнение на оперативни програми, одобрени през 2021 г. – максимум до 4,75% от допустимите разходи за съответната инвестиция, в т.ч.: разходи за изготвяне на технически и/или работен проект, включително и изготвяне на технологичен проект – в размер до 2,25% от допустимите разходи за съответната инвестиция; разходи за строителен надзор – в размер до 1% от допустимите разходи за съответната инвестиция;			

	разходи за предпрограмно проучване, енергийно обследване, оценка на въздействието върху околната среда, хонорари за архитекти и инженери, извън тези по предходните две тирета– в размер до 1,5 % от допустимите разходи за съответната инвестиция.			
--	--	--	--	--